Jaak Fontier

Herinneringen aan Jenny en Luc Peire

(Postume publicatie)

Marc Peire

Luc Peire en de kunstkritiek van Jaak Fontier

*

De esthetica van Luc Peire
L'esthétique de Luc Peire

*

Kasaï *van Luc Peire*
Kasaï *de Luc Peire*

*

Luc Peires ideaal museum voor Knokke-Heist
Le musée idéal de Luc Peire pour Knokke-Heist

STICHTING / FONDATION JENNY & LUC PEIRE – KNOKKE-DORP

ATELIER LUC PEIRE STICHTING JENNY EN LUC PEIRE
FONDATION JENNY ET LUC PEIRE

Beeldend kunstenaar **Luc Peire** (°Brugge 1916 – †Parijs 1994) evolueert vanuit het expressionisme (in het zog van zijn leermeester Gustave Van de Woestyne en van Constant Permeke) via logisch-lineaire formalisering tijdens de jaren '50, naar een voorstelling van de mens als spiritueel wezen, gesymboliseerd in de verticale beweging en gesitueerd in een uitgebalanceerde ruimte. Zo groeit Peire internationaal uit tot de meester van het abstract verticalisme. Voor deze ontwikkeling is de artistieke dialoog met figuren als Eduardo Westerdahl, Alberto Sartoris, Josep María Subirachs, Michel Seuphor, Leo Breuer, Henri Chopin en Mathias Goeritz cruciaal.
Met de wit-zwart 'graphie' als persoonlijke kunstvorm streeft Luc Peire de essentie van zijn doorgedreven verticalisme na. Hij past dit model van geritmeerde 'optical art' toe in zijn drie spiegel-*Environments* (1967, 1968, 1973) waarin hij in uiterste consequentie de climax van zijn artistieke streven bereikt: het oneindige (*l'infini*) en de ruimte (*l'espace*). Peires wil tot samenwerking met andere kunstenaars, architecten en urbanisten leidt tot heel wat integratieprojecten in België en Frankrijk.

De artistieke carrière van Luc Peire volgt een internationaal parcours. Hierover getuigt de echtgenote van de kunstenaar, Jenny Peire-Verbruggen, in haar dagboeknotities *De ateliers van Luc Peire*, postuum in 2001 uitgegeven door Ludion (Gent-Amsterdam) en geannoteerd door Marc Peire.

In juli 2003 stelde *Atelier Luc Peire - Stichting Jenny & Luc Peire* het atelier van de kunstenaar te Knokke (België) open voor het publiek.

Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, door de kunstenaar zelf bij testament opgericht, heeft tot doel het oeuvre van Luc Peire voor een zo ruim mogelijk publiek open te stellen en zijn leef- en werkmilieu in stand te houden.

De Stichting is gevestigd in de De Judestraat 64 te B-8300 Knokke-Dorp, waar zij beschikt over het atelier, de bungalow en de tuin van Jenny en Luc Peire. Er is ook een functionele nieuwbouw opgericht als 'kluis' voor de werken van Luc Peire met een kleine tentoonstellingsruimte, ontworpen door de architecten De Bruycker-De Brock. Voor het tentoonstellen van Peires sleutelwerk *Environnement I* uit de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap, werd de tuin uitgebreid en is door hetzelfde architectenduo een 'tuinkamer' ontworpen. Het archief van de Stichting verzamelt en bewaart alle gegevens en materiaal over Luc Peire, zijn oeuvre, zijn artistieke en familiale omgeving.

Het bestuur van de Stichting bestaat uit: Anne ADRIAENS-PANNIER (dr. in de kunstwetenschappen), Serge CAMMAERT (bankdirecteur), Peter DE BRUYCKER (architect), Filips DE FERM (Private Banker), Beatrijs DEMEESTER (kunsthistorica), Marc DUBOIS (architect, eredocent), Peter J.H. PAUWELS (erenotaris, kunsthistoricus, curator FIBAC), Marc PEIRE (dr. in de kunstwetenschappen), Romain Nicolas SCHUMANN (Art Consulting), Patrick VAN HOESTENBERGHE (erenotaris).

De Judestraat 64
B-8300 Knokke-Dorp
www.lucpeire.com

Cover: Luc Peire, *De tafel* (1953, olieverf op doek, 70 x 60 cm, CR 582, collectie (aanvankelijk) Jaak Fontier (†)). Foto: Archief SJLP

INHOUD / SOMMAIRE

***Postuum.* Herinneringen aan Jenny en Luc Peire** 3
(Jaak Fontier)

Luc Peire en de kunstkritiek van Jaak Fontier 15
(Marc Peire)

***Kunstfilosofisch beschouwd.* De esthetica van Luc Peire** 32
(Marc Peire)
***Considérations philosophiques sur l'art.* L'esthétique de Luc Peire** 36
(Marc Peire) (traduction: Catherine Warnant)

***Kasaï* van Luc Peire** 40
(Marc Peire)
***Kasaï* de Luc Peire** 48
(Marc Peire) (traduction: Catherine Warnant)

***Geduid.* Twee tekeningen van Luc Peire**
voor de presentatie van *Ambiente Mexico 68* 54
(Marc Peire)
***Commentaire.* Deux dessins de Luc Peire**
pour la présentation d'*Ambiente Mexico 68* 59
(Marc Peire) (traduction: Catherine Warnant)

Luc Peires ideaal museum voor Knokke-Heist 62
(Marc Peire)
Le musée idéal de Luc Peire pour Knokke-Heist 77
(Marc Peire) (traduction: Catherine Warnant)

Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings
(Lannoo, Tielt, 2005).
Addenda & Errata 85
(Marc Peire)

POSTUUM

Jaak Fontier

HERINNERINGEN AAN JENNY EN LUC PEIRE

Inleiding, nawoord en annotaties: Marc Peire

Inleiding

Naast Ivo Michiels, Marcel Duchateau, Roger Avermaete, Karel N. Elno, Jan Walravens en Ludo Bekkers blijft Jaak Fontier (Brugge 1927 – Blankenberge 2017)[1] één van de belangrijkste kunstessayisten in Vlaanderen die de artistieke ontwikkeling van Luc Peire met grote interesse op de voet heeft gevolgd en diens werk grondig heeft geanalyseerd.[2]

Fontier onderzocht en beschreef Peires kunst sinds eind 1955 tot op het laatst.[3] In zijn artikels en essays benadert hij het oeuvre vanuit een persoonlijke visie die, sterk geïnspireerd op de Hegeliaanse filosofie, het harmonisch samengaan van dualiteit en tegengestelden, van ratio en gevoel, huldigt en aldus perfect aansluit bij Peires esthetica.[4] Luc Peire zelf apprecieerde de teksten van Fontier in hoge mate.[5]

Jaak Fontier en zijn echtgenote Christiane Bruynooghe waren goed bevriend met Jenny en Luc Peire.

Na de dood van Jenny (1993) en Luc (1994) bleef Fontier nauw verbonden met de Stichting Jenny & Luc Peire. Een samenwerking die onder meer resulteerde in twee diepgravende essays voor de oeuvrecatalogus *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings* (Lannoo, 2005). In een eerste essay gaat Fontier dieper in op Peires specificiteit en uitstraling binnen de kunst van zijn tijd. In een tweede analyseert de auteur op grondige wijze Peires stijl en chronologische ontwikkeling aan de hand van representatieve werken.

In november 2013 stuurde Jaak Fontier mij een typoscript met zijn persoonlijke herinneringen aan Jenny en Luc Peire, begeleid door een kaartje:

Brugge 17 nov. 2013

Beste Marc,

Ik zette "Herinneringen aan Jenny en Luc Peire" op papier. Misschien niet oninteressant voor het bulletin van de Stichting J. en L.P.? Natuurlijk laat ik jou daar volledig over beslissen.

Als je positief staat, zouden m.i. enkele voetnoten van jou best passen. Ik dacht daarbij in de eerste plaats aan de passage over de Amerikaanse regisseur en zijn brief. Zijn naam, de voorstelling die de groep gaf, de aankoop van een werk van Luc zijn jou misschien allemaal bekend.

Ik stelde in de VWS voor, dat jij een Cahier zou schrijven over de muziekcriticus Johan Cosaert. Of de raad van bestuur zal instemmen, weet ik nog niet. Je hoort er in elk geval nog over, hetzij van onze redactiesecretaris, hetzij van mij.[6] Hartelijke groeten ook aan Els.

Jaak

---

1 Als regent Germaanse talen was Jaak Fontier actief in het secundair onderwijs. Hij publiceerde naast novellen, verhalen en kunstkritische studies ook zenmeditatieboeken en essays over en vertalingen van de poëzie van Friedrich Hölderlin.
In het lectuurarchief van Luc Peire zijn volgende boeken van Fontier teruggevonden met een handgeschreven opdracht van de auteur: *Zen, maan en sterren* (Ankh-Hermes b.v. Oriënt-serie / Oosterse wijsheid, Deventer, 1975); *in de zon van zen* (Yang Poëzie Reeks, Gent, 1977); *Friedrich Hölderlin. Wat blijft, stichten de dichters* (Uitgeverij Danthe, Sint-Niklaas, 1981); *Friedrich Hölderlin. Heilige vaten zijn de dichters* (Kruispunt, Brugge, 1988).

2 In een interview met Bert Popelier dankt Fontier zijn eerste interesse voor de construerende kunst aan zijn vriendschap met Luc Peire: "Peire heeft mij reeds halverwege de jaren '50 een aantal fundamentele inzichten bijgebracht. Zijn vriendschap is de daaropvolgende jaren voor mij bepalend geweest. Ik was echt door zijn werk gegrepen. Wat mij onder meer boeide, was zijn artistieke evolutie, van de figuratie via een abstractie tot een echte niet-figuratie. Het idee dat de beeldende kunst moest losgemaakt worden uit haar isolement, in de architectuur geïntegreerd moest worden, fascineerde mij." (Fontier in Popelier 1997, pp. 60-61).

3 Het bibliografiebestand gearchiveerd in de Stichting Jenny & Luc Peire, telt 80 titels van Jaak Fontier over Luc Peire (zowel uitgegeven als onuitgegeven; periode 1955 – 2016). De laatste tekst van Jaak Fontier over Luc Peire: 'Luc Peire, 100 jaar geleden geboren', in: *Brugge die Scone*, nr. 2, Brugge, 06.2016, pp. 25-26.

4 "Een doek van Luc Peire is een tweedimensionaal vlak, waarop de uitingen van geest en gemoed tot eenheid verbonden werden, waarop de helderheid van de beweging en de charme van de poëzie in één synthetisch moment verenigd werden." (Fontier 1962, p. 14). Deze benadering hangt samen met Fontiers eigen filosofie en het eigenlijke thema van zijn werk, door Renaat Ramon als volgt samengevat: "het overwinnen van de dualiteit en het bereiken van een uiteindelijke harmonie, […] verlangen om de tegenstellingen te verzoenen of vermeende antagonismen te ontmaskeren als verschillende uitingen van eenzelfde streven." (Ramon 1997, p. 35). De esthetica van Luc Peire wordt onderzocht in voorliggende publicatie (pp. 32-36).

5 Dit blijkt uit de lovende woorden in de correspondentie van Luc Peire naar Jaak Fontier. Zie 'Luc Peire en de kunstkritiek van Jaak Fontier' in voorliggende publicatie (pp. 15-31)

6 Jaak Fontier maakte deel uit van de Raad van Bestuur van Vereniging van West-Vlaamse Schrijvers. Tweemaandelijks verscheen een VWS-Cahier (Bibliotheek van de West-Vlaamse Letteren) gewijd aan een West-Vlaams auteur, ongeacht het genre. Redacteur: Koen D'haene. Secretaris: Jan Bonneure. Het Cahier over muziekcriticus Johan Cosaert verscheen in 2014. Zie Peire Marc 2014a.

De persoonlijke herinneringen van Jaak Fontier, vrijzinnig humanist, sterk beïnvloed door de levensfilosofie van Bertrand Russell,[7] laten ons via de anekdotiek af en toe kennismaken met een onverwachte doch niettemin interessante 'menselijke' kant. Ze zijn gesitueerd binnen de kustgemeente Knokke en tegen het culturele decor van de provinciehoofdstad Brugge.
MP

Kennismaking met het werk

Begin 1949 werd ik leraar aan de RMS Brugge en collega van de kunstenaars Maurice Boel (leraar tekenen) en Jules Gonthier (leraar Frans).[8] Na een onderbreking ten gevolge van legerdienst en een periode van werkloosheid werd ik op 3 mei 1950 opnieuw verbonden aan de RMS Brugge, ditmaal als studiemeester-lesgever, en kon ik de contacten met de twee genoemde leraars-kunstenaars hervatten.
Bijzonder belangrijk voor mij en voor mijn kunstinzichten werd de opening van de Galerie Unicum op het einde van het jaar 1950.[9] Het was de eerste galerie in Brugge die op een meer systematische wijze de moderne kunstvormen na WO II in onze stad promootte.
Dit meer uitgesproken progressieve artistieke beleid kreeg vooral vorm van 1952 af. Ik was een trouw bezoeker en zag er verrast en met grote aandacht werk van o.a. Rik Slabbinck, Gilbert Swimberghe, Paul Van Hoeydonck, Jan Burssens, Jack Godderis, Rik Poot, Luc Peire.[10] Vooral het werk van Peire maakte een diepe indruk. Het neigde naar de abstrahering, legde de nadruk op compositie en structuur, en baadde in een sfeer en een kleurmagie die mij op ongewone wijze boeiden.
In 1954 stelde Luc Peire een zomertentoonstelling samen voor de galerie.[11] Het salon toonde werk van hemzelf, van Jan Burssens, Pol Mara, Victor Servranckx en sculpturen van de Catalaanse beeldhouwer José Maria Subirachs, een jonge kunstenaar, die Peire in 1953 in Barcelona had leren kennen.[12] In de schilderijen van Peire stond de figuur van de Afrikaanse vrouw, aan een sterke abstrahering onderworpen, centraal.

---

7 Jaak Fontier is de auteur van *De Levensfilosofie van Bertrand Russell* uitgegeven door Diogenes (Antwerpen, 1963). Zie Ramon 1997, p. 37.

8 RMS: Rijks Middenschool (in de volksmond 'École Moyenne' genoemd).
Maurice Boel (Oostende 1913 – 1998). Aanvankelijk beïnvloed door het Permekiaans expressionisme evolueerde Boel naar een fantasierijke en coloristische stijl met diverse vormen en structuuroverlappingen. Vanuit de figuratie ging zijn oeuvre over naar een gecombineerde geometrisch-lyrische abstractie. Doordacht gestructureerd vertonen zijn werken tijdens de jaren '50 een verticale ritmiek binnen een spel van onregelmatige, maar harmonisch tegenover elkaar afgewogen kleurvlakken. Onregelmatige en tactiele oppervlaktebehandeling van de monochrome kleurvlakken verleent de werken van Boel een extra dynamiek en vitaliteit. (Bibliografie: Boel, Opie & Brutin 2010).
Jules Gonthier (Tubize 1907 – Brugge 1968) was schilder, aquarellist, tekenaar, linograaf en etser. Hij was opgeleid tot leraar (Rijksnormaalschool) en volgde de Academie te Gent (1923-1926). Woonde te Brugge vanaf 1945 tot aan zijn dood. In deze stad was hij medestichter van de schildersgroep 'Kunstkring 46' (1946-1953). Gonthier hanteert een poëtische stijl binnen een neo-impressionistisch en soms post-expressionistisch idioom. (Over 'Kunstkring 46': zie Fontier 2000, pp. 22-25).

9 Galerie Unicum werd uitgebaat door Gilbert Coopman. Over Galerie Unicum: zie Fontier 2000, pp. 35-38.

10 Solotentoonstelling *Luc Peire* in Galerie Unicum: 20-27.10.1952 (*expo 52/4 S Brugge*).

11 *Expo 54/4 Brugge*: 21.08 – 03.09.1954.

12 Na hun verblijf op de Canarische Eilanden (van april tot en met november 1953) gaan Jenny en Luc Peire richting Spanje met een tentoonstelling *Luc Peire* te Barcelona (Galerías Layetanas, 12-18.12.1953, (*expo 53/6 S*)). Hier maken ze persoonlijk kennis met Josep María Subirachs.
Josep María Subirachs (Barcelona 1927 – 2014) bleef tot de dichtste kring van kunstenaarsvrienden van Luc en Jenny Peire behoren. Hij verbleef van 1954 tot 1956 in België en woonde en werkte een tijd bij Luc en Jenny Peire te Knokke. Voor hun tuin realiseerde Subirachs het werk *La doña de Putifar* (1954, gewapend beton, h 88 x b 50 x d 217 cm (dimensies zonder sokkel)). Zie: Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, pp. 43-44; Ferrin 2011, pp. 77-90.
Voor de Subirachs-monografie van Ana Mª Ferrin schreef Jaak Fontier (als Kunstcriticus AICA (België)) in mei 2008 een persoonlijke bijdrage over zijn kennismaking met J.M. Subirachs en Knokke tijdens de jaren 1954-1956 (Ferrin 2011, pp. 79-80).

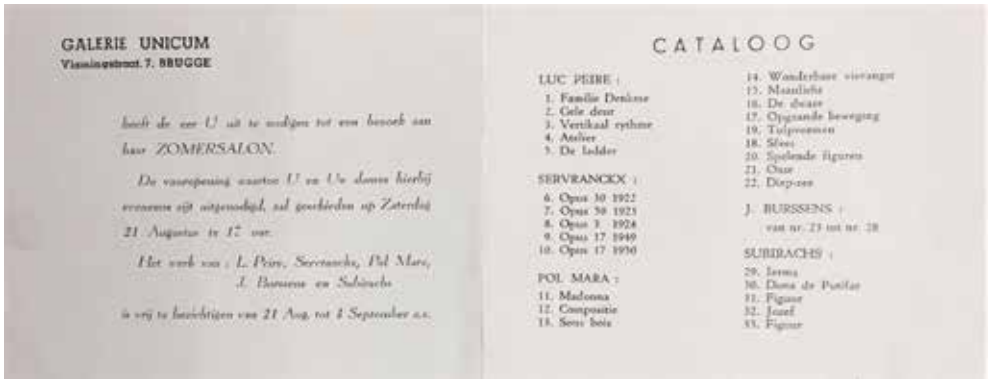

GALERIE UNICUM
Vlaamingstraat 7, BRUGGE

heeft de eer U uit te nodigen tot een bezoek aan haar ZOMERSALON.

De vaaropening waartoe U en Uw dames hierbij evenzeer zijt uitgenodigd, zal geschieden op Zaterdag 21 Augustus te 17 uur.

Het werk van : L. Peire, Servranckx, Pol Mara, J. Burssens en Subirachs

is vrij te bezichtigen van 21 Aug. tot 4 September a.s.

CATALOOG

LUC PEIRE :
1. Familie Denkme
2. Gele deur
3. Vertikaal rythme
4. Atelier
5. De ladder

SERVRANCKX :
6. Opus 30 1922
7. Opus 30 1923
8. Opus 3 1924
9. Opus 17 1949
10. Opus 17 1950

POL MARA :
11. Madonna
12. Compositie
13. Sous bois
14. Wonderbare vierangst
15. Maanlicht
16. De dwaze
17. Opgaande beweging
19. Tulpvormen
18. Sfeer
20. Spelende figuren
21. Onze
22. Diep-zee

J. BURSSENS :
van nr. 23 tot nr. 28

SUBIRACHS :
29. Ierma
30. Dama de Putifar
31. Figuur
32. Jozef
33. Figuur

Uitnodiging met catalogus voor het zomersalon Galerie Unicum Brugge, 21.08.1954 (tot 03.09.1954). Archief SJLP

Eind december 1953 huwde ik met Christiane Bruynooghe. We woonden te Knokke, in de Piers de Raveschootlaan, tegenover de school, de RMS Knokke, waar ik op 1 februari 1951 als leraar was aangesteld. Een jaar later verhuisden we naar de Ceuvelhoekstraat.
Met verwondering vernamen we dat Jenny en Luc Peire op nauwelijks 200 m van ons een woning hadden in de De Judestraat. Een persoonlijk contact met de schilder en zijn echtgenote bleek voor mij echter een stap te ver. De bewondering voor het werk en de kennis ervan groeiden echter, want ik liet niet na het gepresteerde overal waar het op voor mij bereikbare plaatsen geëxposeerd werd, te gaan zien.
Daar ik een sterke drang had bij te dragen tot de ontwikkeling en de kennis van velen, begon ik november 1955 artikelen te publiceren in het Vlaams Weekblad, *een blad, opgericht door Achiel Van Acker, [nadien] geleid door zijn zoon Frank, en gratis bezorgd aan alle leden van de socialistische mutualiteit Bond Moyson.*[13]

Kennismaking met het echtpaar Peire en eerste artikel

Weldra besloot ik niet alleen over literatuur te schrijven, maar ook over beeldende kunst. Ik nam contact op met Maurice Boel, bracht hem een bezoek te Oostende, zag zijn vroegere en recente werken. Het resultaat werd mijn eerste kunstkritische bijdrage: "Bij kunstschilder Maurice Boel", 17 december 1955. Ik zal toen ook met Boel over Luc Peire gesproken hebben en de wens geuit bij hem te worden geïntroduceerd. Enkele dagen later had Boel al een afspraak geregeld en samen gingen we op bezoek in de De Judestraat. Die kennismaking met de persoon van de schilder en zijn echtgenote moet kort na 17 december 1955 plaats hebben gehad, want mijn bijdrage, de allereerste over de zo bewonderde kunstenaar, verscheen onder de titel "Bij Kunstschilder Luc Peire" op 24 december in het Vlaams Weekblad.[14]

[13] *Vlaams Weekblad* was een socialistisch weekblad uitgegeven te Brugge tussen 1932 en 1992.
Frank Van Acker (Brugge 1929–1992), zoon van socialistisch politicus Achiel Van Acker (Brugge 1898–1975), was burgemeester van Brugge van 1977 tot aan zijn overlijden in 1992

[14] Zie Fontier 1955. De reactie van Luc Peire op dit artikel was positief. "Ik las Uw artikel over mijn werk in "Het Vlaams Weekblad" en spoed me U van harte geluk te wensen en te danken. Het heeft me zeer veel genoegen gedaan het te lezen; het is klaar, eenvoudig en eerlijk." (Brief van Luc Peire [Knokke, 28.12.1955] aan Jaak Fontier).

Vlaams Weekblad

BIJ KUNSTSCHILDER

Luc Peire

Vorige week schreven we over de Oostendse kunstschilder Maurice Boel. Ook deze maal gaat onze aandacht naar een kustbewoner. Luc Peire woont in de Judestraat te Knokke, tegenover de welbekende dancing « De Hoeve ». Peire is een kustbewoner die er echter de voorkeur aan geeft er regelmatig voor enkele maanden op uit te trekken. Aldus verbleef de schilder reeds in Nederland, Frankrijk, Italië, Marokko, Zwitserland, Kongo, Spanje, Zuid-Afrika en de Kanarische Eilanden.

Nauwelijks zijn we binnen of de kunstenaar toont ons enkele werken van vrienden. Van de jonge Spanjaard José Subirachs zien we een paar knappe werken. In de tuin treft ons het beeldhouwwerk « De vrouw van Putiphar » van dezelfde kunstenaar door kloeke bouw en monumentaliteit. Dat werk werd tijdens de voorbije zomer in de Biënnale voor Beeldhouwkunst, Middelheimpark te Antwerpen, geëxposeerd.

We komen in 't atelier en krijgen Peire's werk te zien. Twee belangrijke doeken « De weduwe » en «De Familie Godderis» worden te voorschijn gehaald. Na meer dan tien jaar in zogenaamde Vlaamse post-expressionistische trant geschilderd te hebben — zij het dan ook toen reeds met een dikwijls sterk persoonlijke toets — betekenen die doeken waarlijk het begin van een ontwikkeling, die nu na vier, vijf jaar, de schilder een totaal eigen plaats heeft bezorgd in de schilderkunst van deze tijd.

In « De Weduwe» komen voor het eerst de vertikale lijnen, de vlak gehouden kleuren, de afkeer voor al wat niet zuiver schilderkunstig is, zo duidelijk aan de dag. Die drie elementen zijn het, die in het prachtige doek « De familie Godderis » nog sterker tot uiting komen.

Hier ligt ons inziens de grote kentering in Peire's kunst. Van dan af immers worden objecten en personages steeds schematischer; de eerste worden op de duur louter plastische elementen, de laatste vereenvoudigen tot beeldfiguren, ledepoppen, stengels. Peire's kunst wordt waarlijk een strijd, een strijd tussen de scheppende geest en de onwillige stof, een metafysische strijd bijna, die ons toelaat te spreken van een metafysische kunst. Is het niet veelzeggend dat een studie over de schilder in het Spaans verscheen onder de titel : Luc Peire, pintor metafisico ? (Luc Peire : metaisisch schilder).

In deze kunst wordt een doek tot een zelfstandige wereld, waarin alles volgens eigen wetten van constructie en plastiek opgebouwd dient te worden. Kleur, vorm, ritme en stijl is de wereld van de schilderkunst, heeft Peire ergens zelf geschreven. In elk van zijn werken vinden we het streven terug, die wereld steeds perfecter, steeds volkomer tot stand te brengen. Zuiverheid en beheersing zijn de kwaliteiten van dat werk. En is een kunst, waar ze zo innig samengaan, niet vanzelfsprekend sterk en groot?

We zien nog enkele werken, kort geleden ontstaan. Tekeningen en kleine doeken, zo ongewoon sober en tevens zo scherp van afwerking dat ze ons een ogenblik bevreemden door zoveel geraffineerdheid. Dan dringen we binnen in deze andere wereld en genieten.

Ten slotte zien we een groot doek, een van de laatst geborenen. Een groot geel doek, geel als triomfantelijke kleur — dat geel, dat in Peire's laatste werken steeds meer aangewend wordt — met rechts een rechthoekige compositie, als een kleiner schilderij binnenin het grote waarin we al de kwaliteiten van de schilder in harmonie verenigd zien : evenwicht van compositie, zuiverheid van kleur, gevoeligheid van lijn, strenge beheersing van stijl. Ik vraag naar de naam van dat werk. Het heeft er nog geen. Wat doet het ertoe? Ik kan het toch niet beschrijven, ik kan alleen herhalen dat het mooi was, enig mooi, zo mooi dat ik er heel lang stilletjes heb naar zitten kijken en dat ik dat nu weer zou willen doen, en daarna nog vele keren.

Jaak Fontier.

Vlaams Weekblad, Brugge, 24.12.1955. Archief SJLP

Tijdens het hele gesprek in het atelier bleef het prachtige schilderij Mwinda Mingi *op de schildersezel staan, als een stille getuige van de picturale inzichten die de kunstenaar zich op dit ogenblik had verworven.*[15]

Luc Peire
Mwinda Mingi (1955, olieverf op doek, 130 x 162 cm, CR 626, Belfius-collectie). Foto: Archief SJLP

Anekdotisch

Toen we elkaar persoonlijk hadden leren kennen en bleek, dat we slechts een paar honderd meter van elkaar woonden, ontwikkelde zich naast de intense belangstelling voor het werk een relatie van gezin tot gezin. Nu en dan ging ik op bezoek in de De Judestraat, de Peires liepen soms bij ons aan tijdens hun wandelingen in Knokke. Zij waren warme, sympathieke mensen die een opvallende belangstelling toonden voor onze activiteiten, belangstellingssferen en opvattingen. Het klikte echt tussen ons en Jenny en Luc.
Op zeker ogenblik kwam de aankoop van kunstwerken ter sprake. Ik liet, en dit zonder enige bijbedoeling, me ontvallen dat mijn bescheiden maandwedde ons gewoon niet in staat stelde kunstwerken aan te kopen. Tot mijn verbazing vroeg Peire wat ik eventueel zou kunnen besteden. Ik noemde een bedrag dat ongeveer mijn hele maandwedde bedroeg, waarop de kunstenaar prompt antwoordde dat ik voor die prijs een werk van hem kon kopen. Geheel van streek bracht ik uit, dat dit helemaal niet mijn bedoeling was geweest, toen ik het onderwerp aankoop van kunstwerken aansneed.
"Dat weet ik", zie Peire, "en precies daarom doe ik dit voorstel. Dat mijn werk komt bij mensen die er waarlijk van houden, vind ik zeer belangrijk."
Zo kon ik een schilderij van Luc Peire op een totaal onverwachte manier verwerven. Het blijft in mijn ogen één van de mooiste schilderijen in onze woning.[16]

[15] Voor de analyse van *Mwinda Mingi*: zie Fontier 2005b, p. 54; Vermeulen 2012.
[16] Jaak Fontier kocht het doek *De Tafel* (1953, olieverf op doek, 70 x 60 cm, CR 582) toen hij in de Ceuvelhoekstraat woonde voor 3 000 BF (bron: kaartenbestand van de verzamelaars, bijgehouden door Luc en Jenny Peire en bewaard in het archief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke).

Luc Peire
De tafel (1953, olieverf op doek, 70 x 60 cm, CR 582, collectie (aanvankelijk) Jaak Fontier (†)). Foto: Archief SJLP

Een andere veelzeggende anekdote stelt Jenny in het licht.
Kort na de geboorte van onze tweede dochter Jo (geb. 24.07.1956) liepen de Peires bij ons aan. Terwijl ik met Luc in de woonkamer converseerde, vroeg Jenny aan Chris of ze de boreling even mocht zien. De baby lag boven en sliep in de wieg. Chris en Jenny gingen samen het kind zien. Achteraf, toen de bezoekers naar huis waren, vertelde Chris hoe Jenny met grote vertedering naar de baby had gekeken. Was bij deze vrouw die zich volledig inzette voor haar man, zijn kunst en zijn faam, de diepe drang naar het moederschap even naar boven gekomen?
Een ander moment was het volgende. Op een namiddag gaf ik in een van de recent gebouwde paviljoenen aan de Albertlaan een Engelse les in de derde middelbare klasse. Jenny en Luc kwamen voorbij in de laan, herkenden me via de grote glazen ramen en zwaaiden even. Ik beantwoordde hun groet op dezelfde wijze, verklaarde kort mijn niet-schoolse gebaar aan de leerlingen en vervolgde de les. Een paar dagen later vroeg Luc me wat voor les ik op die bewuste namiddag gaf. Opnieuw enkele dagen, misschien een paar weken later, belde de schilder aan. Hij gaf een brief gekregen van een Amerikaanse regisseur die met zijn groep een reeks voorstellingen in België gaf. Ik meen dat het ofwel om Porgy and Bess *ofwel om* Orfeo Negro *ging. Luc zegde dat hij de Engelstalige brief nagenoeg volledig begreep, op één fragmentje na. Hij vroeg of ik dat zinnetje even kon vertalen. Naar ik me herinner wilde de Amerikaan een werk van Luc Peire aankopen, maar vroeg hij zich af, en dat was nu precies het bewuste fragmentje tekst, of de aankoopprijs wel binnen zijn financiële mogelijkheden lag. Ik denk dat de regisseur toen inderdaad één van Luc Peires werken heeft aangekocht.*[17]

[17] De schilderijen *Lukanda* (1952, olieverf op doek, 100 x 81 cm, CR 530) en *Synthesis* (1953, olieverf op doek, 100 x 130 cm, CR 574) zijn door Luc Peire verkocht aan de Amerikaanse regisseur (en coproducent) Robert Breen (1909 – 1990) die, tijdens zijn internationale tournee met Gershwins opera *Porgy and Bess*, de werken had gezien op de tentoonstelling *Luc Peire* in het Musée du Congo Belge in Tervuren (*expo 55/2 S*, 30.07 – 31.08.1955; *Lukanda* (catnr. 1); *Synthesis* (buiten catalogus)). Luc Peire rapporteert hierover enthousiast in een brief [Knokke, 27.06.1956] aan Alberto Sartoris: "[…] Maintenant une toute grande et bonne nouvelle: je viens de vendre "à NEW YORK" ! deux toiles que vous connaissez et qui sont reproduites dans la monographie d'Eduardo [Westerdahl]: "Synthèse" et "Lukanda". L' ACHETEUR ?? co-directeur et metteur en scène de Porgy and Bess. Je ne l'avais jamais rencontré. Il avait vu mes toiles au Musée de Tervuren l'an dernier. Tout c'est réglé par correspondance et à l'américaine (comme le homard). Ce n'est pas si mal que ça, vraiment… Vive l'Amérique… Il se propose en outre comme intermédiaire pour l'organisation d'une exposition à New-York. Toutefois, je ne me fais pas trop d'illusions. Mais, si… on ne sait jamais, alors Santa Cruz ne serait qu'une "étape" et via Statue de la Liberté. […]".
Synthesis (1953, CR 574) werd verkocht voor 23 125 BF; *Lukanda* (1952, CR 530) voor 18 000 BF. (Bron: kaartenbestand van de verzamelaars, bijgehouden door Luc en Jenny Peire en bewaard in het archief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke). De brief van Robert Breen waarover sprake is niet teruggevonden in het archief van Luc Peire. Het correspondentieadres van Robert Breen genoteerd in het kaartenbestand: 'New York, 139 West, 44 street, New York 36 N.Y. U.S.A'.

Luc Peire
Links: *Synthesis* (1953, olieverf op doek, 100 x 130 cm, CR 574, collectie (aanvankelijk) Robert Breen (†)).
Rechts: *Lukanda* (1952, olieverf op doek, 100 x 81 cm, CR 530, collectie (aanvankelijk) Robert Breen (†)).
Foto's: Archief SJLP

Tijdens één van de bezoeken bij ons merkte Luc op dat het profiel van Chris veel gelijkenis vertoonde met dat van enkele vrouwenfiguren op de schilderijen van Piero della Francesca. Het werk van de Italiaanse schilder uit de 15de eeuw had Peire sterk getroffen tijdens zijn eerste reis naar Italië (1947-1948). Pienter als Jenny was, merkte ze op: "Dat is zo. Zie je dat nu pas, Luc? Ik heb dat al een hele tijd geleden gezien".
Een laatste anekdote gaat terug tot de periode, dat we naar Brugge waren teruggekeerd. Opnieuw was één van de kinderen erbij betrokken. Korte tijd na de geboorte van onze derde spruit, onze zoon Herman (geb. 24.08.1958), kwamen Jenny en Luc op bezoek. Luc toonde zich bezorgd over de snelle groei van ons gezin. Hij zei dat er zoiets bestond als condooms en dat geboortebeperking aangewezen was. Jenny merkte op dat ik dat zeker wist. Dat was inderdaad het geval, want in de RMS Sint-Andries, waar ik nu lesgaf, was ik leraar Nederlands en gaf ik later Zedenleer. Sexuele voorlichting, kinderbeperking, gebruik van condooms en andere middelen tot beperking van de vruchtbaarheid stonden op het programma van de lessen niet-confessionele moraal en kwamen in de diverse klassen aan bod. Ik legde uit dat Chris en ik reeds bij het begin van ons huwelijk gedacht hadden aan twee, maximaal drie kinderen, en dat we na de geboorte van onze zoon ons gezin nu qua getal als voltooid beschouwden.

Luc als leermeester

Nu ik op een zes decennia lang verleden terugblik, stel ik vast dat ik de meeste inzichten in verband met kunst en modernisme in het algemeen via Luc Peire, zijn tentoonstellingen en activiteiten heb verworven. Gebeurde dit eerst via zijn exposities en de studie van zijn kunstwerken, dan, van 1956 af, eveneens door de vele gesprekken en persoonlijke contacten.
In de zomer van 1957 werd ik als leraar aangesteld aan de RMS Sint-Andries. Het was onze bedoeling het contact met het culturele en artistieke leven in Brugge weer op te nemen. Nu de Galerie Unicum opgeheven was, dat gebeurde in 1955, was het onafhankelijk kunstforum Raaklijn van 1957 af de vereniging die de eigentijdse kunstuitingen propageerde door middel van muziekuitvoeringen, poëzie-, toneel- en filmavonden en tentoonstellingen. Ik woonde een aantal van die manifestaties bij, leerde de voorzitter Paul de Wispelaere en de leden kennen, schreef over de activiteiten in het Vlaams Weekblad *en stelde voor lid te worden van het kunstforum. Het voorstel werd aanvaard en van midden 1958 af droeg ik met veel inzet het mijne bij tot de vereniging, haar ideeën en haar activiteiten.*[18]
Bijzonder belangrijk voor mij werden de jaren 1957-1970. Ik werkte intensief voor het Vlaams Weekblad *en praktisch in elk nummer verscheen een artikel over literatuur of over beeldende kunst. Het* Vlaams Weekblad *werd*

[18] Raaklijn werd op 27 februari 1957 statutair vastgelegd met de volgende functieverdeling: voorzitter Paul de Wispelaere (letterkundige), ondervoorzitters Fernand Traen (politicus) en Gaby Gyselen (kunstcriticus), secretaris Herman Sabbe (musicoloog), penningmeester Jan Vandamme (letterkundige). Andere leden die er van het begin af bij waren of later toetraden waren: Fernand Bonneure, Jaak Fontier, Gilbert Swimberghe, Jan van der Hoeven, Michel Martens, Maria Messens, Ernest Schepens en de architecten Luc Dugardyn, Paul Goethals, Fernand Sohier en Jacques Pêtre.
Raaklijn typeerde zich door het multidisciplinaire en het brede palet van kunstgenres die men aan bod wilde laten komen steeds met het moderne en het eigentijdse als leidend gegeven. Raaklijn stopte met haar activiteiten vanaf 30 augustus 1963. Over het onafhankelijke cultureel forum Raaklijn: zie Fontier 2000, pp. 41-48.

gedrukt op de persen van het Gentse dagblad Vooruit. *Louis-Paul Boon, redacteur bij de krant en hoofdredacteur van de culturele bladzij "Geestesleven" van* Vooruit, *had blijkbaar mijn artikelen in het* Vlaams Weekblad *opgemerkt. Via Frank Van Acker stelde hij voor, dat ik bijdragen zou insturen voor "Geestesleven". Een van mijn eerste artikelen was "Luc Peire, zuiverheid en sublimiteit", op [27] november 1958.*[19]
De Raaklijn-tentoonstellingen Gilbert Swimberghe (09-16.03.1957 en 07-28.03.1959), Pol Mara (01-16.02.1958), Victor Servranckx (12-28.04.1958), Luc Peire (18-31.10.1958),[20] *Jean Piaubert (10-25.01.1959) en Roberto Crippa (28.11 – 10.12.1959)*[21] *werden door Luc Peire gevolgd en waren voor mij zovele mogelijkheden om bepaalde aspecten van de eigentijdse kunst grondiger te leren kennen.*[22]
Peires aandeel in de tentoonstellingen van Raaklijn werd nog groter, toen hij zich in 1959 te Parijs had gevestigd en bemiddelde of adviseerde voor exposities van in de Lichtstad verblijvende en werkende kunstenaars. Zo kwamen de Raaklijn-tentoonstellingen tot stand van Michel Seuphor (02-16.09.1961), de groepsexpositie Cinquième Saison – *Objectieve Poëzie (30.03 – 21.04.1963), François Thépot (24.05 – 07.06.1963).*[23]
Voor mij had de Raaklijn-tentoonstelling van Luc Peire in 1958 een belangrijk gevolg. De schilder stelde mij voor aan Jan Walravens die de inleiding had gehouden;[24] *de criticus, die mijn teksten uit "Geestesleven" bleek te kennen, stelde onmiddellijk voor, dat ik zou meewerken aan het in die jaren erg invloedrijke tijdschrift* De Vlaamse Gids. *Walravens was toen hoofdredacteur van het maandschrift. Ik publiceerde in het nr. 11 van 1961 mijn eerste langere studie over Luc Peire (13 blz.). "Luc Peire 1951-1961: geestelijke doorlichting en poëtische verfijning" werd opgemerkt in de wereld van de kunst en de kunstkritiek, vooral omdat het essay door een overdruk verspreid werd en in musea, bij conservators en kunstcritici terechtkwam.*[25]
Toen Jenny en Luc zich in 1959 definitief in Parijs gevestigd hadden, ontstond een vrij omvangrijke correspondentie tussen ons. De brieven van de schilder, soms aangevuld door een tekst van Jenny, zijn nog steeds volledig in ons bezit.[26] *Na de dood van de kunstenaar bleven de brieven die ik naar Parijs stuurde onvindbaar of verdwenen. Waren ze bewust vernietigd? Of meende men, dat de epistels van een Belgische, in Parijs totaal*

---

19 Datumcorrectie: Jaak Fontier noteert 25 november 1958.

20 *Expo 58/12 S* Concertgebouw, Brugge.

21 In Fontier 2000 (p. 45): 28.10 – 10.12.1959.

22 Voor een overzicht van alle Raaklijn-tentoonstellingen en -activiteiten: zie Fontier 2000, pp. 42-48.

23 *Cinquième Saison* (Franse experimentele groepering rond het tijdschrift *Cinquième Saison*) werd geleid door de fonetische en visuele dichter Henri Chopin met wie Luc Peire sinds het begin van de jaren '60 te Parijs bevriend was geraakt en met wie hij intens multidisciplinair en experimenteel samenwerkte. (Peire Marc 2008b, p. 15; Peire Marc 2007; Peire Marc 2016b, pp. 511-512).
Voor de uitnodiging tot de vernissage tentoonstelling THEPOT schreef Luc Peire een persoonlijke tekst. (Gepubliceerd in Peire Marc 2016a, p. 14).

24 *Expo 58/12 S Brugge*. Jan Walravens (Anderlecht 1920 – Ukkel 1965), journalist, romancier, essayist en theaterman met sterk vernieuwende en gedurfde inzichten. Publiceerde ook over (het werk van) Luc Peire. (Bibliografie: de Wispelaere 1974). De toespraak van Walravens werd door Luc Peire in zijn archief bewaard. (Walravens 1958).

25 Zie Fontier 1961.
Luc Peire was niettemin positief verrast met het feit dat Fontier een bijdrage in *De Vlaamse Gids* kan leveren. In een brief van 01.03.1961 [Parijs] schrijft hij: "In "De Vlaamse Gids" kwam tot hiertoe geen bijdrage over mijn werk. Het doet nu groot genoegen te lezen dat jij je daarmee graag wilt belasten. Wat mij betreft, volledig akkoord en zeer blij! Alleen weet ik niet of Walravens dit niet voor hem wenst te reserveren. Ik geloof dit niet, maar kan hem dit onmogelijk zelf vragen. Jij daarentegen kan hem voorstellen dat je een bijdrage over mijn werk aan het maken zijt en ik ben overtuigd dat hij dit goed zal onthalen en zelf voor de "Vlaamse Gids" zal vragen. Ik meen tevens dat het voor je een kans is om het ernstig aan te pakken na de "5de Wiel" proza, wat in zijn genre uitstekend was, maar minder geschikt voor de "Vlaamse Gids".
Peire formuleert zijn reactie op de vooraf toegestuurde tekst van Fontier voor *De Vlaamse Gids* in een brief [Knokke, 03.07.1961] aan de auteur als volgt:
"Beste Jaak,
Dank voor de toegezonden tekst die zeer vleiend is voor mij. Ik wist niet dat je mijn werk zo hoog aanschreef. Danke, het is een grote steun voor mij.
Je stelling vind ik zeer logisch en ik kan die zeggens volledig onderschrijven. Dat hoeft natuurlijk niet, dit is jou[w] visie, maar je hebt de ontwikkeling en de "bronnen" waaruit mijn werk ontstaan is, en ontstaat, alsmede zoals de evolutie gebeurd is, gepeild en "blootgelegd" zoals ik zelf meen dat dit gebeurd is en gebeur[t]. Dit voor zover dit "onbepaalbare element" er geen rol in speelt. Je hebt deze studie werkelijk met meer dan beide handen aangepakt en me zo tot op de huid ontkleed dat ik me bij het lezen van deze tekst enigs[zins] "verlegen" gevoel – "verlegen" is niet de juiste term, ik vind hem nu niet, ik [denk] op "pudeur". […]
Je ziet dat ik weinig heb op te merken. Het is een zeer volledige tekst dat ik met Walravens graag een akkoord zou willen treffen om er meteen een kleine monografie van te maken. Zou je daar iets op tegen hebben?

26 De volledige correspondentie van Luc en Jenny Peire naar Jaak Fontier werd na de dood van Luc Peire met toelating van Jaak Fontier door Marc Peire gekopieerd en aan het archief van de Stichting Jenny & Luc Peire toegevoegd. Na de dood van Jaak Fontier kwam het correspondentiebestand bij Veilinghuis Bernaerts (Antwerpen) in veiling (22.03.2018, lotnr. 1035). De Stichting Jenny & Luc Peire kwam langs deze weg in het bezit van de originelen.
Het totale correspondentiebestand bewaard in het archief van de Stichting bestaat momenteel uit 183 stukken waarvan 173 van Luc Peire en/of Jenny Peire gericht aan Jaak Fontier en 10 van Jaak Fontier gericht aan Luc Peire.
Jaak Fontier schonk zijn documentatie over beeldende kunst die hij in de periode 1960-2005 verzamelde aan de Provinciale Bibliotheek (West-Vlaanderen). Het materiaal heeft grotendeels betrekking op beeldende en toegepaste kunst uit de tweede helft van de 20ste eeuw. Zie https://www.kortrijk.be/sites/kortrijk/files/2018-11/9_Fontier.pdf.

onbekende, Nederlandstalige criticus onbelangrijk waren? Heeft Luc ze vernietigd? Of Michèle Broutta?[27] *Of iemand anders die toegang had tot de woning van Luc tijdens zijn laatste levensmaanden? Het blijft voor mij gissen en veronderstellen.*[28]

Links: Luc Peire en Jaak Fontier. 20.12.1984. Vernissage tentoonstelling *Luc Peire* in Kunstcentrum Carlos Demeester te Roeselare (*expo 84/24 S*). Foto: Patrick Holderbeke. Archief SJLP
Rechts: Jaak Fontier en Marc Peire. 22.04.1995. Antwerpen KMSK. Vernissage tentoonstelling *Luc Peire (1916-1994)* (*expo 95/2 S*). Foto: Els Soetaert. Archief SJLP

Terugkijkend op de periode 1955-2013 kunnen Chris en ik besluiten, dat we met Jenny en Luc bijzonder waardevolle mensen hebben ontmoet, mensen, die een grote aandacht hadden voor ons en ons gezin, die getuigden van hun sympathie en die ons vele inzichten hebben bijgebracht, niet enkel op het gebied van de beeldende kunsten, maar ook op dat van de architectuur, de design en het wonen met stijl.

(Jaak Fontier, November 2013)

Nawoord

In zijn herinneringen aan Jenny en Luc Peire laat Jaak Fontier zijn rol binnen De Vrienden van Luc Peire VZW (vanaf 1981) volledig buiten beschouwing. Naar aanleiding van het organiseren van de tentoonstelling *Luc Peire* in het Provinciaal Hof te Brugge van 26.09 tot 10.10.1981 ter gelegenheid van de 65ste verjaardag van de kunstenaar, werd (op initiatief van Luc Peire) de VZW De Vrienden van Luc Peire opgericht, met Marcel Van Houtryve als voorzitter, Jaak Fontier als secretaris, Raymond Reynaert als penningmeester.[29] Fontier verzorgde de Mededelingen voor de leden van de VZW en correspondeerde intens met Jenny en Luc Peire voor het bekomen van actuele informatie rond projecten, tentoonstellingen, publicaties.
Volgens Artikel 13 van de Statuten dienen na hoogstens 6 jaar de functies van voorzitter, secretaris en penningmeester herkiesbaar gesteld te worden. Vanaf 7 oktober 1988 ging het voorzitterschap over naar Dr. Robert Pannier, de secretarisfunctie naar Beatrijs Demeester en het penningmeesterschap naar Mariette Detavernier (echtgenote van Raymond Reynaert). Zowel Marcel Van Houtryve, Jaak Fontier als Raymond Reynaert maakten vanaf deze datum geen deel meer uit van de Raad van Bestuur. Ook de maatschappelijke

[27] Michèle Broutta, galeriehoudster te Parijs, was tot op het laatst nauw verbonden met Luc Peire. Ze assisteerde de kunstenaar tijdens zijn laatste levensmaanden en nam vele praktische beslommeringen op zich. Zo hield ze ook toezicht over Peires woning en ateliers te Parijs. Luc Peire benoemde haar testamentair tot bestuurslid van zijn Stichting.
Voor de uitbouw van De Vrienden van Luc Peire VZW naar Frankrijk toe had ze een niet onbelangrijke bijdrage geleverd. Michèle Broutta verdedigde het oeuvre van Peire met tentoonstellingen, maar ook met edities van gravures. Als uitgeefster bracht ze hooggewaardeerde publicaties over Luc Peire op de markt (zie: Xuriguera 1984; Curzi 1988).

[28] Zie Nawoord.

[29] *Bijlage tot het Belgisch Staatsblad*, 13.11.1981, N 10531

zetel werd verplaatst: van de woonplaats van Marcel Van Houtryve (Stijn Streuvelsstraat 16 B-8000 Brugge) naar het notariaat van Robert Vrielynck (Prins Leopoldstraat 2 B-8310 Sint-Kruis).[30]
Dat zowel Marcel Van Houtryve als Jaak Fontier vanaf toen geen deel meer uitmaakten van de Raad van Bestuur van De Vrienden van Luc Peire is verwonderlijk, maar heeft een aanleiding.
In 1987 werd te Brugge een Comité Vrienden van Adriaan Vandewalle opgericht in het kader van een tentoonstelling rond de 80ste verjaardag van animistisch schilder en kunsthistoricus Adriaan Vandewalle (1907-1997) in de Stadshallen op de Markt te Brugge. Marcel Van Houtryve werd voorzitter van dit Comité. Dit wordt aan Luc Peire gemeld door Jaak Fontier.[31] En dit was fel tegen de zin van Peire die sinds lang een grote wrok koesterde tegenover de figuur van Adriaan Vandewalle. Deze had zich namelijk tot onverzoenlijke vijand gemaakt naar aanleiding van sterk kritiserende uitspraken over de abstracte kunst en specifiek over het werk van Peire, tijdens een rondleiding op een solotentoonstelling *Luc Peire* te Brugge in 1965.[32] "Als conclusie stipte ik aan dat de Rus Kasimir Malevitch daar in 1913 reeds mee gestart was, en dat Peire en de abstracten niet veel nieuw brachten. Peire die toen te Parijs verbleef schreef me een boze brief en dat was het einde van de vriendschap."[33]
Luc Peire brak onmiddellijk met zijn neef Marcel Van Houtryve en kantte zich tegen diens verdere aanwezigheid binnen De Vrienden van Luc Peire. "Mijn houding tegenover M. Van Houtryve blijft ongewijzigd. Zijn argumentatie weegt niet op tegen de vernedering die mij toegebracht is. Roland De Brock zegt mij dat hij van M. Van Houtryve bekomen heeft dat hij zich niet meer zou voorstellen in de komende oktobervergadering."[34] Koos Fontier hier resoluut partij voor Marcel Van Houtryve en volgde hij hem? Volgens Anna Vandewalle, oudste dochter van Adriaan Vandewalle, steunde ook Jaak Fontier het Comité Vrienden van Adriaan Vandewalle en gaf advies.[35] En Fontier had ook al over het oeuvre van Vandewalle geschreven bij de overzichtstentoonstelling die in 1978 was georganiseerd in het Stedelijk Concertgebouw van Brugge.[36]
Wellicht kwam Luc Peire al dit nieuws ter ore en zal dit tot een sterke afkoeling in zijn relatie met Fontier geleid hebben. Dit kan de reden zijn waarom Peire de correspondentie van Fontier vermoedelijk vernietigd heeft.[37]
De verzoening tussen Luc Peire en Jaak Fontier werd later (indirect) door mij aangebracht. Toen ik op een dag (in 1992 of 1993) het kunstenaarsarchief te Knokke aan het classeren en ordenen was, vroeg Luc Peire mij plots welke tekst over hem mij het meest aansprak en ik de beste vond. Zonder aarzelen antwoordde ik: "de tekst van Fontier : 'Luc Peire 1951-1961: geestelijke doorlichting en poëtische verfijning' in *De Vlaamse Gids* van 1961." Verrassend reagerend op dit antwoord bracht mijn oom me onmiddellijk in contact met de auteur en dit binnen de context van een gezellige lunch in restaurant *Ten Bos* in Knokke. Hiermee leek de relatiebreuk tussen Luc Peire en Jaak Fontier hersteld …
MP

Bibliografie

BOEL, Opie & BRUTIN Hugo (2010), *Maurice BOEL. 7 decaden kunst*, Vriendenkring Kunst Houtland, Torhout, 02.2010, 184 pp.
CURZI, Lucien (1988), *Luc Peire. L'œuvre gravé*, O.G.C. Michèle Broutta, Paris, 1988, 148 pp.
DEWAELE, Jacques (2006), *Met pen en penseel. Adriaan Vandewalle en Walther Vanbeselaere. Hun visie op de kunst (1925-1975)*, Jacques Dewaele (Sint-Kruis (Brugge)) / Drukkerij Grafikon-Ter Roye (Oostkamp), 2006, 246 pp.
DE WISPELAERE, Paul (1974), *Jan Walravens*, Uitgeverij Helios, (voor het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur), nr. 49 in reeks *Monografieën over Vlaamse Letterkunde*, nr. 49, Antwerpen, 1974, 48 pp.
FERRIN, Ana Mª (2011), *El Tacto y la Caricia. Subirachs,* Ediciones Experiencia, El Masnou (Barcelona), 2011, 606 pp.
FONTIER, Jaak (1955), 'Bij Kunstschilder Luc Peire', in: *Vlaams Weekblad*, Brugge, 24.12.1955, p. 2

[30] *Belgisch Staatsblad*, 26.01.1989, N 802
[31] Brief van Jaak Fontier [Brugge, 21.02.1987] aan Luc Peire.
[32] *Expo 65/16 S.*
[33] Vandewalle 1983, p. 32.
[34] Brief [Parijs, 11.06.1987] van Luc Peire aan Jaak Fontier.
[35] In een telefoongesprek met Marc Peire 08.10.2019. Dit is verwonderlijk, want Jaak Fontier wordt nergens vernoemd in de diepgravende en gedetailleerde studie van Jacques Dewaele over Adriaan Vandewalle (Dewaele 2006) en komt noch in het dankwoord, noch in het namenregister voor. Fontier stelde wel het boek voor in het Concertgebouw te Brugge in 2006 en had ook ingetekend voor het boek.
[36] Fontier 2000, p. 111.
[37] In het archief van de Stichting Jenny & Luc Peire zijn alsnog 10 correspondentiestukken van Jaak Fontier aan Luc Peire bewaard gebleven.

FONTIER, Jaak (1958), 'Luc Peire. Zuiverheid en sublimiteit', in: *Vooruit*, Gent, 27.11.1958, p. 8
FONTIER, Jaak (1960), 'Luc Peire', in: *Het 5e Wiel*, jrg. 1, nr. 5, Sint-Amandsberg, 10-11.1960, pp. 1-8
FONTIER, Jaak (1961), 'Luc Peire 1951-1961: Geestelijke doorlichting en poëtische verfijning', in: *De Vlaamse Gids*, jrg. 45, nr. 11, Brussel, 11.1961, pp. 742-750
FONTIER, Jaak (1962), 'Luc Peires synthetische visie', in: *Cyanuur*, nr. 12, Sint-Lievens-Houtem, 1962, pp. 14-15. Overdruk pp. 6-7
FONTIER, Jaak (1963), 'Een aanwinst van betekenis. Luc Peire "Manolete"', in: *Brugge*, jrg. 1, nr. 1, Brugge, 01.1963, pp. 9-14
FONTIER, Jaak (1966), 'Luc Peire', in: *Luc Peire*, (tentoonstellingscatalogus), Stedelijk Groeningemuseum, Brugge, 20.08 - 30.09.1966, pp. 7-15 (N) / pp. 16-24 (F) / pp. 25-33 (E)
FONTIER, Jaak (1973), 'In gesprek met Luc Peire', in: *De Vlaamse Gids*, jrg. 57, nr. 3, Antwerpen, 03.1973, pp. 30-39
FONTIER, Jaak (1973), 'Wat met de integratie?', in: *De Periscoop*, Brussel, 09.03.1973, pp. 1, 6
FONTIER, Jaak (1976), 'Luc Peire: de diversiteit van de eenheid', in: *Aspecten Luc Peire*, (tentoonstellingscatalogus), Stedelijk Cultureel Centrum Knokke-Heist, Knokke-Heist, 26.06 - 13.09.1976, z.p. [pp. 8-12 (N)] / [pp. 14-15 (F)] / [pp. 16-17 (E)] / [pp. 18-19 (D)]
FONTIER, Jaak (1984), 'Konstruktie. Filosofie. Meditatie', in: *Kreatief*, jrg. 18, nr. 4, Wevelgem, 10.1984, 128 pp.
FONTIER, Jaak (1984), *Luc Peire*, (Inleiding Pierre R. CHAIGNEAU), Lannoo, Tielt-Weesp, 1984, 200 pp.
FONTIER, Jaak (1995), 'De integratiewerken in België', in: *Luc Peire 1916-1994,* (tentoonstellingscatalogus), Snoeck-Ducaju & zoon / Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Gent-Antwerpen, 22.04 - 25.06.1995, pp. 111-117
FONTIER, Jaak (2000), 'De eigentijdse beeldende kunst in Brugge 1945-1999. Een documentatie met kritische bedenkingen', in: *Kruispunt* (literair kwartaalschrift), jrg. 41, nr. 183, Brugge, 06-09.2000, 280 pp.
FONTIER, Jaak (2005), 'Individuality and Presence. Luc Peire and the Art of his Time', in: PEIRE, Marc & SOETAERT, Els, *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo, Tielt, 2005, pp. 11-41 (E) / pp. 319-329 (F) / pp. 345-355 (N)
FONTIER, Jaak (2005), 'The Painting of Luc Peire. An Analysis', in: PEIRE, Marc & SOETAERT, Els, *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo, Tielt, 2005, pp. 42-77 (E) / pp. 330-336 (F) / pp. 356-363 (N)
FONTIER, Jaak (2016), 'Luc Peire, 100 jaar geleden geboren', in: *Brugge die Scone*, nr. 2, Brugge, 06.2016, pp. 25-26
PEIRE, Marc (2003), 'De Vrienden van Luc Peire VZW (1981-2003)', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 1*, jrg. 1, Knokke-Dorp, 07.2003, p. 12
PEIRE, Marc (2005), 'Luc Peire. An Artist's Life 1916-1994', in: PEIRE, Marc & SOETAERT, Els, *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo, Tielt, 2005, pp. 79-123 (E) / pp. 337-339 (F) / pp. 364-366 (N)
PEIRE, Marc (2007), 'Pêche de Nuit', in: *Luc Peire's Environment* [(photos: Jean Mil) / Boek (z.p. [40 pp.]) + dvd + afzonderlijk katern (z.p. [24 pp.]) met Nederlandse en Franse vertaling], Atelier Luc Peire - Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke-Dorp, 06.2007, pp. [34-37] (E) / pp. [10-11] (N) / pp. [10-11] (F)
PEIRE, Marc (2008), 'Acquisition destinée aux archives Luc Peire. Correspondance Luc Peire – Alberto Sartoris fournit des compléments biographiques' (+ 'Alberto Sartoris' par Marc Dubois), in: *Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 6*, jrg. 6, Knokke-Dorp, 07.2008, pp. 8-15
PEIRE, Marc (2008), 'Henri Chopin overleden / Décès d'Henri Chopin', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 6*, jrg. 6, Knokke-Dorp, 07.2008, p. 15
PEIRE, Marc (2013), 'Luc Peire & Michel Seuphor', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 11*, jrg. 11, Knokke-Dorp, 07.2013, pp. 5-11 (N) / pp. 5-10 (F)
http://www.lucpeire.com/bulletins/11_Bulletin_11_NL_2013.pdf
http://www.lucpeire.com/bulletins/11_Bulletin_11_FR_2013.pdf
PEIRE, Marc (2014), *Johan Cosaert*, VWS-Cahiers, jrg. 49, nr. 2, Cahier 280, Brugge, 03-04.2014, 48 pp.
PEIRE, Marc (2014), 'Luc Peire - Josep María Subirachs', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 12*, jrg. 12, Knokke-Dorp, 07.2014, pp. 20-23
http://www.lucpeire.com/bulletins/BULLETIN%2012%20SJLP%202014%20NL.pdf
http://www.lucpeire.com/bulletins/BULLETIN%2012%20FJLP%202014%20FR.pdf
PEIRE, Marc (2016), 'Luc Peire omringd' / 'Autour de Luc Peire', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 14*, jrg. 14, Knokke-Dorp, 07.2016, pp. 3-20
PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van Doctor in de Kunstwetenschappen, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Promotor Prof. dr. Steven Jacobs. University Press (Zelzate), Gent, 12.2016, 753 pp.

PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo, Tielt, 2005, 432 pp.
PEIRE-VERBRUGGEN, Jenny & PEIRE, Marc (inleiding en annotaties) (2001), *De ateliers van Luc Peire*, Ludion, Gent-Amsterdam, 2001, 112 pp.
POPELIER, Bert (1997), 'De kunstkritische stem van Jaak Fontier', in: RAMON, Renaat (red.) (1997), *Absotief. In het teken van Fontier*, Kruispunt, Brugge, 12.1997, pp. 53-64
RAMON, Renaat (red.) (1997), *Absotief. In het teken van Fontier*, Kruispunt, Brugge, 12.1997, 144 pp.
VANDEWALLE, Adriaan (1983), 'Hoe men werkt(e) te Brugge en ommelanden. Ontmoetingen met Vlaamse schilders: bijzonderheden over hun techniek en métier', in: *Vlaanderen*, jrg. 32, nr. 192, Tielt, 01-02.1983, pp. 29-36
VERMEULEN, Julien (2012), 'Luc Peire's Mwinda Mingi (1955): a Belgian abstract painting on the Congo', in: *Acta Academica supplementum 2012(1)*, The University of the Free State, SUN MeDIA, E S de Villiers-Human. Guest editor, Bloemfontein, 2012, pp. 156-188
WALRAVENS, Jan (1958), ['Luc Peire'], tekst toespraak (inleiding) tentoonstelling *Luc Peire*, Concertgebouw, Brugge, 18-31.10.1958 (organisatie Raaklijn Brugge), typoscript, 3 pp. (Archief SJLP/TA58-1)
(Gepubliceerd in tentoonstellingsbrochure *Luc Peire*, Concertgebouw, Brugge, 18-31.10.1958, z.p., 2 pp.)
WESTERDAHL, Eduardo (1953), *Luc Peire*, Instituto de Estudios Hispánicos, Puerto de la Cruz (Tenerife), 1953, 52 pp. (inclusief ill.: I-XVIII) / Franse vertaling 4 pp. (afzonderlijk katern)
XURIGUERA, Gérard (1984), *Luc Peire*, (Préface Pierre R. CHAIGNEAU), O.G.C. Michèle Broutta, Paris, 1984, 200 pp.

Veilingcatalogus *Works on Paper. reject objects*, Veilinghuis Bernaerts (Antwerpen), 22.03.2018, 104 pp.

https://erfgoedbrugge.be/200-jaar-kranten-brugge/
https://www.kortrijk.be/sites/kortrijk/files/2018-11/9_Fontier.pdf

Bijlage tot het Belgisch Staatsblad, 13.11.1981, N 10531
Belgisch Staatsblad, 26.01.1989, N 802

Dossier De Vrienden van Luc Peire VZW (1981-2003) bewaard in het archief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke
Kaartenbestand van de verzamelaars, bijgehouden door Luc en Jenny Peire en bewaard in het archief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke
Correspondentiearchief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke
Briefwisseling Jaak Fontier → Marc Peire

bezoek
in memoriam Jaak Fontier

ook zijn laatste woorden
waren eigen woorden

zijn ogen waren op tekst gesteld
voorbij de woorden zagen zij niets

alleen echo was zichtbaar
door schemer gedempt

zijn hand tekende nog een beweging
die in de ruimte is gestold

Renaat Ramon
(2017)

LUC PEIRE EN DE KUNSTKRITIEK VAN JAAK FONTIER

Marc Peire

Kunstessayist en -criticus Jaak Fontier (Brugge 1927 – Blankenberge 2017) volgde de artistieke evolutie van Luc Peire op de voet.
Hoe reageerde de kunstenaar op de teksten van Fontier? In zijn correspondentie geeft hij alvast blijk van grote appreciatie en lof. Luc Peire moet ongetwijfeld de onderzoekende en beschrijvende teksten van Fontier ook puur esthetisch, als de equivalente literaire en filosofische verwoording van zijn kunst hebben aangevoeld en genoten.[38] Hij prijst hierbij de ernst, klaarheid, degelijkheid en duidelijkheid en is sterk overtuigd van Fontiers inhoudelijke en formele kwaliteiten. Hij beveelt de essayist aan bij anderen. Tussen kunstenaar en essayist groeien vriendschap en vertrouwen.
Maar Luc Peire blijft sterk overtuigd van zichzelf. Benieuwd en geïnteresseerd, maar steeds kritisch, controlerend en strevend naar exactheid en perfectie leest hij Fontiers teksten, ook vóór hun publicatie. Een zelfbewuste houding gekruid met wat zweem van ijdelheid tekent de kunstenaar. Peire houdt de kunstessayist voortdurend op de hoogte van eigen tentoonstellingen in binnen- en buitenland, projecten, reizen en van gebeurtenissen binnen de artistieke carrière, van publicaties van anderen over hem, persreacties, ...
We volgen Peire in zijn brieven naar Jaak Fontier en ontdekken hoe zijn reacties en bevindingen nauw aansluiten bij de typische kenmerken van zijn persoonlijkheid en bij de normen van zijn eigen esthetica en filosofie.

"Luc Peire trachtte heel wat critici en essayisten die zijn werk met ernst evalueerden en met inzicht en doordachtheid analyseerden, in een vriendschappelijke entourage te betrekken. Dit kan enerzijds verklaard worden vanuit zijn respect en waardering, anderzijds vanuit berekenende overwegingen ten gunste van eigen kunst en carrière."[39] Dit schreef ik in 2012 als inleiding op mijn onderzoek naar de waardering van Peire voor de kunstkritische geschriften van Ivo Michiels.
Ook over het werk van essayist Jaak Fontier uitte Peire andermaal zijn appreciatie. Ze is te volgen in zijn complete brievenbestand gericht aan Fontier.[40]
Jaak Fontier volgde Luc Peire sinds eind 1955 tot op het laatst en legde zijn analyses en beschouwingen over diens oeuvre vast in recensies, artikels, essays en studies. Vóór de publicatie legde hij gewoonlijk zijn teksten ter correctie voor aan de kunstenaar. Deze voelde zich door de teksten sterk gesteund en gewaardeerd en moet ze ervaren hebben als de equivalente verwoording van zijn beeldende kunst, zowel inhoudelijk als formeel.[41] En dit heeft alles te maken met Fontiers opvatting over kunstkritiek, die hij niet enkel beschouwde als bekendmaking van de kunstenaar, maar ook als literaire vorm.

> "De reflectie over beeldende kunst is uiteraard ook een intellectuele prestatie. In de mate dat een kunstkritische tekst goed geschreven is, kan hij als beschouwend proza beschouwd worden. Ook in die zin hecht ik een grote waarde aan de kunstkritiek, als literaire vorm, in het essayistisch genre. Een kunstkritiek met literaire kwaliteiten behoort voor mij tot de literatuur, of je het nu beschouwend dan wel scheppend proza noemt. […] Kunstenaars reageren soms met een brief op een bespreking van hun werk, dat is meestal aangename post. Zo bezit ik brieven van Peire, Mendelson, Dionyse-De Vogelaere, Mortier, De Keyser, De Mey, Decock, Lismonde, Seuphor."[42]

---

[38] De esthetica van Luc Peire wordt onderzocht in voorliggende publicatie (pp. 32-36). Fontiers filosofisch uitgangspunt wordt door Renaat Ramon als volgt samengevat: "hang naar harmonie, […] verlangen om de tegenstellingen te verzoenen of vermeende antagonismen te ontmaskeren als verschillende uitingen van eenzelfde streven." (Ramon 1997, p. 35). Zie verder.

[39] Peire Marc 2012, p. 10.

[40] Bewaard in het archief van de Stichting Jenny & Luc Peire te Knokke. De volledige correspondentie van Luc en Jenny Peire naar Jaak Fontier werd na de dood van Luc Peire met toelating van Jaak Fontier door Marc Peire gekopieerd en aan het archief van de Stichting Jenny & Luc Peire toegevoegd. Na de dood van Jaak Fontier kwam het correspondentiebestand bij Veilinghuis Bernaerts (Antwerpen) in veiling (22.03.2018, lotnr. 1035). De Stichting Jenny & Luc Peire kwam langs deze weg in het bezit van de originelen. Het totale correspondentiebestand bewaard in het archief van de Stichting bestaat momenteel uit 183 stukken waarvan 173 van Luc Peire en/of Jenny Peire gericht aan Jaak Fontier en 10 van Jaak Fontier gericht aan Luc Peire.

[41] Peires voorkeur voor een ideale verhouding tussen inhoud en taal, zonder literaire overwoekering, blijkt uit een brief aan Ivo Michiels: "Insgelijks dank voor de exemplaren van "Het Handelsblad" met uw zeer merkwaardig artikel. Het heeft me genoegen gedaan het te lezen. Zonder in de li[t]eratuur te verzeilen is het in een zeer schone taal geschreven. Het doet me genoegen dat ge mijn werk begrijpt en zo naar waarde schat, […]". (Brief van Luc Peire [Knokke, 15.04.1954] aan Ivo Michiels, bewaard in AMVC Letterenhuis te Antwerpen). Zie ook Peire Marc 2012, p. 11.

[42] Jaak Fontier in Popelier 1997, p. 56.

Peire, vereerd en zeer geïnteresseerd, las de teksten van Fontier met zorg en met kritisch en corrigerend oog. In tal van brieven becommentarieert hij ze onomwonden.

Van bij Fontiers eerste artikel, december **1955**, uit Peire zijn appreciatie.[43] Als beeldend kunstenaar van de klare lijn, gericht op formele essentie, eigenheid en directheid, voelt hij een gelijke in de stijl van Fontiers benadering en uitdrukking:

> "Ik las Uw artikel over mijn werk in "Het Vlaams Weekblad" en spoed me U van harte geluk te wensen en te danken. Het heeft me zeer veel genoegen gedaan het te lezen; het is klaar, eenvoudig en eerlijk."
> (Uit brief van Luc Peire [Knokke, 28.12.1955] aan Jaak Fontier)

Peire is er zich van bewust dat kunstkritisch werk leveren geen gemakkelijke taak is. Hij voelt mee met de auteur maar keurt ook een bepaalde attitude van de criticus af. Hij weerlegt ze. In een brief van 8 december **1958** vinden we ook de opvatting van de kunstenaar over esthetische beleving terug: het pure genot zonder meer.[44]

> "Hartelijk dank voor je artikel.[45] Het is echt sympathiek van je een zo uitgebreid en verantwoord artikel aan mijn werk te willen wijden. Ik meen dat het geen dankbare en gemakkelijke taak is. De kunstkroniekers van vroeger moeten het veel gemakkelijker gehad hebben: Er stond veel op de schilderijen en met de bespreking ervan had men kontakt met de lezers die zich terugvonden. – Nu: er staat niets "leesbaars" op de doeken, en de lezer vindt er zich niet in terug. Onnodig je te zeggen dat je artikel mij veel genoegen gedaan [heeft] en zeker daar het een document is dat je de tentoonstelling "gezien" hebt. […][46] Jammer dat je je de vraag stelt "waar loopt het op uit".[47] Best is te genieten van wat is. Zelf kan ik niet met zekerheid zeggen waarop het zal uitlopen. Hoewel ik wel weet waar ik verder wil, maar zal dit een resultaat zijn. Zo gemakkelijk is het niet!"
> (Uit brief van Luc Peire [Golfe Juan, 08.12.1958] aan Jaak Fontier)

Peire schrikt er niet voor terug een voorgelegde tekst van Fontier van **1960** op sommige punten te herwerken, aan te vullen, te corrigeren, en er kritische bedenkingen bij te formuleren. Zijn kritiek richt zich specifiek op een element dat hij ook binnen zijn eigen stijlontwikkeling op dit moment grondig weert: de anekdotiek. Peire beoogt namelijk het universele en het tijdloze, gedragen door ruimtelijk lineair formalisme.

> "Dank voor je brief met inliggende tekst.[48] Hierbij zend ik je deze terug, met enkele toevoegingen of wijzigingen, kwestie van nauwkeurigheid. De namen van de collegas, [c]ritici enz. heb ik wat verdeeld om herhaling te vermijden. Terug van Parijs. Heb ik, met jou[w] tekst, in een andere vorm gegoten en getracht juister te zijn.
> Het spreekt van zelf, Jaak, dat jij daar uiteindelijk me[e] doet wat je wenst. Het is uiteindelijk jij die het onderteken[t].
> Het is een hele toer dat jij dit zo vlug hebt klaar gespeeld. Er zijn hele goede delen in. Het geheel verliest, m.i., door een te veel aan anecdotische gegevens. Ik zou de waarheid geweld aandoen, moest ik zeggen dat dit type artikels mij het meest interesseer[t]. Wat moet ik denken van een tijdschrift [dat] een lezerspubliek bezit [dat] het nodig heeft te weten waar en hoe ik woon: om oog te hebben voor mijn werk. – Zo denk je er wellicht ook over?
> Het geheel is zeer aktueel, t.t.z. het staat geheel in het teken van Pasen 1960 of na een winterverblijf te Paris. Zal dit artikel binnen een paar jaar nog een beeld geven van de mens-schilder – in 1960 – en geboren in 1916?
> Ik weet niet wat je er precies wilt van maken, en gezien ik het "5de Wiel" niet ken weet ik niet welke standing dit tijdschrift heeft."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 25.04.1960] aan Jaak Fontier)

---

[43] Fontier 1955. Het artikel is opgenomen in voorliggende publicatie op p. 6.
[44] Peire Marc 2018, p. 17 voetnoot 70 (N), p. 42 voetnoot 165 (F). Zie ook de bijdrage over de esthetica van Luc Peire in voorliggende publicatie.
[45] Fontier 1958.
[46] *Expo 58/12 S Brugge* (solotentoonstelling Luc Peire in het Concertgebouw te Brugge (georganiseerd door Raaklijn)).
[47] Peire interpreteert vrij volgende bedenking van Fontier in het artikel (Fontier 1958): "De Blinden (1950) en De Familie Godderis (1951) zijn de doeken, die kunnen beschouwd worden als de aanzet van een evolutie, die wellicht nog niet ten einde is, maar waaraan intussen reeds tal van meesterlijke werken hun ontstaan te danken hebben."
[48] Tekst voor Fontier 1960.

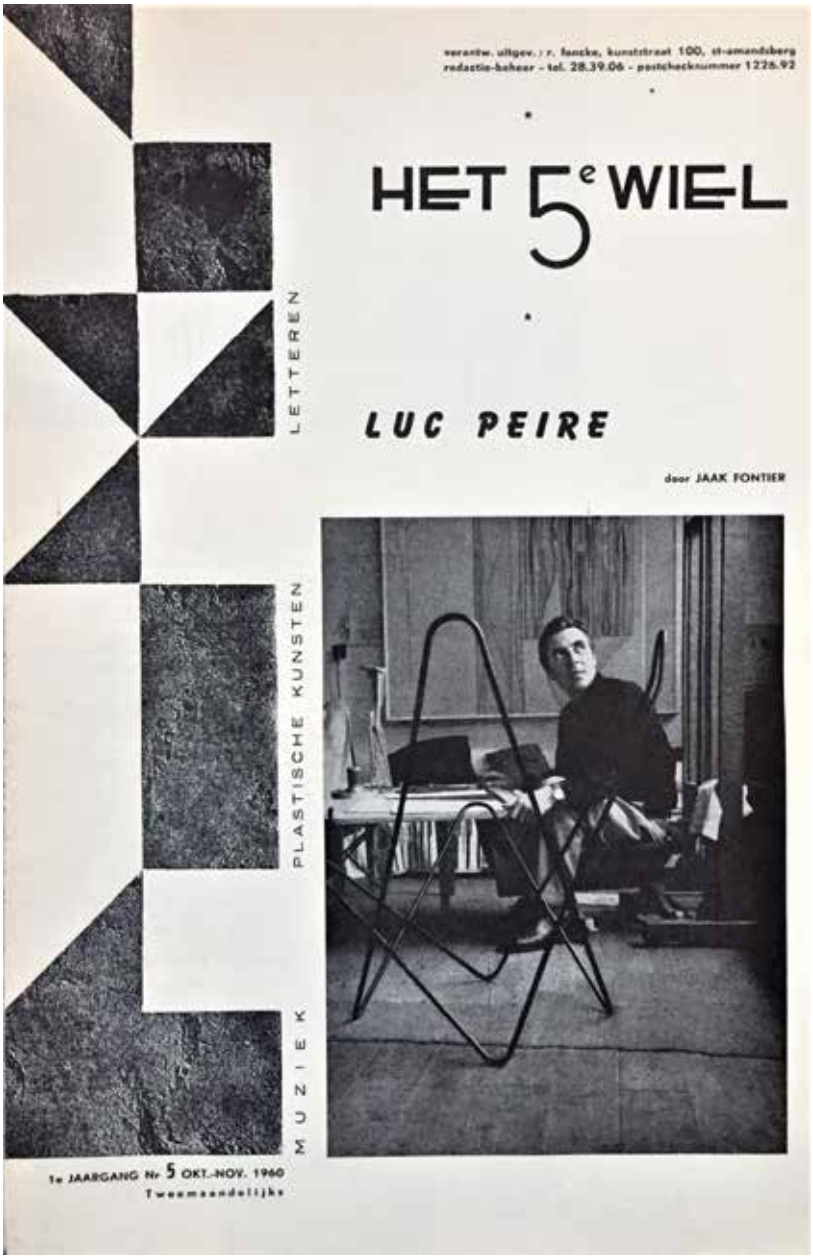

Fontier 1960. Archief SJLP

In een latere brief reageert Luc Peire op de publicatie van deze tekst.[49] Hij deelt Fontier positieve lezersreacties mee die hij mee onderschrijft en beaamt. Die reacties hebben vooral betrekking op de manier waarop Fontier verwoordt, zijn gedachten aan een 'literaire stijl' koppelt. Ook hier vinden we een raakpunt met de kunst van Peire: de wijze waarop de schilder 'formuleert', zijn ideeën in een bepaalde beeldvorm giet en zo een persoonlijke stijl uitbouwt.

[49] Fontier 1960.

> "Hoewel ik het kende, toch was het reeds zo lang geleden, dat het aandeed als omgewerkt. Het scheen mij minder anekdotisch aan te doen dan vroeger. Ik geloof dat het wel de lezer zal boeien (de liefhebbers op afstand) en ik kreeg er reeds de bewijzen van, vermits men het mij reeds schreef. Hoe je het ontstaan van het werk aangepakt en onder woorden gebracht hebt, schijnt bijzonder te boeien en in de smaak te vallen."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 08.02.1961] aan Jaak Fontier)

In zijn werk ordent, schikt en structureert Peire als een *metteur en scène*.[50] Als een ondernemende regisseur geeft hij Fontier concrete adviezen bij de voorbereiding van een vraaggesprek.[51] Hij verheugt zich over het groeiend succes van Fontier en geeft de essayist hieromtrent bepaalde suggesties gebaseerd op de eigen ervaring, overtuiging en ambitie.

> "Wat "de Periscoop" betreft. – Wanneer kwam deze wending in hun belangstelling?
> Wat uw artikel betreft zou ik je voorstellen mij een grote en gedetailleerde vragenlijst te zenden. Ik zal je daarop dan antwoorden (in de geest die je wenst, ttz. er het culturele leven hier erin betrekkend). Ik meen dat we aldus, na wat heen en weer geschrijf, vanzelfsprekend tot een gevarieerd vraaggesprek zullen komen.
> Het doet me veel plezier te lezen dat het je best gaat en men je begin[t] naar waarde te schatten. Vlug gaat het niet en de weg is lang. Maar degelijkheid komt toch tot zijn recht … Bravo voor uw succes."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 29.11.1960] aan Jaak Fontier)

Luc Peire blijft dit vraaggesprek volgen en wil de tekst eerst lezen vóór de publicatie ervan.[52] Hij neemt de touwtjes in handen en, eergevoelig, bepaalt hij graag welke illustratie dient bijgevoegd te worden.

> "Wat het vraaggesprek betreft, graag had ik je tekst ontvangen voor het verscheen. Ik zond je geen foto van mijn laatste werk of expositie; reden: 1/ Daar ik er geen heb en 2/ daar ik graag een bepaald werk had willen gereproduceerd zien: Inderdaad: het Musée National d'Art Moderne van Parijs kocht me een doek.[53] […] Het is precies dit werk dat ik graag zou gepubliceerd gezien hebben. Misschien wordt dit wat laat, maar ik wil volledige zekerheid hebben. Mij geeft het niet dat het artikel een maand later gepubliceerd wordt, tenzij de actualiteit er onder lijdt en jij het anders ziet."[54]
> (Uit brief van Luc Peire [s.l., 16.01.1961] aan Jaak Fontier)

Een week later reageert Peire op de definitieve tekst van het vraaggesprek ter publicatie.[55] Hij heeft een bijzondere appreciatie voor de vorm.

> "Op het interview heb ik niets aan te merken. Het is wel tekstueel wat ik denk. Ik hoop dat het ook de lezer zal boeien. Je hebt het fijn in vraaggesprek gezet. Het is vloeiend …"
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 23.01.1961] aan Jaak Fontier)

---

[50] Peire Marc 2016b, Hoofdstuk 9.1; Peire Marc & Soetaert Hein 2019, p. 40.
[51] Fontier 1961a.
[52] Fontier 1961a.
[53] *Mirage* (1959, olieverf op doek, 81 x 116 cm, CR 745).
[54] Niet een zwart-wit foto van *Mirage* maar van *Het Nieuwe Rijk* (1956, olieverf op doek, 130 x 162 cm, CR 646) begeleidt het gepubliceerde interview in *De Periscoop* (Fontier 1961a).
[55] Fontier 1961a.

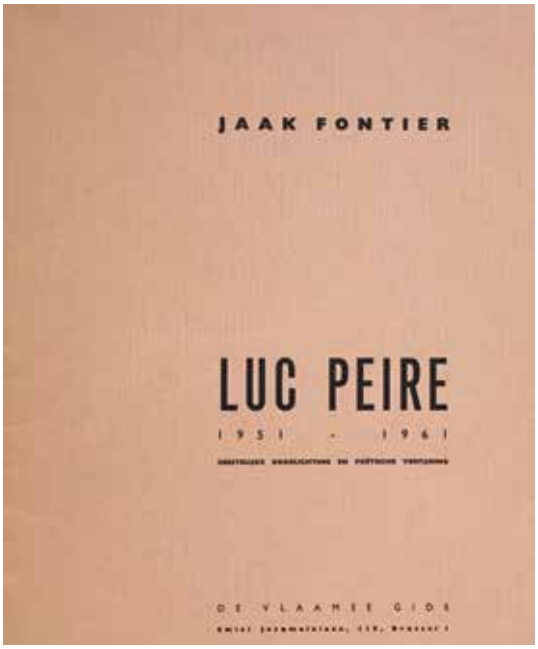

Links: Fontier 1961b. Rechts: overdruk Fontier 1961b.
Archief SJLP

Een eerste hoogtepunt van Fontiers bijdragen over Peire is het essay voor *De Vlaamse Gids* in **1961**.[56] Ook hier leest Peire de tekst vooraf. Hij vindt Fontiers analyse zeer logisch, volledig en beantwoordend aan de artistieke waarheid van de kunstenaar. De tekst moet hij aangevoeld hebben als de perfecte literair-filosofische verwoording van zijn kunst: het harmonisch samengaan van geest en poëzie, van het intellect en de emotie.[57]

> "Dank voor de toegezonden tekst die zeer vleiend is voor mij. Ik wist niet dat je mijn werk zo hoog aanschreef. Danke, het is een grote steun voor mij.
> Je stelling vind ik zeer logisch en ik kan die omzeggens volledig onderschrijven. Dat hoeft natuurlijk niet, dit is jou[w] visie, maar je hebt de ontwikkeling en de "bronnen" waaruit mijn werk ontstaan is, en ontstaat, alsmede zoals de evolutie gebeurd is, gepeild en "blootgelegd" zoals ik zelf meen dat dit gebeurd is en gebeur[t]. Dit voor zover dit "onbepaalbare element" er geen rol in speelt. Je hebt deze studie werkelijk met meer dan beide handen aangepakt en me zo tot op de huid ontkleed dat ik me bij het lezen van deze tekst enigs[zins] "verlegen" gevoel – "verlegen" is niet de juiste term, ik vind hem nu niet, ik [denk] op "pudeur". […]
> Je ziet dat ik weinig heb op te merken. Het is een zeer volledige tekst dat ik met Walravens graag een akkoord zou willen treffen om er meteen een kleine monografie van te maken. Zou je daar iets op tegen hebben?"
> (Uit brief van Luc Peire [Knokke, 03.07.1961] aan Jaak Fontier)

Luc Peire huldigt de subjectieve boven de objectieve norm voor het beschouwen van kunst. Het oordeel komt van de persoon zelf, van het individu en kan niet 'veralgemeend' worden. In een reactie op een tekst in **1962** verschenen in *Cyanuur*[58], verwijt Peire Fontiers benadering op dat punt en stelt ze tegenover diens subjectieve zienswijze in een bijdrage gepubliceerd in **1963** in het tijdschrift *Brugge*.[59] Niettemin prijst hij de tekst naar stijl en vorm als een 'ernstige' en 'klare' uiteenzetting.[60]

---

[56] Fontier 1961b. Zie ook hoger in voorliggende publicatie (p. 10).
[57] "Er moeten wel zeer grote affiniteiten bestaan tussen de kritikus en het voorwerp van zijn kritiek om zulk een penetratie te bekomen", oordeelt recensent J.V.D. in *Brugsch Handelsblad*. Zie J.V.D. 1962.
[58] Fontier 1962.
[59] Fontier 1963.
[60] In een vroegere brief [Parijs, 15.01.1962] had Peire Fontier ook om gelijkaardige reden geprezen met betrekking tot een artikel over Gilbert Swimberghe in *De Periscoop*: "Je artikel over zijn mozaiken is stevig en klaar."

> "Ik las met de meeste aandacht je tekst die, hoe klaar en scherp ook gesteld, mij niet van "de objectieve" normen hebben kunnen overtuigen. Het spijt me Jaak. Ik hou het bij de subjectieve normen. Deze zijn me ruimschoots voldoende. Graag wil ik er met je over napraten. Ik kan je alleen loven voor de ernstige en klare uiteenzetting die je er over gemaakt hebt.
> Wat je tekst in het tijdschrift Brugge betreft, deze is van een heel ander allure. Daar zeg je wat jij er van denkt (subjectief) en dat is belangrijk. Dat is leven. Wat mijnheer "iedereen" denkt of mooi vind[t] is niet belangrijk; het is de dood. Wat het individu denkt is leven, en het "kan" belangrijk zijn, dit hangt van het individu zelf af. We kunnen veel zaken gemeenschappelijk doen, maar niet "denken" (kunst en ook kunstbeoordelen behoort daar toe). Twijfel niet aan jezelf en zoek niet de normen van anderen. Jou[w] normen zijn voldoende. Ik weet dat je in geweten eerlijk wil[t] zijn tegenover jezelf en het werk dat je behandel[t]. Dit is wat men van je verwacht, jou[w] normen. Daarmede verrijkt jij de anderen. Dit is je "waarde". Dit is ook je verantwoordelijkheid. Dit moet ook je strijd en je vreugde wezen; je betekenis".
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 06.01.196[3] aan Jaak Fontier)

Een paar weken later zal Peire zich toch verontschuldigen bij Fontier om zijn harde reactie.

> "Ik vreesde wat te hard van stapel te zijn gelopen tegen je "objectieve normen". Het doet me genoegen dat we elkander op dit stuk verstaan."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 22.01.196[3] aan Jaak Fontier)

Ook in daaropvolgende brieven looft Peire Fontier voor zijn kritisch oordeel en de klaarheid en degelijkheid ervan. Het wederzijdse vertrouwen tussen kunstcriticus en kunstenaar groeit.

> "Het is zeer vriendelijk van je, mij onomwonden je appreciatie van mijn twee doeken te schrijven. Je weet dat ik je oordeel ten zeerste op prijs stel. Ook de beschrijving (beknopt) van het andere ge[ë]xposeerde geeft me een idee van de tentoonstelling."[61]
> (Uit brief [Parijs, 15.03.1963] van Luc Peire aan Jaak Fontier)

> "Het heeft me bijzonder plezier gedaan het artikel te lezen, dat, zoals steeds, zeer klaar en degelijk is. […] Wat het overige van je brief betreft, dank voor je grote oprechtheid en dank voor het grote vertrouwen dat je in mijn werk hebt. Het doet me zo'n genoegen te lezen hoeveel je houdt aan een goede verstandhouding tussen ons. Weet dat deze mij ook zeer dierbaar is, en ik geloof niet dat daar iets aan veranderd is."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 05.05.1963] aan Jaak Fontier)

In dezelfde brief van 5 mei **1963** belandt Peire in een soort conflictsituatie met Fontier en poneert hij zijn criteria met betrekking tot 'goede kunst', twijfelend of die normen wel 'objectieve' normen zijn en of die niet pas binnen een vergelijk waarde krijgen. 'Authenticiteit' zal hij ook later nog blijven poneren als hoofdcriterium bij zijn beoordeling van kunst.[62] Ook het 'avontuur' (we vermoeden hier 'de durf' of 'vernieuwingsdrang') lijkt voor Peire belangrijk.

> "Dat Raaklijn Boel presenteert vind ik geen referentie.[63] Zoals je schrijft: dit is mijn goed recht. Eigenaardiger is dat ik tot deze conclusie kom mij uitsluitend baserend op de normen van Authenticiteit, Stijl, Sensibiliteit en [K]waliteit, en dat het precies deze normen zijn die je, volgens je schrijven, tot een tegenovergestelde conclusie brengen! Graag wil ik punt voor punt deze toepasselijk ontleden, en hoop dit ook mondelings te doen, want schriftelijk wordt dit een heel artikel, wat niet mijn bedoeling is. Alleen dit, wanneer we ons baserend op dezelfde normen, tot een uiteenlopend resultaat komen, kunnen deze normen vrij geïnterpreteerd worden.

---

[61] Hieruit kan opgemaakt worden dat Fontier in zijn brief de volledige tentoonstelling heeft beschreven. De betreffende brief is niet bewaard in het archief van Luc Peire.
Het betreft de retrospectieve tentoonstelling '5 jaar Raaklijn' te Brugge, 16.02 – 10.03.1963 (*expo 63/6*). Het is niet bekend welke twee doeken van Luc Peire werden tentoongesteld. Maar uit het verdere verloop van de brief leiden we af dat ze vermoedelijk uit de collectie van Peires bevriende familie Vermeylen uit Brussel konden komen.

[62] In een tekst over de Belgische kunstenaar Raymond Art schrijft Peire in 1977: "Hij bezit een eigen kleurgevoel en een beheerste techniek, wat alles samen een authenticiteit geeft aan zijn schilderijen; en authenticiteit is wel één van de onaanvechtbare objectieve criteria van de kunst … misschien wel de enige." (zie Peire Marc 2016a, p. 17).

[63] De tentoonstelling Maurice Boel georganiseerd door Raaklijn: 03-17.05.1963. (Fontier 2000, p. 48).
Aanvankelijk beïnvloed door het Permekiaans expressionisme evolueerde Maurice Boel (Oostende 1913 – 1998) naar een fantasierijke en coloristische stijl met diverse vormen en structuuroverlappingen. Vanuit de figuratie ging zijn oeuvre over naar een gecombineerde geometrisch-lyrische abstractie.

Of beter dat er geen objectieve normen bestaan.
Deze normen krijgen voor mij slechts waarde bij middel van vergelijk. Misschien ben ik te streng. Maar vergeet niet dat ik hier leef tussen 30 000 arti[e]sten. + wat ik ken van vroeger en daarbuiten. Voeg daarbij dat voor mij ook het avontuur + de betekenis en de waarde van het avontuur zeer belangrijk zijn.
Ik hoop dat we deze zomer dikwijls de gelegenheid zullen hebben om er dieper op in te gaan en elkander nog beter te leren kennen."
(Uit brief van Luc Peire [Parijs, 05.05.1963] aan Jaak Fontier)

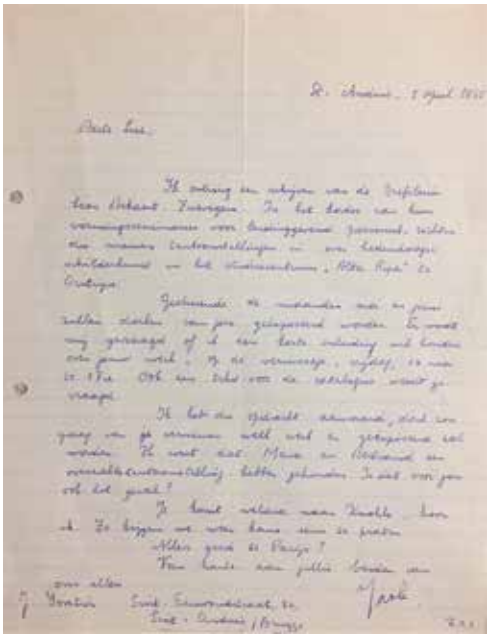

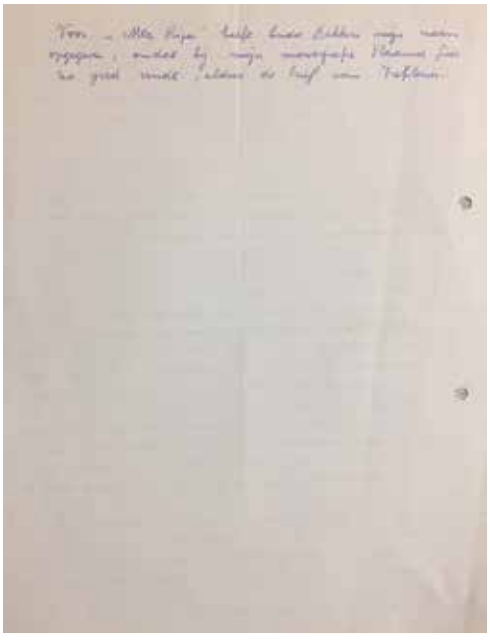

Brief van Jaak Fontier [Sint-Andries, 05.04.1965] aan Luc Peire. Archief SJLP

Een tweede hoogtepunt voor Fontier betreft de tekst voor de catalogus van de Retrospectieve tentoonstelling *Luc Peire* in het Stedelijk Groeningemuseum te Brugge in **1966**.[64]
Vanuit New York stelt Peire zijn volle vertrouwen in Fontier. De kunstenaar voorspelt een internationale verspreiding van de tekst.

> "Ik ben blij te horen dat het nu definitief vaststaat dat jij de inleiding zult schrijven en dank je dat je dit aanvaard hebt. Zo ben ik zeker dat het degelijk zal zijn. Vermits de tekst in het frans zal vertaald worden zal je tekst dan ook internationaal verspreid worden. Voor data of chronologie van bepaalde werken of feiten sta ik steeds ter jou beschikking."
> (Uit brief van Luc Peire [New York, 29.12.1965] aan Jaak Fontier)

De tekst, eigenlijk een synthese van Fontiers vroegere publicaties, vindt Peire uitstekend en volledig op punt. Hij rekent ook op een bredere verspreiding ervan via de vertalingen.

[64] Fontier 1966. *Expo 66/13 S.* De tentoonstelling wordt georganiseerd door de Stad Brugge (de geboortestad van Luc Peire) naar aanleiding van de 50ste verjaardag van de kunstenaar.

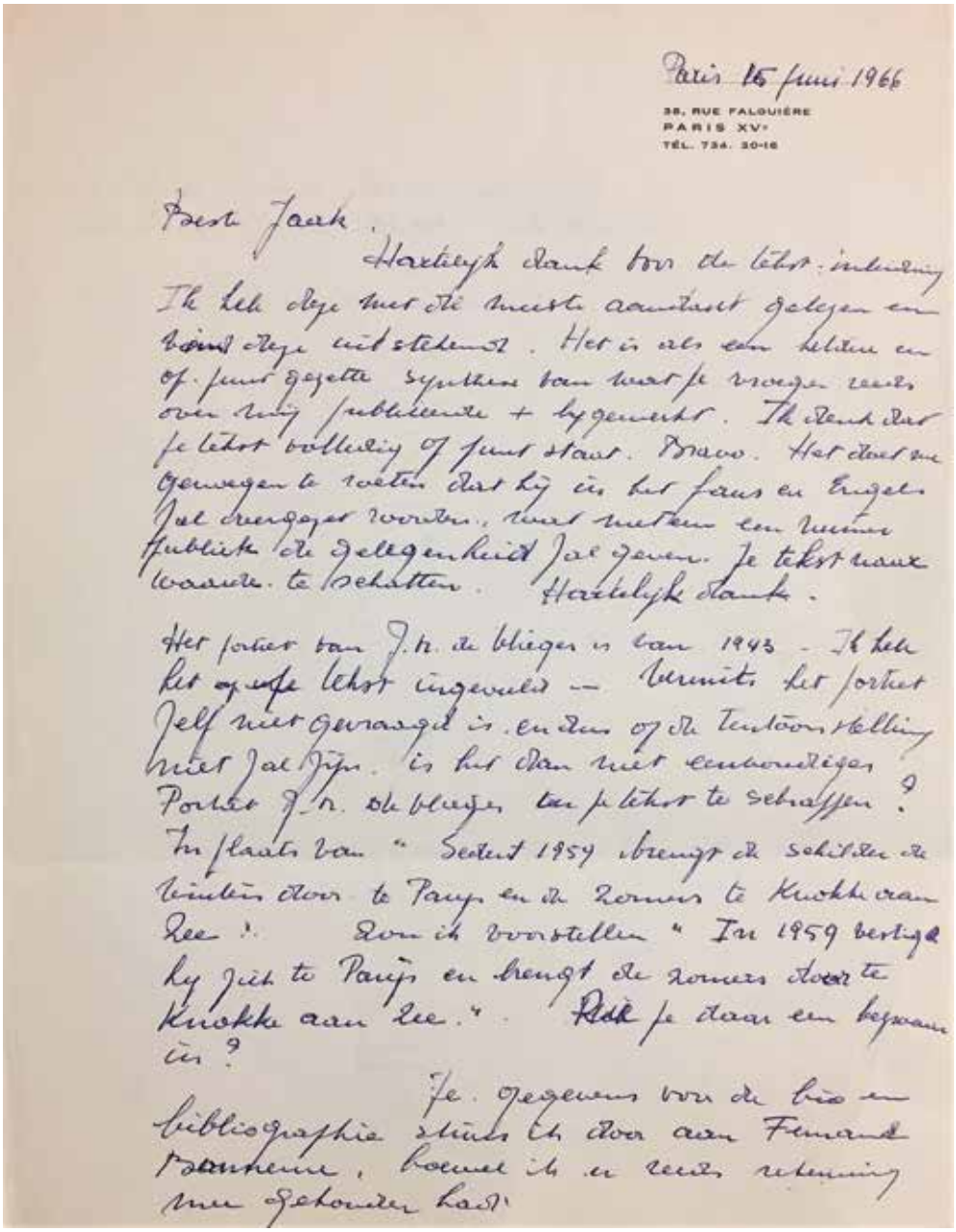

Paris 15 juni 1966

38, RUE FALGUIÈRE
PARIS XVe
TÉL. 734. 30-16

Beste Jaak,

Hartelijk dank voor de tekst-inleiding. Ik heb deze met de meeste aandacht gelezen en vind deze uitstekend. Het is als een heldere en op punt gezette synthese van wat je vroeger reeds over mij publiceerde + bijgewerkt. Ik denk dat je tekst volledig op punt staat. Bravo. Het doet me genoegen te weten dat hij in het frans en Engels zal overgezet worden, wat meteen een ruimer publiek de gelegenheid zal geven. Je tekst naar waarde te schatten. Hartelijk dank.

Het portret van J.N. de Vlieger is van 1943 - Ik heb het op je tekst ingevuld — Vermits het portret zelf niet gevraagd is, en dus op de tentoonstelling niet zal zijn, is het dan niet eenvoudiger Portret J.N. de Vlieger in je tekst te schrappen? In plaats van " Sedert 1959 brengt de schilder de winters door te Parijs en de zomers te Knokke aan Zee ". Zou ik voorstellen " In 1959 vestigde hij zich te Parijs en brengt de zomers door te Knokke aan Zee." Rijk je daar een bezwaar in?

Je gegevens voor de bio en bibliographie stuur ik door aan Fernand Bonneure, hoewel ik er reeds rekening mee gehouden had.

Eerste pagina van brief van Luc Peire [Parijs, 15.06.1966] aan Jaak Fontier; Archief SJLP

"Hartelijk dank voor de tekst-inleiding. Ik heb deze met de meeste aandacht gelezen en vind deze uitstekend. Het is als een heldere en op punt gezette synthese van wat je vroeger reeds over mij publiceerde + bijgewerkt. Ik denk dat je tekst volledig op punt staat. Bravo. Het doet me genoegen te weten dat hij in het frans en Engels zal overgezet worden, wat meteen een ruimer publiek de gelegenheid zal geven je tekst naar waarde te schatten. Hartelijk dank."
(Uit brief van Luc Peire [Parijs, 15.06.1966] aan Jaak Fontier)

Met bepaalde correcties en nuances die hij wil aanbrengen (niet opdringen) in Fontiers tekst, schept Luc Peire helderheid met betrekking tot zijn artistiek denken en aanvoelen.

> "Indien ik nog een opmerking zou mogen maken in verband met één woord, dat m.i. niet het juiste is, dan zou ik voorstellen om op de eerste blz., linea 23, het woord "surreële en metafysische oriëntering" te vervangen door "Irreële en metafysische oriëntering". Wat mij betreft zou ik dit juister vinden. Surreë[e]l is iets bepaald, wat ik nooit getracht heb. Irreë[e]l is dichter bij de waarheid. Doch daarover oordeel je zelf best of je het zo laat of wijzigt. Misschien heb jij redenen om het zo te laten."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 25.06.1966] aan Jaak Fontier)

In zijn brief van 15 juni **1967** spreekt Luc Peire niet enkel zijn lof uit, maar gaat hij dieper in op Fontiers exacte benadering van zijn spiegel-*Environnement*,[65] met grote aandacht voor de graphiewanden, aansluitend bij de eigen visie.[66] Peire vindt de teksten van Fontier eigenlijk te goed voor een krant als *Vooruit*.

Uit Fontier 1967a:

"Rondom de bezoeker zijn de vier witte wanden voorzien van Luc Peires karakteristiek grafisme: bundels vertikalen die verdichten en verbreden, die ritmeren en variëren; smallere en bredere zwarte stroken op glanzend wit. Sommige getekende partijen lopen door tot tegen de zoldering en de vloer, andere blijven een eind van de randen verwijderd. […] Naar gelang de aard van het lineairisme op de wanden schieten de vertikalen in beide richtingen door als in een eindeloze tunnel of vallen en klimmen de bundels, die niet tot het einde getrokken zijn, in versnelde vaart naar de diepte en de hoogte. In de ruimte groeperen de strepen en stroken zich op diverse manieren. Sommigen blijven los, zelfstandig, en herhalen zich op elk van de 48 verdiepingen; andere komen twee aan twee gebonden terug; nog andere sluiten bij elkaar aan en vormen duizelingwekkende doorlopende banen in beide richtingen."

> "Dank voor je artikel in "VOORUIT". Je hebt er je werk van gemaakt en het is zeer nauwkeurig van gegevens en beschrijving. Ik ben overtuigd dat de aandachtige lezer toch een klein beeld kan hebben van "het ding". Wat mij het meest geboeid heeft (vermits ik de technische gegevens en realisatie ken) is je beschrijving en oordeel over mijn "graphies" op de wanden. Dit gedeelte van je artikel vind ik biezonder belangrijk omdat je daar de kern aangepakt hebt waarom ik het werk eigentlijk gerealiseerd heb. Dit is wat ik zie, en wat mij obsedeer[t] als ik in het environnement ga. Het spiegeleffect zelf is voor mij eigentlijk bijkomstig. De meeste bezoekers zien, helaas, slechts het spiegeleffect. Van tijd tot tijd zijn er toch mensen die ook mijn graphies zien.[67] […]
> Eigentlijk vind ik het jammer dat je artikels in een blad als "vooruit" verschijnen. Je artikels zijn te degelijk en het blad te lokaal. Een dergelijk artikel, met de lokale en te aktuele gegevens eruitgehaald, zou meer op zijn plaats zijn in een degelijk tijdschrift. Biezonder voor jou."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 15.06.1967] aan Jaak Fontier)

[65] *Environnement* (1967, ILP 777).
[66] Fontier 1967a. Deze beschrijving zal de auteur letterlijk overnemen in zijn catalogustekst van 1976 (zie Fontier 1976) en gedeeltelijk in een publicatie van 1995 (zie Fontier 1995, p. 106).
[67] Voor een analyse van de graphiewanden van de *Environments*: zie Peire Marc & Soetaert Hein 2019.

1967. 'Travail Environnement Atelier Knokke'. Jaak Fontier en Luc Peire in het atelier te Knokke tijdens de totstandkoming van de graphiewanden voor *Environnement* (1967, ILP 777). Foto: Jeniper

En blijkbaar miste dit haar effect niet. Het artikel verscheen later in *De Periscoop*.[68]

> "Ook dank voor je artikel die, hoewel hetzelfde, (enkele zinswijzigingen daargelaten,) als in Vooruit toch door een heel ander publiek zal gelezen worden. Het is een goed idee dat je dit aan Periscoop gestuurd hebt."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 08.10.1967] aan Jaak Fontier)

En nog over een artikel van Fontier in *De Periscoop*, twee jaar later, spreekt Peire zich lovend uit. Het geeft een klaar en juist beeld weer van zijn werk.[69]

> "Hartelijk dank, niet alleen voor het toesturen van de nummers maar hoofdzakelijk voor het artikel d[at] een klaar en juist beeld geeft van mijn werk tot op heden. Ook de illustratie geeft uitstekend."[70]
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 24.11.1969] aan Jaak Fontier)

Voor Luc Peire blijft het belangrijk dat zijn kunst internationaal bekend raakt. Dit wenst hij ook de teksten van Fontier toe.

> "Terug van Italië. Wij zijn ook een paar weken in Griekenland geweest en merkwaardige zaken gezien.
> Hierbij een catalogus van mijn tentoonstelling, waarin een tekst van jou (in franse vertaling) werd opgenomen. Ik hoop dat het je zal plezier doen; je bent er in goed gezelschap. Misschien je eerste publicatie in Italië? De galerij stuur[t] zijn catalogus aan alle musea van de wereld." [71]
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 02.05.1970] aan Jaak Fontier)

---

[68] Fontier 1967b.
[69] Fontier 1969b.
[70] Het betreft een foto van Jean Mil van een fragment van de integratie *Muur Reliëf 68* voor Bank J. van Breda & Co te Borgerhout-Antwerpen (Plantijn Moretuslei).
[71] Catalogus voor de tentoonstelling *Luc Peire* georganiseerd door Galleria Lorenzelli, Bergamo, 04.04 tot einde 04.1970 (*expo 70/1 S*). Het tekstfragment (in het Frans) van Fontier is afkomstig uit de catalogus van de Retrospectieve tentoonstelling *Luc Peire* te Brugge 1966 (*expo 66/13 S*) (Fontier 1966). De andere leden van dit 'goed gezelschap' (met uittreksels uit) vroeger gepubliceerde teksten in de oorspronkelijke taal): Luc Peire (tekst (in het Frans) bij zijn *Environnement*); Alberto Sartoris; Michel Seuphor; Henri Chopin; Eduardo Westerdahl; Frank Elgar; Herta Wescher; Guido Marinelli; Pierre Volboudt; Richard Hirsch; Georges Boudaille. De inleiding tot de catalogus is een oorspronkelijke (complete) tekst (1970) van Alberto Sartoris.

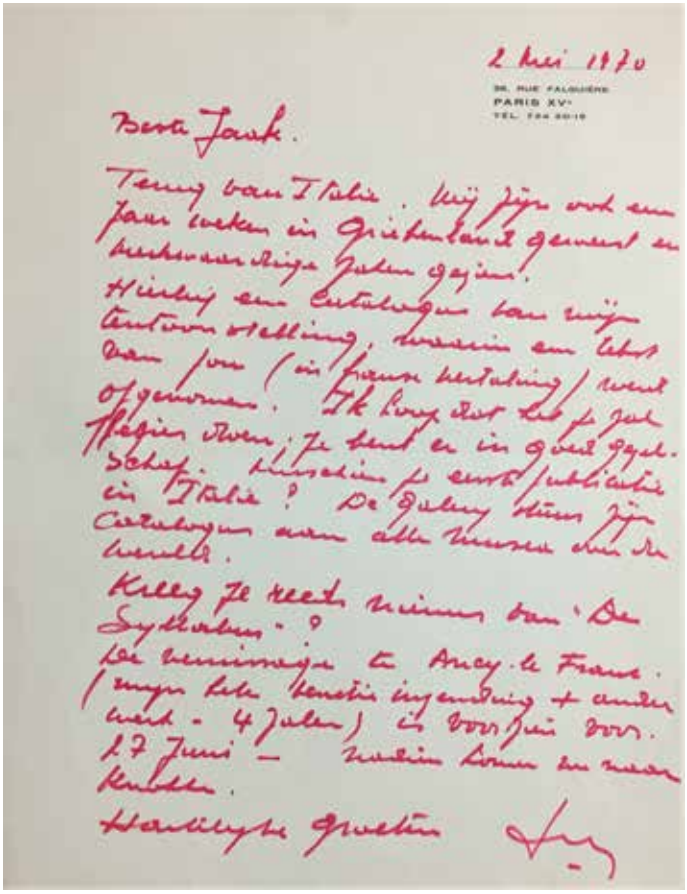

2 Mei 1970

Beste Jaak.

Brief van Luc Peire [Parijs, 02.05.1970] aan Jaak Fontier. Archief SJLP

Luc Peire toont grote interesse voor de lezing die Jaak Fontier gaf voor de Radio Volksuniversiteit (NOS) en uitgezonden werd op 8 februari **1971**. Peire had Fontier bij de instanties voorgesteld voor deze radiolezing.[72]

> "Op 8 februari l.l. waren we te LOCHE in Touraine, alwaar we uitgenodigd waren om de projektie van Jean Mil's film "Luc Peire's Environment" bij te wonen.[73] Wij beschikten over geen radio en zouden daar zeker Hilversum niet kunnen opvangen.
> Hoe is de uitzending verlopen. Zijt ge tevreden? Krijg ik bij gelegenheden uw lezing ter inzage. Zijn er mensen die de lezing gehoord hebben. Wat was hun mening."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 17.02.1971] aan Jaak Fontier)

In de zomer van **1972** neemt Jaak Fontier een uitgebreid interview af van Luc Peire. Onder de titel 'In gesprek met Luc Peire' verscheen het in het maart-nummer **1973** van het tijdschrift *De Vlaamse Gids*.[74] Het behoort tot de belangrijkste gepubliceerde gesprekken in de Nederlandstalige Luc Peire-bibliografie.[75]
Vóór de publicatie had Fontier al de volledige tekst van het interview aan Luc Peire voorgelegd. Peire reageerde positief.

> "Ik denk dat, op enkele kleine wijzigingen na, de tekst uitstekend weergeeft wat ik gezegd heb."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 20.08.1972] aan Jaak Fontier)

[72] De volledige correspondentie hieromtrent is bewaard in het archief van Stichting Jenny & Luc Peire te Knokke.
[73] Kortfilm uit 1969. Zie: Peire Marc 2007.
[74] Fontier 1973.
[75] In dit kader verwijzen we naar het belang van vroegere gesprekken: Bekkers 1966 en Vanderlinde 1966.

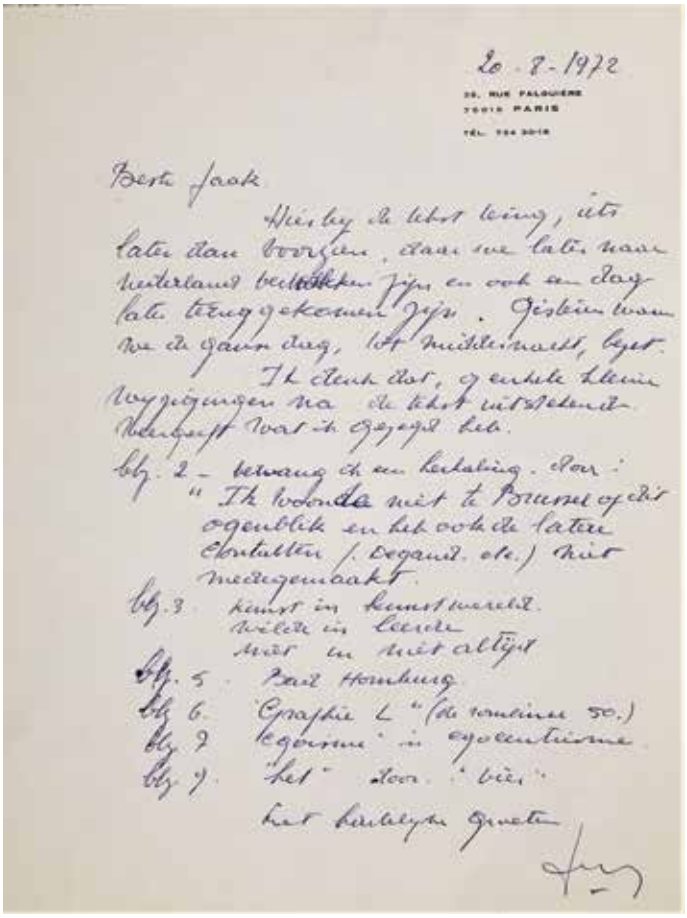

20.8.1972

28, RUE FALGUIÈRE
75015 PARIS
TÉL. 734 30 18

Beste Jaak

Hierbij de tekst [illegible], iets later dan voorzien, daar we later naar Nederland vertrokken zijn en ook een dag later teruggekomen zijn. Gisteren waren we de gans dag, tot middernacht, bezet.

Ik denk dat, op enkele kleine wijzigingen na de tekst uitstekend bruikbaar was als gesprek.

bij. 2 – betwang ik een herhaling. Nl.:
" Ik wondde niet te Brussel op dit ogenblik en heb ook de latere Contacten (Degand. etc.) niet medegemaakt.

bij. 3 kunst in kunstwereld
Liefde in Leven
niet in niet altijd

bij. 5 Paul Hamburg

bij 6. Graphis L "(de romeinse 50.)

bij 7 tegenover in oppositie

bij 9. "het" door "hier"

het hartelijks groeten

Luc

Brief van Luc Peire [Parijs, 20.08.1972] aan Jaak Fontier met enkele wijzigingen voor de tekst van het gesprek gepubliceerd in Fontier 1973. Archief SJLP

Dat Peire Jaak Fontier sterk vertrouwt, komt in volgend brieffragment tot uiting met betrekking tot het schrijven van de inleiding voor de catalogus van de geplande solotentoonstelling te Knokke in **1976**. In de brief spreekt Luc Peire zich ook uit over de autoriteit van de kunstenaar tegenover de auteur. De auteur dient in het algemeen het gezag en het laatste woord van de kunstenaar te respecteren en te aanvaarden. Peire weet dat Fontier dit gezag accepteert.

> "Knokke heeft inderdaad nog altijd het goede voornemen om deze zomer een tentoonstelling in te richten in het Cultureelcentrum "Aspecten van het werk van Luc Peire." […][76] Ze zouden ook een kataloog maken. Ik heb je naam naar voor gebracht voor de inleiding, maar of ze daarop zullen ingaan weet ik niet. Misschien nemen ze iemand van "Knoksen bodem" !! […] De meeste vergissingen gaan de wereld in omdat in het algemeen de auteurs niet wensen hun teksten aan de betrokken kunstenaar voor te leggen, vóór de publicatie uit schrik dat hij zou ingrijpen."
> (Uit brief van Luc Peire [Parijs, 08.12.1975] aan Jaak Fontier)

[76] De tentoonstelling kreeg uiteindelijk de meer gevatte titel *Aspecten Luc Peire* mee (*expo 76/4 S Knokke-Heist*, Stedelijk Cultureel Centrum, 26.06 – 13.09.1976).

Fontier 1975. Archief SJLP

Voor de catalogus van de tentoonstelling te Knokke **1976** krijgt Fontier van Peire – duidelijk geïnspireerd door het lezen van diens boek *Zen, Maan en sterren*[77] – de vraag om een andere, een 'filosofische' tekst te schrijven. Peire geeft richtinggevende ideeën en instructies die de eigen visie openbaren en ook zijn talent als themabedenker en curator van tentoonstellingen laat zien. De persoonlijkheid en de eigenheid van de kunstenaar dient centraal te staan. Deze egocentrisch gerichte opvatting toont aan dat Peire zich in wezen ver houdt van het minimalistische concept en de Minimal Art.[78]
In zijn briefinleiding is Peire van mening dat geschriften over kunst – en onder bedekte vorm bedoelt hij hiermee ook zijn eigen kunst - niet voor de niet-begrijpende grote massa is.

> "Dank voor de "andere Fontier" – "Zen, Maan en sterren", waarvan we van zijn poëtische beelden diep genoten hebben. Je visie in verband met de kunstkritiek kan ik ten volle begrijpen en bijtreden. Ik meen zelf vroeger reeds die mening geopper[d] te hebben. Alleen belangrijke studies zijn de moeite er zijn tijd aan te geven. Ze zullen wellicht niet gelezen worden door de grote massa, maar door een kleine die ten slotte belangrijker is en "leest". […]

[77] *Zen, maan en sterren* (Ankh-Hermes b.v. Oriënt-serie / Oosterse wijsheid, Deventer, 1975, 118 pp.), bewaard in het lectuurarchief van Luc Peire (Stichting Jenny & Luc Peire). De auteur schonk een exemplaar met een geschreven opdracht: "Voor Luc Peire, met veel sympathie en grote waardering voor zijn werk. 26.01.1976. J. Fontier."
Gedrukte tekst op de achterflap: "Het [boek] begint met honderd beschouwingen die uitgaan van één zin (een Zen-zin)."
Die beschouwingen geven de kern weer van Fontiers filosofie: het harmonisch laten samengaan, het tot eenheid brengen en het verbinden van dualiteit en tegengestelden. Renaat Ramon: "Mij treft vooral hoe Fontier ook hier weer poogt de dualiteit op te heffen, streeft naar de eenheid der tegendelen, naar de verzoening van wit en zwart. Hij doet dat ook – en dat is wel het unieke van dit boek – *in* de taal, door middel van semantische contractie: […]." (Ramon 1997, p. 39).
De titel ('Luc Peire: de diversiteit van de eenheid') en de inhoud van de inleidingstekst voor de catalogus te Knokke illustreren perfect de filosofische opvatting van de auteur die zijn essay met onder andere deze woorden afsluit: "De diversiteit van de eenheid, de aspecten van het eenzijn, we gingen van die formuleringen uit om de structuur van deze tentoonstelling te verduidelijken. In wat hierboven werd geschreven deden we een poging de onmiskenbare eenheid van visie in dat oeuvre te omschrijven. Die eenheid vloeit rechtstreeks voort uit de geaardheid van de creatieve mens zelf […]." (Fontier 1976, [p. 12]).

[78] Zie Peire Marc 2019.

De tentoonstelling zelf is geen retrospectieve en het woord retrospectieve wordt nergens vermeld. Er zal geen werk zijn van vóór 1955, en deze vroegere werken zijn er niet in retrospectief verband.
Het tema van de tentoonstelling is "Aspecten van het werk van L.P." Wij zien het namelijk zo, dat de betekenis van (de "boodschap"?) de kunstenaar niet zoveel ligt of hij al dan niet een paar geslaagde? schilderijen gemaakt heeft, maar het beeld van zijn persoonlijkheid dat hij vastlegt, eender welk materiaal men hem geeft of probleem hem gesteld wordt. Hij kneed[t] het met alles en vecht het uit met eender welk materiaal. Bvb: sprekend van Pollock of Mondriaan denk[t] men niet aan één geslaagd schilderij maar wel aan de tijding die in het hele oeuvre en zijn evolutie ligt. Beeld van de persoonlijkheid van de kunstenaar en beeld van zijn tijd!
Aldus is de tentoonstelling ingedeeld in 1/ "Graphies zwart-wit" het grootste deel, met daarbij mijn werken op plexiglass en mijn torens, 2/ Een zaal tekeningen, 3/ een zaal integratie, 4/ een zaal gravures en ook 5/ een zaal schilderijen op doek (alleen heel grote afmetingen), 6/ een zaal met Environment.
Nu zou het mij plezier doen wilde je een mooie phylosofische te[k]st schrijven, onnodig met de didactische inhoud rekening te houden. Een tekst voor deze die kunnen lezen en waarvan je zelf tevreden zult zijn. Veel van "de andere Fontier". Schrijf hem voor ons Jaak, de anderen zullen wel volgen … met de tijd. Dank op voorhand."
(Uit brief van Luc Peire [Parijs, 25.02.1976] aan Jaak Fontier)

Fontiers laatste grote schrijfopdracht tijdens Luc Peires leven was de tekst voor de monografie *Luc Peire* gepubliceerd door Lannoo (Tielt) in **1984**.[79]
Jenny en Luc Peire bezitten het volste vertrouwen in Fontiers auteurschap. Luc Peire drukt omzichtig uit wat hij van de tekst verwacht.

"Dank voor je brief en het vele werk [dat] je gehad hebt voor de tekst. Ik ben overtuigd dat deze perfekt zal zijn en ik geen enkele opmerking van chronologische aard zal kunnen maken. Voor het overige zal je benadering en verwoording van mijn evolutie en démarche zeer precies en scherp zijn."
(Uit brief van Jenny en Luc Peire [Parijs, 02.06.1984] aan Jaak Fontier)

Twee weken later krijgen Jenny en Luc Peire de tekst toegestuurd. Peire reageert positief en stelt de tekst van Fontier op een hoog en universeel niveau.

"Gisteren kregen we je tekst gestuurd door Lannoo. Onnodig je te zeggen dat wij, Jenny en ik, deze met de grootste belangstelling gelezen en herlezen hebben. Wij zijn beiden opgetogen en kunnen je oprecht en van harte feliciteren. Ik ben zeer ingenomen met je basistekst en vind hem uitstekend. Met een dergelijke tekst is het niet alleen een Luc Peire boek, maar in zeer grote mate een Jaak Fontier boek. Hoewel ik de aanleiding ben tot deze publicatie is jou[w] definitie over bepaalde waarden en begrippen van algemene aard - een Fontier affirmatie. Bravo.
Het staat op een hoog en universeel niveau, enkele kleine punten van lokale (en niet te vermijden) aard. Zoals Jeune Peinture Belge, daargelaten. Proficiat."
(Uit brief van Jenny en Luc Peire [Parijs, 16.06.1984] aan Jaak Fontier)

Toch blijkt de aard van het boek niet volledig te voldoen aan de verwachtingen van de kunstenaar. In een brief [Parijs, 29.12.1985] aan mij (MP) schrijft Luc Peire onomwonden: "Het is een zeer mooi kijk- en leesboek, maar het is geen wetenschappelijke studie over mijn werk […] Het is onvolledig […]. Het is als een Luxe tijdschrift [dat] een volledig nummer aan mijn werk gewijd heeft."
Luc Peire leeft mee met de auteur bij een negatieve kritiek over de monografie. Hij relativeert en troost zo enigermate Fontier. Hij geeft binnen deze context zijn mening over bepaalde houdingen van critici.

"Sinds 1 december zijn we terug te Parijs alwaar een emmer vol briefwisseling op ons te wachten lag, waaronder een Nr. van Intermedia Art met het artikel Cassiman en die jij ons waarschijnlijk doorgestuurd hebt.[80]
Ik begrijp dat de recen[s]ie van Cassiman over je tekst je geen genoegen verschaft heeft:
Cassiman heeft er zijn (jonge) kijk op en is overtuig[d] dat hij het veel beter zou gedaan hebben. […]
Mij raakt de argumentatie van Cassiman natuurlijk veel minder. Hij analyseert jou[w] tekst uit

[79] Fontier 1984.
[80] Cassiman 1985.

een beperkt regionaal verband, waar ik mij zelf volledig vreemd voe[l] – Ik neem wel aan dat in jou[w] tekst ik ook gedeeltelijk regionaal gesitueerd ben, maar dit heb jij wellicht gedaan door de eigen situatie en rekening houdend met het publiek d[at] het zou lezen. Dit was, en is je volste recht en je schreef een tekst voor Lannoo en een Vlaams lezend publiek d[at] er zich in terug vond. Cassiman drijft het nog verder en ziet mij in verband met mensen waarmede ik absoluut niets te maken heb. (De Boeck, Bertrand, Van Severen, Maet, etc.) –
Gelukkig las ik dat het je geen sla[pe]loze nachten berokken[t] – Gelukkig -. Alles bijeen is het een publiciteit voor het boek. Tegenstanders heeft men altijd en die heb ik mijn hele leven gekend. Weet dat Belgen (Vlamingen?) geen eerbied of vertrouwen hebben in hun eigen waarden. - Het verleden heeft het ons bewezen. – Het is een volk van kruideniers. Het feit is dat jij er volop mee leeft. Ik sta er zo buiten dat ik een inspanning moet doen om mij met deze Cassiman recensie in te laten."
(Uit brief van Luc Peire [Parijs, 13.12.1985] aan Jaak Fontier)

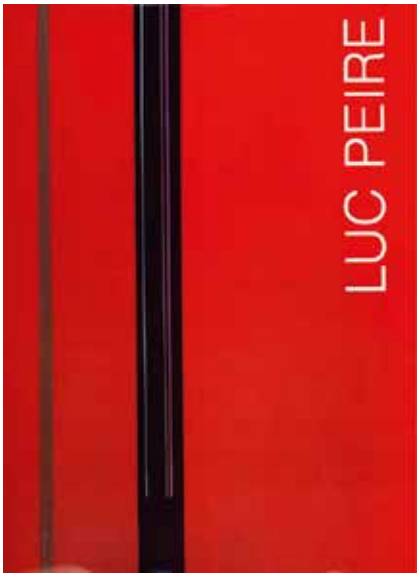

Coveromslag Fontier 1984. Archief SJLP

Luc Peire verheugt er zich over dat Jaak Fontier als auteur verder doorbreekt en voor andere opdrachten nog blijft samenwerken met uitgeverij Lannoo. (Brief van Luc Peire [Parijs, 18.01.1987] aan Jaak Fontier).

Na de dood van Jenny (1993) en Luc Peire (1994) houdt Fontier contact met de Stichting Jenny & Luc Peire. Op mijn eens gestelde vraag mee te werken aan de oeuvrecatalogus van de olieverfwerken van Luc Peire,[81] specifiek voor de inleidende essays, antwoordde Fontier: "Je hebt me ooit eens gevraagd mee te werken aan de volledige catalogus en een studie daarvoor te schrijven. Ik had toen het probleem, dat zal je je herinneren, dat ik vreesde geen nieuwe gegevens, ideeën of interpretaties te kunnen brengen, dat ik in het Lannoo-boek de synthese van mijn kennis en visie had neergeschreven."[82]
Na sterk aandringen komt het toch tot een hechte samenwerking. En die resulteert in twee diepgravende essays. In een eerste essay gaat Fontier dieper in op Peires specificiteit en uitstraling binnen de kunst van zijn tijd. De auteur situeert en profileert Peire binnen een brede artistieke context.[83] In een tweede essay analyseert Fontier de stijl en de chronologische ontwikkeling van Peire aan de hand van representatieve werken.

81 Een project van de Stichting Jenny & Luc Peire. Peire Marc & Soetaert Els 2005.
82 Brief van Jaak Fontier [Brugge, 09.04.2001] aan Marc Peire (bewaard in het archief van de Stichting Jenny & Luc Peire).
83 Wellicht wil Fontier hiermee een overtuigend antwoord geven op de harde kritiek van Bart Cassiman op de *Luc Peire*-monografie van 1984 (Lannoo). Cassiman wees namelijk op Fontiers vrij contextloze en monolitische behandeling van de kunstenaar. (Cassiman 1985).

Bibliografie

BEKKERS, Ludo (1966), 'Gesprek met Luc Peire', in: *Streven*, jrg. 19, deel II, nrs. 11-12, Antwerpen, 08-09.1966, pp. 1066-1073

CASSIMAN, Bart (1985), 'Luc Peire' - Jaak Fontier - Lannoo, Tielt […]', in: *Intermedia Art / Amarant*, jrg. 8, nr. 32, Gent, 07-08-09.1985, pp. 13-15

FONTIER, Jaak (1955), 'Bij Kunstschilder Luc Peire', in: *Vlaams Weekblad*, Brugge, 24.12.1955, p. 2

FONTIER, Jaak (1958), 'Luc Peire. Zuiverheid en sublimiteit', in: *Vooruit*, Gent, 27.11.1958, p. 8

FONTIER, Jaak (1960), 'Luc Peire', in: *Het 5e Wiel*, jrg. 1, nr. 5, Sint-Amandsberg, 10-11.1960, pp. 1-8

FONTIER, Jaak (1961), 'Een interview met Luc Peire', in: *De Periscoop*, Brussel, 07-08.1961, pp. 9-10

FONTIER, Jaak (1961), 'Luc Peire 1951-1961: Geestelijke doorlichting en poëtische verfijning', in: *De Vlaamse Gids*, jrg. 45, nr. 11, Brussel, 11.1961, pp. 742-750

FONTIER, Jaak (1962), 'Luc Peires synthetische visie', in: *Cyanuur*, nr. 12, Sint-Lievens-Houtem, 1962, pp.14-15. Overdruk pp. 6-7

FONTIER, Jaak (1963), 'Een aanwinst van betekenis. Luc Peire "Manolete"', in: *Brugge*, jrg. 1, nr. 1, Brugge, 01.1963, pp. 9-14

FONTIER, Jaak (1966), 'Luc Peire', in: *Luc Peire*, (tentoonstellingscatalogus), Stedelijk Groeningemuseum, Brugge, 20.08 - 30.09.1966, pp. 7-15 (N) / pp. 16-24 (F) / pp. 25-33 (E)

FONTIER, Jaak (1967), 'Luc Peires witte tempel met de oneindige vertikale', in: *Vooruit*, Gent, 08.06.1967

FONTIER, Jaak (1967), 'Luc Peire's witte tempel met de oneindige verticale', in: *De Periscoop*, Brussel, 09.1967, p. 6

FONTIER, Jaak (1969), 'Luc Peire te Knokke', in: *Vooruit*, Gent, 28.08.1969

FONTIER, Jaak (1969), 'Luc Peire', in: *De Periscoop*, Brussel, 11.1969, p. 7

FONTIER, Jaak (1973), 'In gesprek met Luc Peire', in: *De Vlaamse Gids*, jrg. 57, nr. 3, Antwerpen, 03.1973, pp. 30-39

FONTIER, Jaak (1975), *Zen, maan en sterren*, Ankh-Hermes b.v. Oriënt-serie / Oosterse wijsheid, Deventer, 1975, 118 pp.

FONTIER, Jaak (1976), 'Luc Peire: de diversiteit van de eenheid', in: *Aspecten Luc Peire*, (tentoonstellingscatalogus), Stedelijk Cultureel Centrum Knokke-Heist, Knokke-Heist, 26.06 - 13.09.1976, z.p. [pp. 8-12 (N)] / [pp. 14-15 (F)] / [pp. 16-17 (E)] / [pp. 18-19 (D)]

FONTIER, Jaak (1984), *Luc Peire*, (Inleiding Pierre R. CHAIGNEAU), Lannoo, Tielt-Weesp, 1984, 200 pp.

FONTIER, Jaak (1995), 'Luc Peire: 'De mens leeft staande'', in: *Kreatief*, jrg. 29, nr. 1, Wevelgem, 04.1995, pp. 97-109

FONTIER, Jaak (2000), 'De eigentijdse beeldende kunst in Brugge 1945-1999. Een documentatie met kritische bedenkingen', in: *Kruispunt* (literair kwartaalschrift), jrg. 41, nr. 183, Brugge, 06-09.2000, 280 pp.

J.V.D. (1962), 'Jaak Fontier, Luc Peire en de kunstkritiek', in: *Brugsch Handelsblad*, Brugge, 05.05.1962

PEIRE, Marc (2007), 'Luc Peire's Environment. A film by Jean Mil', in: *Luc Peire's Environment* [(photos: Jean Mil) / Boek (z.p. [40 pp.]) + dvd + afzonderlijk katern (z.p. [24 pp.]) met Nederlandse en Franse vertaling], Atelier Luc Peire - Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke-Dorp, 06.2007, z.p.

PEIRE, Marc (2012), 'Luc Peire & Ivo Michiels', in: *Stichting Jenny & Luc Peire. Bulletin 10*, jrg.10, Knokke-Dorp, 07.2012, pp. 9-14

PEIRE, Marc (2016), 'Luc Peire omringd' / 'Autour de Luc Peire', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 14*, jrg. 14, Knokke-Dorp, 07.2016, pp. 3-20

PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van Doctor in de Kunstwetenschappen, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. University Press (Zelzate), Gent, 12.2016, 753 pp.

PEIRE, Marc (2018), 'Luc Peire en de klassieke wereld / Luc Peire et la culture classique', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 16*, jrg. 16, Knokke-Dorp, 07.07.2018, pp. 4-33 (N) / pp. 34-52 (F)

PEIRE, Marc (2019), 'Luc Peire en het minimalisme', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17*, Knokke-Dorp, jrg. 17, Knokke-Dorp, 06.2019, pp. 42-48 (N)

PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo,Tielt, 2005, 432 pp.

PEIRE, Marc & SOETAERT, Hein (2019), 'De Environment-graphies van Luc Peire', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17*, Knokke-Dorp, jrg. 17, Knokke-Dorp, 06.2019, pp. 23-41

POPELIER, Bert (1997), 'De kunstkritische stem van Jaak Fontier', in: RAMON, Renaat (red.) (1997), *Absotief. In het teken van Fontier*, Kruispunt, Brugge, 12.1997, pp. 53-64

RAMON, Renaat (red.) (1997), *Absotief. In het teken van Fontier*, Kruispunt, Brugge, 12.1997, 144 pp.

VANDERLINDE, Frans (1966), 'Gesprek met Luc Peire (Knokke 19 augustus 1966)', in: *Vers univers/Tijdschrift voor spatialisme*, jrg. 6, nr. 2, Rotterdam, 09.1966, pp. 34-39

Catalogus van de tentoonstelling *Luc Peire* georganiseerd door Galleria Lorenzelli, Bergamo, 04.04.tot eind 04.1970 (*expo 70/1 S*)
Veilingcatalogus *Works on Paper. reject objects*, Veilinghuis Bernaerts (Antwerpen), 22.03.2018, 104 pp.

Kaartenbestand van de verzamelaars, bijgehouden door Luc en Jenny Peire en bewaard in het archief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke

Brief van Luc Peire [Knokke, 15.04.1954] aan Ivo Michiels, bewaard in AMVC Letterenhuis te Antwerpen
Brief van Luc Peire [Parijs, 29.12.1985] aan Marc Peire
Correspondentiearchief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke
Briefwisseling Jaak Fontier → Marc Peire

KUNSTFILOSOFISCH BESCHOUWD

DE ESTHETICA VAN LUC PEIRE

Marc Peire

Luc Peire past in zijn werk veelvuldig de beeldretoriek van de tegenstelling (*antitheton*) toe. Contrast, confrontatie, dichotomie, maar ook subtiele kleurvariatie en spiegelbeeldeffect vormen de componenten om binnen een diptiek- of triptiekstructuur een overkoepelende eenheid (*synthese*) na te streven op basis van tektonisch evenwicht.[84] De kunstenaar is ook van oordeel dat het kunstwerk voor zich moet spreken en geen explicatie nodig heeft.

Luc Peire, *Noir et Blanc* (1977, serigrafie, M 60). Foto: Archief SJLP

De kunst van Peire kadert hierdoor perfect in de *esthetische filosofie* van Hegel – sterk geïnspireerd door Herakleitos' *eenheid der tegendelen* – met betrekking tot het begrip *synthese*. De Hegeliaanse *dialectische methode* huldigt namelijk het dieper (*ontologisch* of *metafysisch*) begrip van synthese waarbij *these* en *antithese* niet meer als uitsluitende tegenstelling werken maar *opgeheven*, naar een hoger niveau gebracht worden. En dit leidt ons naar Hegels bepaling van de *absolute geest* die zich boven de *subjectieve* en *objectieve geest* verheft. Die absolute geest is volgens de Duitse filosoof *op zichzelf en voor zichzelf* en uit zich onder andere in de *esthetische ervaring*, die haar object "frei für sich bestehen lässt". Het kunstwerk wordt de verzoende geest, waarin subject en object zich in volkomen harmonie verenigen.
Peires eigen opvatting over de *esthetische beleving* – hij noemt het *genot* – van de beschouwer van zijn kunst relateert zich aan deze filosofische visie. In 1953 schrijft de kunstenaar overtuigd: "Het [esthetisch] genot leeft op zichzelf en zonder uitleg."[85] Hiermee geeft hij aan dat *genieten* geen nood heeft aan wetenschappelijke informatie vooraf, met andere woorden aan het 'weten' (voorkennis) met betrekking tot het kunstwerk. Om zuiver te genieten, om het kunstwerk zuiver te 'ervaren', hoeft de beschouwer zelfs de 'betekenis' van het kunstwerk niet te snappen.[86]
Volgens Peire moet de beschouwer zelf geen weet hebben van 's kunstenaars *inventio*, met andere woorden, van het ontstaan, de achtergrond of de associatie van het werk. Het artistieke resultaat, het kunstwerk *zelf* blijft prioritair bij de beschouwing. De rest is *bijzaak* volgens Peire.[87]

---

[84] Titels met contrastinhoud zoals *Contre-Jour* (1955, CR 630), *Etude Noir et Blanc – Zaragoza* (1958, CR 703), *Sol y Sombra* (1959, CR 727), *Ombre et Vie* (1961, M 03-04), *Noir et Blanc* (1977, M 60), *Nuit et Jour* (1964, Curzi 15), spreken voor zich binnen deze context.
Peires ontwerp voor het (wand)tapijt *Segundo* (1987, papiercollage, 70 x 50 cm, collectie Verbeke Foundation) is gebaseerd op het zuivere spiegelbeeld - de twee helften van de lineaire compositie zijn namelijk elkaars spiegelbeeld - in functie van tektonisch evenwicht en van multi-gezichtspuntervaring. In de uiteindelijke lijnenconfiguratie van het tapijt zorgen subtiele wijzigingen voor een ritmischer en dynamischer resultaat. (Zie Peire Marc 2020, pp. 22-25).

[85] Peire Luc 1953a, p. 58.

[86] Uitgewerkt in (de tekst van) zijn lezingen van 1952 en 1953 in Belgisch Congo (Peire Luc 1953a en Peire Luc 1953b).

[87] Peire Luc 1953a en Peire Luc 1953b. En ook op basis van gesprekken van Luc Peire met Patrick Peire en Marc Peire. Peire zal in 1955 (zie Peire Luc 1955 (1995)) en ook in 1989 openbaar toegeven dat hij zelf niet graag spreekt en uitleg geeft over eigen werk. "Anderen (critici en kunsthistorici) zijn er namelijk in geslaagd diep door te dringen in zijn oeuvre. En dit is een bewijs van het sterk communicatief en leesbaar karakter van zijn kunst." (Marc Peire, samenvatting van de inhoud van *La Genèse de l'être*, (documentaire kortfilm rond de solotentoonstelling *Luc Peire*, Musée du Luxembourg, Paris, 06.11 - 03.12.1989, éditions IMAGO, Paris, 1989-1990 [7'32"] (*expo 89/18 S*)). Bron: Archief SJLP/VID89-1 & DVD2003-1a/b, p. [5]. Luc Peire had een hoge waardering voor critici en essayisten die zijn werk met ernst evalueerden en met inzicht en doordachtheid analyseerden. (Zie Peire Marc 2012, pp. 10-11).

Deze opvatting koppelt zich aan "een zuiver *Anschauen*," zoals Hegel het noemt, "een schouwen dat de dingen puur en simpel *laat zijn wat ze zijn*, en ze laat gelden in hun onvervreemdbare en unieke existentie. We proberen ze niet meer uit te leggen of te verklaren […]. Het schouwend subject *verzinkt* in het aanschouwde. Beide worden één […]. Zo is het esthetisch schouwen … een *totaliteitsbeleving*."[88]

23.07.2019. Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke. *Environnement I* (1967) van Luc Peire.
Foto: Luc Devriendt

Het *totaal opgaan in het kunstwerk* – er "rond kunnen wandelen" –,[89] en één worden met (de eigen wereld van de) kunstenaar is het uiteindelijke streefdoel van Luc Peire. Hiertoe nodigt hij de bezoeker van zijn spiegel-*Environment* uit:

"voor degeen die mijn boodschap ontvangt
dat hij mijn werk zie
dat hij er binnentreedt
dat hij er door omringd zij

dat hij er alleen zij
zonder enige aanwezigheid zonder andere wereld
dan de mijne
leeg van alles behalve van zichzelf
zwevend, zonder steun noch begrenzing

verticalisme – ruimte

dat hij zichzelf weze in de wereld die ik schep
hoogte voor de een afgrond voor de ander

maar alleen in mijn environment

niets beweegt – noch spel noch schouwspel
stilte ingekeerdheid
in de confrontatie of het één worden
met de opstijgende leegte"[90]

Voor Peire blijven *vereniging* en *synthese* primordiaal in de relatie tussen zijn kunst en de beschouwer ervan. In zijn kunst domineert de *synthesegedachte*. Jaak Fontier beschrijft het in zijn teksten van 1961 en 1962.[91]

---

[88] Vander Kerken 1980, p. 85.

[89] "Voor mij moet je in een schilderij rond kunnen wandelen. Ik moet er zelf in binnen kunnen treden, het is een wereld waarin ik zelf wil rondlopen." (Peire in Bekkers 1966, p. 1070).

[90] Fragment uit de poëtische tekst van Luc Peire bij zijn spiegel-*Environments*. Zie: Peire Luc 1967; Peire Marc 2007 (waarin de tekst van Luc Peire (Peire Luc 1967) is opgenomen).

[91] Zie Fontier 1961 en Fontier 1962. Peires esthetica sluit aan bij Fontiers filosofie: het harmonisch laten samengaan, het tot eenheid brengen en het verbinden van dualiteit en tegengestelden. (Zie hoger in voorliggende publicatie).

"Een doek van Luc Peire is een tweedimensionaal vlak, waarop de uitingen van geest en gemoed tot eenheid verbonden werden, waarop de helderheid van de beweging en de charme van de poëzie in één synthetisch moment verenigd werden. […] Peires kunst is verstilde maar levende kunst, waarin het niet ontbreekt aan spanning, noch aan beweging, waarin de twee psychische waarden die in ware kunst steeds te herkennen vallen – de geest en het poëtisch vermogen – zich tot harmonie verenigd hebben."[92]
Binnen die eenheids- en synthesegedachte laat Peire zelfs één specifieke kleur overheersen: "Ik breng één kleur per doek op de voorgrond. Wat ik toevoeg, is uitsluitend bedoeld om de expressiviteit te verhogen van die kleur, die het schilderij moet domineren zoals ze mij domineerde tijdens het schilderen", verklaart hij in 1977 aan een Franse kunstrecensent."[93]

Luc Peire
Links: *Lumière dans l'espace* (1955, olieverf op doek, CR 622). Foto: Archief SJLP
Rechts: *Amanecer* (1959, olieverf op doek, CR 730). Foto: Archief SJLP

Met het streven naar 'evenwicht door tegenwicht' en met de gelijkwaardige behandeling van het volle en het lege[94] gekoppeld aan de dominantie van één kleur, creëert Peire een overkoepelende eenheid binnen de tektonische structuur van zijn kunstwerk. Met deze *synthese* maximaliseert hij het *totaalervaren* en de *totaliteitsbeleving* bij het *esthetisch schouwen*.
Het *esthetisch schouwen* dient volgens Peire uit te gaan van de *subjectieve ervaring van het individu*, zoals de artistieke creatie moet genereren uit de *zuivere persoonlijkheid van de kunstenaar*. Ook de kunstcriticus dient zo te oordelen, los van een algemeen of dogmatisch denken. In een brief [Parijs, 06.01.196[3]] aan kunstessayist Jaak Fontier spreekt Luc Peire zich in klare taal hierover uit:

> "Wat je tekst in het tijdschrift *Brugge* betreft, deze is van een heel ander allure.[95] Daar zeg je wat jij er van denkt (subjectief) en dat is belangrijk. Dat is leven. Wat mijnheer "iedereen" denkt of mooi vind[t] is niet belangrijk; het is de dood. Wat het individu denkt is leven, en het "kan" belangrijk zijn, dit hangt van het individu zelf af. We kunnen veel zaken gemeenschappelijk doen, maar niet "denken" (kunst en ook kunstbeoordelen behoort daar toe). Twijfel niet aan jezelf en zoek niet de normen van anderen. Jou[w] normen zijn voldoende. Ik weet dat je in geweten eerlijk wil zijn tegenover jezelf en het werk dat je behandel[t]. Dit is wat men van je verwacht, jou[w] normen. Daarmede verrijkt jij de anderen. Dit is je "waarde". Dit is ook je verantwoordelijkheid. Dit moet ook je strijd en je vreugde wezen; je betekenis."

Bibliografie

BEKKERS, Ludo (1966), 'Gesprek met Luc Peire', in: *Streven*, jrg. 19, deel II, nrs. 11-12, Antwerpen, 08-09.1966, pp. 1066-1073
BEKKERS, Ludo & SIMONS, Ludo (1979), *Curriculum. Luc Peire. Kunstschilder* [tekst uitzending BRT-TV2, Dienst Kunstzaken], typoscript (gestencild), Brussel, 26.10.1979, 21 pp. (Archief SJLP/MED79-1)

92 Fontier 1962, pp. 14-15.
93 Lecombre 1977, p. 7 (vertaling MP).
94 Bekkers & Simons 1979, p. 5.
95 Zie Fontier 1963. Luc Peire vergelijkt deze tekst met het artikel 'Luc Peire's synthetische visie' van Fontier eerder verschenen in *Cyanuur* (zie Fontier 1962) en waarover hij schrijft: "Ik las met de meeste aandacht je tekst die, hoe klaar en scherp ook gesteld, mij niet van "de objectieve" normen hebben kunnen overtuigen. Het spijt me Jaak. Ik hou het bij subjectieve normen. Deze zijn me ruimschoots voldoende. Graag wil ik er met je over napraten. Ik kan je alleen loven voor de ernstige en klare uiteenzetting die je er over gemaakt hebt." (Brief [Parijs, 06.01.[1963]] van Luc Peire aan Jaak Fontier).

BILCKE, Maurits (1952), 'Jonge vlaamse schilderkunst', in: *De Meridiaan*, jrg. 1, nr. 6, St. Lambrechts-Woluwe, 03-04.1952 [z.p.] [p. [4]: tekst van Luc Peire uit 1951: 'opvatting over het schilderkundig streven']
CURZI, Lucien (1988), *Luc Peire. L'œuvre gravé*, O.G.C. Michèle Broutta, Paris, 1988, 148 pp.
FONTIER, Jaak (1961), 'Luc Peire 1951-1961: Geestelijke doorlichting en poëtische verfijning', in: *De Vlaamse Gids*, jrg. 45, nr. 11, Brussel, 11.1961, pp. 742-750
FONTIER, Jaak (1962), 'Luc Peire's synthetische visie', in: *Cyanuur*, nr. 12, Sint-Lievens-Houtem, 1962, pp.14-15. Overdruk pp. 6-7.
FONTIER, Jaak (1963), 'Een aanwinst van betekenis. Luc Peire "Manolete"', in: *Brugge*, jrg. 1, nr. 1, Brugge, 01.1963, pp. 9-14
LECOMBRE, Sylvain (1977), 'Des rythmes en verticales', in: *Canal*, n° 11, Paris, 15-31.12.1977, p. 7
PEIRE, Luc (1953), 'Het Bestaansrecht van de Schilderkunst' [1] ('Uittreksel uit een lezing gehouden in Belgisch Kongo') [Luluaburg 08+10.10.1952 / Leopoldstad, 26.02.1953], in: *Band*, jrg. 12, nr. 2, Leopoldstad-Kalina, 02.1953, pp. 57-60
PEIRE, Luc (1953), 'Het Bestaansrecht van de Schilderkunst' [2] ['Uittreksel uit een lezing gehouden in Belgisch Kongo'] [Luluaburg 08+10.10.1952 / Leopoldstad, 26.02.1953], in: *Band*, jrg. 12, nr. 10, Leopoldstad-Kalina, 10.1953, pp. 375-377
PEIRE, Luc (1955), *'Het bestuur van de Provinciale Cultuurdag van West-Vlaanderen heeft me gevraagd, U hier, binnen een tijdsbestek, te willen spreken over eigen werk (...)'* [tekst voordracht in het Provinciaal Hof te Brugge, Provinciale Cultuurdag van West-Vlaanderen, 30.10.1955]. De tekst van doorslag (Archief SJLP/TLP 55-1b) sterk ingekort (met één foutieve weglating) en redactioneel aangepast, gepubliceerd in: *West-Vlaanderen*, jrg. 4, nr. 6, Brugge, 11.1955, p. 287
PEIRE, Luc (1955 (1995)), *'Het bestuur van de Provinciale Cultuurdag van West-Vlaanderen heeft me gevraagd, U hier, binnen een tijdsbestek, te willen spreken over eigen werk (...)'* [tekst voordracht in het Provinciaal Hof te Brugge, Provinciale Cultuurdag van West-Vlaanderen, 30.10.1955].
De originele voordrachttekst (Archief SJLP/TLP 55-1a) met (in 1995 aangebrachte) spelling- en spraakkundige correcties (maar ook met twee inhoudelijk foute aanpassingen) en zonder nummering 1-6, integraal gepubliceerd in: *Teksten van Luc Peire 1: Voordracht in het Provinciaal Hof te Brugge*, in: *Luc Peire 1916-1994*, (tentoonstellingscatalogus), Snoeck-Ducaju & zoon / Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Gent-Antwerpen, 22.04 - 25.06.1995, pp. 125-126
PEIRE, Luc (1967), *de mens leeft staande / l'homme vit debout*, poëtische tekst (N/F) bij *Environnement* (ILP 777, 1967), typoscript, 1 p.; in vertaling ook bij *Ambiente Mexico 68* (ILP 1106, 1968) en *Environment III* (ILP 1107, 1973); vertaling in het Italiaans, Spaans, Engels, Duits; veelvuldig gepubliceerd en geciteerd in de Luc Peire-bibliografie.
(Nederlands: Archief SJLP/TLP67-1, Frans: Archief SJLP/TLP67-2, Italiaans: Archief SJLP/TLP67-5, Spaans: Archief SJLP/TLP68-1, Engels: Archief SJLP/TLP67-3 & Archief SJLP/TLP67-6, Duits: Archief SJLP/TLP67-4a-b-c-d)
PEIRE, Luc (1995), 'Teksten van Luc Peire', in: *Luc Peire 1916-1994*, (tentoonstellingscatalogus), Snoeck-Ducaju & zoon / Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Gent-Antwerpen, 22.04 - 25.06.1995, pp. 125-135 [Nederlandse vertaling: Hilde Rits]
PEIRE, Marc (2003), tekst met betrekking tot de inhoud van *La Genèse de l'être*, (documentaire kortfilm rond de solotentoonstelling *Luc Peire*, Musée du Luxembourg, Paris, 06.11 - 03.12.1989, éditions IMAGO, Paris, 1989-1990 [7'32"]), Sint-Kruis, 2003 [Luc Peire over zijn artistieke evolutie] (Archief SJLP/DVD2003-1a/b,[p. 5])
PEIRE, Marc (2007), 'Luc Peire's three Environments', in: *Luc Peire's Environment* [(photos: Jean Mil) / Boek (z.p. [40 pp.]) + dvd + afzonderlijk katern (z.p. [24 pp.]) met Nederlandse en Franse vertaling], Atelier Luc Peire - Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke-Dorp, 06.2007, pp. [10-13, 14] (E) / pp. [2-5] (N) / pp. [2-5] (F)
PEIRE, Marc (2012), 'Luc Peire & Ivo Michiels', in: *Stichting Jenny & Luc Peire. Bulletin 10*, jrg.10, Knokke-Dorp, 07.2012, pp. 9-14
PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van Doctor in de Kunstwetenschappen, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. University Press (Zelzate), Gent, 12.2016, 753 pp.
PEIRE, Marc (2017), 'Catalogus multipels Luc Peire (chronologische orde) + Alfabetische index / index alphabétique des multiples de Luc Peire', in: *Stichting / Fondation Jenny & Luc Peire / Bulletin 15*, jrg. 15, Knokke-Dorp, 07.2017, pp. 26-61
PEIRE, Marc (2020), *Luc Peire & de collage*, Verbeke Foundation Artists' Books 13, Verbeke Foundation p.s., Kemzeke, 11.2020, 96 pp.
PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo,Tielt, 2005, 432 pp.
RAMON, Renaat (red.) (1997), *Absotief. In het teken van Fontier*, Kruispunt, Brugge, 12.1997, 144 pp.
STÖRIG, Hans Joachim (1970), *Geschiedenis van de filosofie*, Deel 1, Prisma-boeken 409, Uitgeverij

Het Spectrum N.V., Utrecht/Antwerpen, 1970, 276 pp.
STÖRIG, Hans Joachim (1970), *Geschiedenis van de filosofie*, Deel 2, Prisma-boeken 410, Uitgeverij Het Spectrum N.V., Utrecht/Antwerpen, 1970, 342 pp.
VANDER KERKEN, Libert (1980), *Mensen willen gelukkig zijn*, Uitgeverij De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen/Amsterdam, 1980, 176 pp.

Correspondentiearchief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke
Filmarchief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke

CONSIDÉRATIONS PHILOSOPHIQUES SUR L'ART

L'ESTHÉTIQUE DE LUC PEIRE

Marc Peire

Luc Peire applique à maintes reprises dans son œuvre la rhétorique visuelle de l'opposition (*antitheton)*. Contraste, confrontation, dichotomie, mais aussi subtile variation chromatique et effet miroir sont les éléments qui, au sein d'une structure de diptyque ou de triptyque, permettent de tendre à une unité globale (*synthèse*) sur la base de l'équilibre tectonique[96].
L'artiste est aussi d'avis que l'œuvre d'art doit parler pour elle-même et n'a pas besoin d'explication.
L'art de Peire cadre ainsi parfaitement avec la *philosophie esthétique* d'Hegel – fortement inspirée par l'*unité des contraires* d'Héraclite – en ce qui concerne la notion de *synthèse*. La *méthode dialectique* hégélienne consacre en effet la notion plus profonde (*ontologique* ou *métaphysique*) de synthèse, où *thèse* et *antithèse* n'agissent plus comme une opposition excluante, mais sont élevées à un niveau supérieur. Et ceci nous amène à la définition hégélienne de l'*esprit absolu*, qui s'élève au-dessus de l'*esprit subjectif* et *objectif*. Selon le philosophe allemand, cet esprit absolu existe *en lui-même et pour lui-même* et se manifeste entre autres dans l'*expérience esthétique*, qui laisse son objet « exister librement en soi ». L'œuvre d'art devient l'esprit réconcilié, dans lequel sujet et objet s'unissent en parfaite harmonie.
La propre vision de Peire de l'*expérience esthétique* – il l'appelle le *plaisir* – de l'observateur de son art se rattache à cette vision philosophique. En 1953, l'artiste écrit avec conviction : « Le plaisir [esthétique] existe en soi et sans explication[97]. » Ce faisant, il indique que ce *plaisir* n'a pas besoin d'informations scientifiques préalables, en d'autres termes de « savoir » (connaissance préalable) concernant l'œuvre d'art. Pour jouir simplement de l'œuvre d'art, pour en faire simplement l'expérience, le spectateur n'a même pas besoin de saisir sa « signification »[98].
Selon Peire, le spectateur ne doit pas avoir connaissance de l'*inventio* de l'artiste, en d'autres termes de la genèse, du contexte ou de la teneur associative de l'œuvre. Le résultat artistique, l'œuvre d'art en soi, demeure prioritaire dans la considération. Le reste est *accessoire* selon Peire[99].
Cette conception s'associe à une « contemplation pure », comme l'appelle Hegel, « une contemplation qui laisse purement et simplement les choses être ce qu'elles sont, et s'imposer dans l'inaliénabilité et l'unicité de leur existence. Nous n'essayons plus de les expliquer […]. Le sujet qui contemple *s'abîme* dans ce qui est contemplé. Tous deux ne font plus qu'un […]. Ainsi est la contemplation esthétique… une *expérience de la totalité*[100]. »

[96] Des titres avec une teneur contrastée comme *Contre-Jour* (1955, CR 630), Étude Noir et Blanc – Zaragoza (1958, CR 703), *Sol y Sombra* (1959, CR 727), *Ombre et Vie* (1961, M 03-04), *Noir et Blanc* (1977, M 60) et *Nuit et Jour* (1964, Curzi 15) sont éloquents dans ce contexte.
Le projet de Peire pour la tapisserie *Segundo* (1987, collage papier, 70 x 50 cm, collection Verbeke Foundation) est basé sur l'image-miroir pure – les deux moitiés de la composition linéaire sont en effet le reflet l'une de l'autre – en fonction de l'équilibre tectonique et de l'expérience de points de vue multiples. Dans la configuration linéaire finale de la tapisserie, de subtiles modifications produisent un résultat plus rythmé et plus dynamique. (Voir Peire Marc 2020, pp. 83-85).

[97] Peire Luc 1953a, p. 58.

[98] Développé dans (le texte de) ses conférences de 1952 et 1953 au Congo belge (Peire Luc 1953a et Peire Luc 1953b).

[99] Peire Luc 1953a et Peire Luc 1953b. Ainsi que sur la base de conversations de Luc Peire avec Patrick Peire et Marc Peire. Peire admettra publiquement en 1955 (voir Peire Luc 1955 (1995)) ainsi qu'en 1989 qu'il n'aime guère parler de ses œuvres et donner des explications à leur propos. « D'autres (critiques et historiens de l'art) sont en effet parvenus à percer les secrets de son œuvre. Et c'est là une preuve du côté très communicatif et lisible de son art. » (Marc Peire, résumé du contenu de *La Genèse de l'être*, (court-métrage documentaire sur l'exposition solo *Luc Peire*, Musée du Luxembourg, Paris, 06.11 - 03.12.1989, éditions IMAGO, Paris, 1989-1990 [7'32"] (*expo 89/18 S*)). Source : Archives FJLP/VID89-1 & DVD2003-1a/b, p. [5]. Luc Peire avait une profonde estime pour les critiques et les essayistes qui appréciaient son œuvre avec sérieux et l'analysaient avec sagacité. (Voir Peire Marc 2012, pp. 10-11).

[100] Vander Kerken 1980, p. 85.

Que le spectateur s'immerge complètement dans l'œuvre d'art – qu'il puisse « s'y promener »[101] – et ne fasse plus qu'un avec (l'univers de) l'artiste est le but final vers lequel tend Luc Peire. C'est ce à quoi il invite le visiteur de son *Environment*-miroir :

« pour celui qui reçoit mon message
qu'il voie mon œuvre
qu'il y entre
qu'il en soit environné

qu'il y soit seul
sans aucune présence sans aucun monde
sinon le mien
vide de tout sauf de lui-même
flottant, sans appui ni limite

verticalisme – espace

qu'il soit lui dans le monde que je crée
élévation pour l'un gouffre pour l'autre
mais seul dans mon environnement

rien ne bouge – ni jeu ni spectacle
silence recueillement
dans la confrontation ou la communion
du vide ascensionnel[102] »

Pour Peire, l'*union* et la *synthèse* restent primordiales dans la relation entre son art et le spectateur. Dans son art, l'*idée de synthèse* domine. Jaak Fontier le décrit dans ses textes de 1961 et 1962[103].

> « Une toile de Luc Peire est une surface bidimensionnelle, sur laquelle les manifestations de l'esprit et de l'âme ont été unifiées, sur laquelle la clarté du mouvement et le charme de la poésie ont été unis en un seul moment synthétique. […] L'art de Peire est de l'art arrêté mais vivant, qui ne manque pas de tension, ni de mouvement, dans lequel les deux valeurs psychiques qui sont invariablement présentes dans l'art véritable – l'esprit et la puissance poétique – sont devenues harmonie[104]. »

À l'intérieur de cette idée d'unité et de synthèse, Peire laisse dominer une couleur spécifique : « Je mets une couleur en évidence par toile. Ce que j'ajoute sert uniquement à augmenter l'expressivité de cette couleur qui doit dominer le tableau comme elle me dominait en cours d'exécution », explique-t-il en 1977 à un critique d'art français[105].
À travers sa recherche de « l'équilibre par le contrepoids » et son traitement équivalent du plein et du vide[106] associé à la prédominance d'une seule couleur, Peire crée une unité globale à l'intérieur de la structure tectonique de son œuvre d'art. Par cette *synthèse,* il maximise l'*expérience totale* vécue lors de la *contemplation esthétique*. Selon Peire, la *contemplation esthétique* doit émaner de l'*expérience subjective de l'individu*, comme la création artistique doit naître de la *pure personnalité de l'artiste*. Le critique d'art doit porter un jugement de la même manière, indépendamment de toute pensée générale ou dogmatique. Dans une lettre [Paris, 06.01.196[3]] au critique d'art et essayiste Jaak Fontier, Luc Peire s'exprime clairement à ce sujet :

---

[101] « Pour moi, on doit pouvoir se promener dans un tableau. Je dois pouvoir moi-même y entrer, c'est un monde dans lequel je veux moi-même me promener. » (Peire in Bekkers 1966, p. 1070).
[102] Fragment du texte poétique de Luc Peire accompagnant ses *Environments*-miroirs. Voir : Peire Luc 1967 ; Peire Marc 2007 (où le texte de Luc Peire (Peire Luc 1967) a été repris).
[103] Voir Fontier 1961 et Fontier 1962. L'esthétique de Peire rejoint la philosophie de Fontier : la fusion harmonieuse, l'unification et l'association de la dualité et des contraires.
[104] Fontier 1962, pp. 14-15.
[105] Lecombre 1977, p. 7.
[106] Bekkers & Simons 1979, p. 5.

« Quant à ton texte dans la revue *Brugge*, il est d'une tout autre allure[107]. Tu y dis ce que tu en penses (subjectivement) et c'est important. C'est la vie. Ce que monsieur « tout le monde » pense ou trouve beau importe peu : c'est la mort. Ce que l'individu pense est la vie, et « peut » être important, cela dépend de l'individu lui-même. Nous pouvons faire beaucoup de choses collectivement, mais pas « penser » (l'art et le jugement sur l'art font partie de ces choses que nous ne pouvons pas faire collectivement). Ne doute pas de toi-même et ne cherche pas les normes des autres. Tes normes suffisent. Je sais qu'en conscience, tu veux être honnête envers toi-même et l'œuvre que tu abordes. C'est ce qu'on attend de toi, tes normes. Avec elles, tu enrichis les autres. C'est ta « valeur ». C'est aussi ta responsabilité. Ce doit aussi être ton combat et ta joie ; ton sens. »

Bibliographie

BEKKERS, Ludo (1966), « Gesprek met Luc Peire », in : *Streven*, 19e année, tome II, nos 11-12, Anvers, 08-09.1966, pp. 1066-1073

BEKKERS, Ludo & SIMONS, Ludo (1979), *Curriculum. Luc Peire. Kunstschilder* [texte émission BRT-TV2, Dienst Kunstzaken], tapuscrit (polycopié), Bruxelles, 26.10.1979, 21 pp. (Archives FJLP/MED79-1)

BILCKE, Maurits (1952), « Jonge vlaamse schilderkunst », in : *De Meridiaan*, 1e année, n° 6, Woluwé-Saint-Lambert, 03-04.1952 [s.p.] [p. [4] : texte de Luc Peire de 1951 : « opvatting over het schilderkundig streven »]

CURZI, Lucien (1988), *Luc Peire. L'œuvre gravé*, O.G.C. Michèle Broutta, Paris, 1988, 148 pp.

FONTIER, Jaak (1961), « Luc Peire 1951-1961: Geestelijke doorlichting en poëtische verfijning », in : *De Vlaamse Gids*, 45e année, n° 11, Bruxelles, 11.1961, pp. 742-750

FONTIER, Jaak (1962), « Luc Peire's synthetische visie », in : *Cyanuur*, n° 12, Sint-Lievens-Houtem, 1962, pp. 14-15. Tirage à part pp. 6-7.

FONTIER, Jaak (1963), « Een aanwinst van betekenis. Luc Peire "Manolete" », in : *Brugge*, 1e année, n° 1, Bruges, 01.1963, pp. 9-14

LECOMBRE, Sylvain (1977), « Des rythmes en verticales », in : *Canal*, n° 11, Paris, 15-31.12.1977, p. 7

PEIRE, Luc (1953), « Het Bestaansrecht van de Schilderkunst » [1] (« Uittreksel uit een lezing gehouden in Belgisch Kongo ») [Luluabourg 08+10.10.1952 / Léopoldville, 26.02.1953], in : *Band*, 12e année, n° 2, Léopoldville-Kalina, 02.1953, pp. 57-60

PEIRE, Luc (1953), « Het Bestaansrecht van de Schilderkunst » [2] [« Uittreksel uit een lezing gehouden in Belgisch Kongo »] [Luluabourg 08+10.10.1952 / Léopoldville, 26.02.1953], in : *Band*, 12e année, n° 10, Léopoldville-Kalina, 10.1953, pp. 375-377

PEIRE, Luc (1955), « *Het bestuur van de Provinciale Cultuurdag van West-Vlaanderen heeft me gevraagd, U hier, binnen een tijdsbestek, te willen spreken over eigen werk (…)* » [texte conférence au Provinciaal Hof de Bruges, Provinciale Cultuurdag van West-Vlaanderen, 30.10.1955]. Le texte du double au carbone (Archives FJLP/TLP 55-1b) fortement raccourci (avec une omission erronée) et remanié sur le plan rédactionnel, publié dans : *West-Vlaanderen*, 4e année, n° 6, Bruges, 11.1955, p. 287

PEIRE, Luc (1955 (1995)), « *Het bestuur van de Provinciale Cultuurdag van West-Vlaanderen heeft me gevraagd, U hier, binnen een tijdsbestek, te willen spreken over eigen werk (…)* » [texte conférence au Provinciaal Hof de Bruges, Provinciale Cultuurdag van West-Vlaanderen, 30.10.1955].
Le texte original de l'exposé (Archives FJLP/TLP 55-1a) avec corrections orthographiques et grammaticales (effectuées en 1995) (mais aussi avec deux adaptations erronées sur le plan du contenu) et sans numérotation 1-6, publié intégralement dans : *Teksten van Luc Peire 1*: *Voordracht in het Provinciaal Hof te Brugge*, in : *Luc Peire 1916-1994,* (catalogue d'exposition), Snoeck-Ducaju & zoon / Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Gand-Anvers, 22.04 - 25.06.1995, pp. 125-126

PEIRE, Luc (1967), *de mens leeft staande / l'homme vit debout*, texte poétique (N/F) accompagnant *Environnement* (ILP 777, 1967), tapuscrit, 1 p. ; en traduction accompagnant aussi *Ambiente Mexico 68* (ILP 1106, 1968) et *Environment III* (ILP 1107, 1973) ; traduction en italien, espagnol, anglais, allemand ; publié et cité à plusieurs reprises dans la bibliographie de Luc Peire.
(Néerlandais : Archives FJLP/TLP67-1, français : Archives FJLP/TLP67-2, italien : Archives FJLP/TLP67-5, espagnol : Archives FJLP/TLP68-1, anglais : Archives FJLP/TLP67-3 & Archives FJLP/TLP67-6, allemand : Archives FJLP/TLP67-4a-b-c-d)

PEIRE, Luc (1995), « Teksten van Luc Peire », in : *Luc Peire 1916-1994,* (catalogue d'exposition), Snoeck-Ducaju & zoon / Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Gand-Anvers, 22.04 - 25.06.1995,

[107] Voir Fontier 1963. Luc Peire compare ce texte à l'article « Luc Peire's synthetische visie » de Fontier paru précédemment dans *Cyanuur* (voir Fontier 1962) et à propos duquel il écrit : « J'ai lu avec la plus grande attention ton texte qui, aussi clair et précis soit-il, n'a pas pu me convaincre des normes « objectives ». Je suis désolé Jaak. J'en reste aux normes subjectives. Elles me suffisent largement. J'épiloguerai volontiers sur le sujet avec toi. Je ne peux que te louer pour l'exposé sérieux et clair que tu as fait à ce sujet. » (Lettre [Paris, 06.01.[1963]] de Luc Peire à Jaak Fontier).

pp. 125-135 [Traduction en néerlandais : Hilde Rits]
PEIRE, Marc (2003), texte relatif au contenu de *La Genèse de l'être*, (court-métrage documentaire autour de l'exposition solo *Luc Peire*, Musée du Luxembourg, Paris, 06.11 - 03.12.1989, éditions IMAGO, Paris, 1989-1990 [7'32"]), Sint-Kruis, 2003 [Luc Peire à propos de son évolution artistique] (Archives FJLP/DVD2003-1a/b, [p. 5])
PEIRE, Marc (2007), « Luc Peire's three Environments », in : *Luc Peire's Environment* [(photos : Jean Mil) / Livre (s.p. [40 pp.]) + dvd + cahier séparé (s.p. [24 pp.]) avec traduction en néerlandais et en français], Atelier Luc Peire - Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke-Dorp, 06.2007, pp. [10-13, 14] (anglais) / pp. [2-5] (néerlandais) / pp. [2-5] (français)
PEIRE, Marc (2012), « Luc Peire & Ivo Michiels », in : *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 10*, 10e année, Knokke-Dorp, 07.2012, pp. 9-14
PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Thèse présentée pour l'obtention du titre de Docteur en Histoire de l'Art, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. University Press (Zelzate), Gand, 12.2016, 753 pp.
PEIRE, Marc (2017), « Catalogus multipels Luc Peire (chronologische orde) + Alfabetische index / index alphabétique des multiples de Luc Peire », in: *Stichting / Fondation Jenny & Luc Peire / Bulletin 15*, 15e année, Knokke-Dorp, 07.2017, pp. 26-61
PEIRE, Marc (2020), *Luc Peire & de collage*, Verbeke Foundation Artists' Books 13, Verbeke Foundation p.s., Kemzeke, 11.2020, 96 pp.
PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo, Tielt, 2005, 432 pp.
RAMON, Renaat (réd.) (1997), *Absotief. In het teken van Fontier*, Kruispunt, Bruges, 12.1997, 144 pp.
STÖRIG, Hans Joachim (1970), *Geschiedenis van de filosofie*, Tome 1, Prisma-boeken 409, Uitgeverij Het Spectrum N.V., Utrecht/Anvers, 1970, 276 pp.
STÖRIG, Hans Joachim (1970), *Geschiedenis van de filosofie*, Tome 2, Prisma-boeken 410, Uitgeverij Het Spectrum N.V., Utrecht/Anvers, 1970, 342 pp.
VANDER KERKEN, Libert (1980), *Mensen willen gelukkig zijn*, Uitgeverij De Nederlandsche Boekhandel, Anvers/Amsterdam, 1980, 176 pp.

Archives épistolaires de l'Atelier Luc Peire – Stichting / Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke
Archives cinématographiques de l'Atelier Luc Peire – Stichting / Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke

"Luc Peire brengt een synthese tot stand door de figuren aan te passen aan de totale sfeer van het schilderij en aan de precisie van de kleuren."

Eduardo Westerdahl[108]

KASAÏ VAN LUC PEIRE

Marc Peire

Kasaï
1952
Olieverf op doek, 60 x 81 cm
Gesigneerd linksonder: Peire
IMP 1697, CR 536

Onder invloed van de *al fresco*-techniek komt Luc Peire in 1951 tot een essentialisme in de uitbeelding. Lijn en kleurvlak vormen de hoofdcomponenten van de opbouw van zijn schilderijen.
De geschematiseerde en gestileerde menselijke figuur wordt vanaf 1952-1953, de lange periode die Peire achtereenvolgens doorbracht op Tenerife – in Belgisch Congo – op Tenerife, geleidelijk weggetrokken uit buitenomgeving en landschap om discreet gesitueerd te worden in kamer en atelier. Wanden en openstaande deuren vormen nu het afgebakende ruimtelijke kader met dieptesuggestie en het decor voor een verstilde scene van conversatie en magie. Anekdotiek en zintuigelijke details ruimen geleidelijk de plaats voor spiritueel formalisme badend in een metafysische (blauwe) omgeving. Het menselijke silhouet groeit uit tot een lineair-verticaal teken in een uitgebalanceerde ruimtelijke omgeving.
Het doek *Kasaï* neemt binnen deze evolutie zowel een schakel- als een synthesepositie in; anekdotische elementen verbinden zich harmonisch met gestileerde abstractie en metafysica. De evenwichtige scenische opstelling en het toepassen van *formacolore* effenen het pad naar Peires gepersonaliseerde abstractie.

[108] Westerdahl 1953, p. 23. Zo typeert Westerdahl de eerste doeken uit de Congolese periode van Luc Peire. Met 'precisie van de kleuren' doelt Westerdahl op Peires nauwkeurige coloristische keuze en balans binnen zijn schilderij.

Tenerife - Belgisch Congo - Tenerife

De jaren 1952 en 1953 worden volgens Peire zelf de cruciale jaren binnen zijn stijlevolutie.
Met zijn echtgenote Jenny vertrekt hij op 9 maart 1952 naar Spanje voor een verblijf van ruim twee weken en reist door naar de Canarische Eilanden (verblijf vanaf circa 18 april tot 18 mei op Tenerife), Belgisch Congo (vanaf eind mei 1952 tot eind maart 1953) en terug naar Tenerife (verblijf vanaf circa 10 april tot eind november 1953) en Spanje (december 1953). Eind december zijn de Peires terug thuis in Knokke.[109]
Tijdens het verblijf op Tenerife in 1952, vóór de afreis naar Belgisch Congo, ontmoet Luc Peire kunstessayist Eduardo Westerdahl en architect en theoreticus Alberto Sartoris; voor de kunstenaar een hoogst belangrijk moment op het gebied van de artistieke reflectie. De inspirerende gesprekken met die twee gedreven figuren laten Peire nadien verklaren dat hij denkt op Tenerife artistiek geboren te zijn.[110] Belgisch Congo wordt hierop volgend voor hem een periode van afzondering en bezinning; hij komt tot de 'vorm' als 'abstracte vorm' in functie van het totaalbeeld van het schilderij dat zuiver plastisch opgevat is.
Westerdahl en Sartoris hadden dus vóór de reis naar Belgisch Congo Peires visie en uitwerking van dit picturale gegeven binnen zijn zoektocht naar de eigen vorm versterkt. Tijdens zijn rondreis in Belgisch Congo laat Peire de vorm ontwikkelen uit de menselijke figuur. Via geleidelijke eliminatie van zintuigen (die de mens verbinden met het aardse) en via een formeel schematiseringsproces komt hij tot een 'vergeestelijking' van de figuur. Niet het individu, maar de mens als wezen wordt vanaf nu zijn dominante onderwerp. De kunstenaar vat dit later zo samen in een interview met Léon Wuidar:

> "En toen we voor het eerst in Lobito aankwamen en daarna in Lemba, waar men ons heeft ontvangen, en ik al deze zwarte mensen zag, ontwaarde ik 'de mens', omdat ik de een niet van de ander kon onderscheiden. Ik geef het eerlijk toe. Ik had niet kunnen aangeven welke ik wel of niet had gezien. Het was de mens.
> Ik begreep toen het belang voor mij, niet betreffende het individu maar betreffend het menselijke wezen. De mens.
> Ik zag ook dat ze daar precies dezelfde spirituele en existentiële bezorgdheden koesterden als wij. Zelfs de meest primitieven zijn er zich net zo van bewust als wij beschaafden, dat ze zullen sterven en ze stellen dezelfde vragen. En dit is eigen aan de mens, niet aan het dier. Ik kreeg te horen dat mijn schilderkunst daar inderdaad het karakter van het individu verloor en dat de menselijke vormen leken op ledenpoppen. […]
> Dit levend wezen stelt niet alleen de vraag betreffend zijn bestaan, maar ook betreffend de ruimte waarin het leeft."[111]

De gepubliceerde tekst van Peires lezingen in Belgisch Congo, 'Het Bestaansrecht van de Schilderkunst', moet gezien worden als de schriftelijke neerslag van Peires visie over de definitief gevonden artistieke taal – in het kader van wat kunst niet mag en moet zijn – mede geïnspireerd door de ideeën van Eduardo Westerdahl.[112]
Peires getuigenis bij N.V.K. (Marcel Duchateau) in 1953 affirmeert dit.[113] Ze formuleert de synthese en bevestigt dat de kunstenaar nu definitief het 'anekdotische' heeft verlaten om zich uitsluitend op de zuiver 'plastische oppervlakte' te richten.[114] Ze geeft duidelijk weer dat Peire zich hier binnen de overgangsfase van figuratief naar abstract nog rigoureus afzet tegen het kunstwerk als vertolker van ideeën.[115]
In de context van Peires contact met de door het surrealisme en de abstractie geïnspireerde universele ideeën van Eduardo Westerdahl en met de door het futurisme beïnvloede vooruitstrevende denk- en zienswijze van Alberto Sartoris, dient bijgevolg het aspect 'sfeer' gerelateerd te worden aan magische en metafysische kracht, opgeroepen door het sterk lineaire karakter, het surreële kleurgebruik van het blauw en het formaliseren en 'vergeestelijken' van de menselijke figuur via het elimineren van zintuiglijke anekdotische details.[116]

---

[109] Voor de gedetailleerde reisroute 1952-1953, zie Peire Marc 2005 (pp. 90-93).
[110] Bekkers & Simons 1979 (pp. 9-10); Peire Luc 1980 (p. 2); brief van Luc Peire [Paris, 24.02.1984] aan Jaak Fontier.
[111] Wuidar 1992, pp. 9-10. Vertaling MP.
[112] Peire Luc 1953a & Peire Luc 1953b. Dit kan afgeleid worden uit het feit dat Peire Westerdahl citeert in de context van de besluitende essentie van zijn tekst (Peire Luc 1953b, p. 377). Peire komt er twintig jaar later nog op terug in zijn gesprek met Jaak Fontier: "Ik wilde me zuiver schilderkunstig uitdrukken, of, zoals Westerdahl het formuleerde: zonder een toegeving aan de werkelijkheid, de vormen dus ten dienste van het schilderij zelf." (Fontier 1973, p. 32).
[113] N.V.K. 1953, p. 11.
[114] Van Hoof 1985, p. 3.
[115] Daarna ontwikkelt Peires artistieke taal zich in de richting van het zuiver verticalisme en wordt de vertolking van ideeën: "Zo evolueerde ik naar een innerlijke kunst, een met een geestelijke inhoud." (Van Hoof 1985, p. 3).
[116] Sartoris wordt in deze context aangehaald door Eduardo Westerdahl die Peires jongste werk (1953) gedragen ziet door twee krachtlijnen: lineaire esthetiek en magische atmosfeer, "atmósfera mágica en la que Alberto Sartoris viera una recuperación metafísica de la pintura" (Westerdahl 1953, p. 19). Sartoris was een vurig bepleiter van de absolute kunst. Peire zal op Tenerife in 1952 en 1953 zeker geïnspireerd geworden zijn door diens brede universele ideeën hieromtrent.

Kasaï

Op reis in Belgisch Congo, vertrekt Luc Peire vanaf 22 augustus 1952 richting de Kasaï met verblijven te Lukanda, Musengo, Dekese (verblijf van een vijftal weken) en Luluaburg, waar hij twee lezingen geeft over 'Het Bestaansrecht van de Schilderkunst' en een solotentoonstelling houdt tussen 8 en 12 oktober.[117]
Van de rondreis in die Congolese provincie hield Luc Peire de mooiste herinneringen over. Hij bezocht er de autochtone bevolking en werd er geraakt door haar artistieke authenticiteit.

> "Dankzij de daadwerkelijke hulp van dhr. gouverneur Le Bussy en zijn medewerkers, heb ik een brok van hetgeen ik zocht in de Kasaï kunnen vinden. […] ik moet u bekennen dat er in de Kasaï wel inlandse beeldhouwers zijn die weten waar het hem zit. Die mensen hebben nog zin voor plastiek en ik geloof dat het onze plicht is die mensen onder bevoegd toezicht te laten werken in hun sfeer en milieu en te vrijwaren van nefaste invloeden."[118]

In Musengo waren Jenny en Luc in september 1952 te gast bij Charles Schillings, gewestbeheerder in de Kasaï. Charles Schillings introduceerde hen in de gebruiken en de kunst van de plaatselijke zwarte bevolking.[119] Jenny Peire rapporteert hierover terloops in haar memoires *De ateliers van Luc Peire*: "Eventjes terzijde. Mushenge is de verblijfplaats van Lukengo, de koning van Kasaï met zijn vele vrouwen. We zijn hem gaan groeten tijdens een 'weekend'-verblijf bij het hoofd van de post."[120]

Twee stills uit de geluidloze zwart-witfilms die Jenny en Luc Peire maakten in Belgisch Congo 1952.
De still links toont het wachten op de audiëntie bij Lukengo, 'de koning van Kasaï', met Charles Schillings (midden) en Luc Peire in beeld.

Het doek *Kasaï*

Het doek *Kasaï* geldt als een persoonlijk plastisch eerbetoon van Luc Peire aan deze Congolese provincie, haar autochtone bevolking en haar artistieke rijkdom. Het werk is gebouwd rond het thema van de ontmoeting. Omwille van het tektonische aspect en de gesloten vorm, nemen conversatie- en ontmoetingstaferelen binnen Peires ontwikkeling van gestileerd realisme naar een metafysische en formalistische abstractie een bijzondere plaats in.

---

[117] De ateliers in Belgisch Congo worden beschreven in Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, pp. 53-54. De tekst van de lezing is gepubliceerd (zie Peire Luc 1953a & Peire Luc 1953b).
[118] J.L. 1953.
[119] Zie Peire Marc 2019b, pp. 82-83.
[120] Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, p. 53.
Het wachten op de audiëntie bij Lukengo legden Jenny en Luc Peire vast op film, met ook Charles Schillings in beeld.
De pellicules van de twee geluidloze zwart-witfilms (samen 14') die Jenny en Luc Peire in 1952 maakten van hun reis in Belgisch Congo, schonk Luc Peire in 1991 aan het toenmalig Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren (nu AfricaMuseum). Ze worden er bewaard in de afdeling Etnografie (inv. nrs. 27/28) en werden op 05.10.1991 door Anne-Marie Bénézech als volgt geregistreerd:
'Films de Mr. Luc PEIRE N/B – Pas de Son – Pas de Générique.
Reis BA CONGO N° 1 1952: BAKUBA + DENGESE (Document interessant)
Reis Ba Congo N° 2 1952: lulua + Divers Paysages'.
Een video- en een dvd-kopie van deze films worden bewaard in het filmarchief van Stichting Jenny & Luc Peire (VID52-3 & DVD2003-1a/b). Verklarende teksten bij de films, zie Peire Marc 2003.

Luc Peire
Links: *Femmes indigènes* (1952, olieverf op doek, 81 x 60 cm, CR 493)
Midden: *El Encuentro* (1953, olieverf op gemaroufleerd papier, 42 x 28 cm, CR 545)
Rechts: *Synthesis* (1953, olieverf op doek, 100 x 130 cm, CR 574)

Het doek kadert binnen het totale artistieke concept van Luc Peire toen: geen beeldverslag of louter anekdotische weergave van de werkelijkheid, maar een persoonlijke plastische uiting, zoals Emiel Roos beschrijft: "Zijn werk staat helemaal los van alle ruimtelijke gegevens. De schilder kent slechts de ruimte van zijn doek. Hij benadert de wereld der zuivere plastiek."[121]
Luc Peire zelf gelooft niet dat hij ooit een typisch Congolese figuur in zijn schilderijen gebracht heeft, "maar wel het ritme, of de algemene vorm van deze figuren."[122] Daarbij was hij er zich van bewust dat hij helemaal niet beschikte over "de overrompelende kracht om de tropen te suggereren […] wat op zichzelf anecdotiek is."[123]
Peire bouwt het doek 'klassiek' tektonisch op in contrapuntische ordonnantie gelieerd aan spatiaal experiment en tegenstelling. Het ruimte- en dieptegevoel spruit voort uit diagonale overlapping. De linkerhelft wordt gedomineerd door de monochromie van de compact-massieve heuvelachtige vormen,[124] de rechterhelft presenteert zich 'opener' door een meer gedispergeerde configuratie in coloristische verscheidenheid.
De dichotomische indeling van het werk (links achtergrond (veraf) / rechts voorgrond (dichtbij)) sluit aan bij Peires uitwerking van tweedeling en diptiekstructuur in zijn fresco *Evocatie van Vlaanderen* en in zijn doek *La Famille Godderis*, beide uit 1951.[125]
De centrale voorgrondpositie en de monumentaliteit van het profiel van de vrouw in het blauw herinneren sterk aan de plaatsing van de grote Bourgondische dame als as-figuur in *Evocatie van Vlaanderen* wiens profielcontouren Peire laat samenvallen met de *giornata*-grenslijn van zijn fresco.
In 1966 stelt Peire dat de figuren in zijn schilderij *La Famille Godderis* evengoed "hadden kunnen leiden tot een soort stilering als de Kongo-figuren. Deze laatsten waren maar een vorm die ik in mijn werk heb opgenomen omdat ik he[n] voor mij had."[126] De vergelijking van de blauw geklede vrouw en de echofiguur rechts met de Bourgondische dame uit *Evocatie van Vlaanderen* staaft deze stelling, zij het dan met betrekking tot het fresco uit 1951, waarin eenzelfde "vereenvoudiging" en een gelijkaardig "loskomen van het onderwerp",[127] zich voltrekken als in *La Famille Godderis*.
Opvallend wendt Peire in *Kasaï* niet de voor hem gebruikelijke doorlopende horizontale aan als grens tussen voor- en achterplan. De zwarte diagonale lijn die onderaan rechts vertrekt om achter de centrale figuren naar links te buigen en tussen de heuvelachtige vormen terug tevoorschijn te komen, creëert een rechter- en linkerzijplan, schept perspectivische diepte, en laat vermoeden dat het Kasaï-tafereel zich hier situeert binnen een afgebakende locatie.

---

[121] Roos 1953, p. 63.
[122] Bekkers 1966, p. 1068. Wellicht een uitzondering hierop is het schilderij *Inlander / Congolees* (1952, olieverf op triplex, 32 x 25 cm, CR 497a) dat Luc Peire realiseerde tijdens zijn verblijf in Musengo (Kasaï) en daar schonk aan gewestbeheerder Charles Schillings en diens vrouw op 22 september 1952. Peire nam dit werk niet op in zijn identificatieregister. Het werd pas in 2018 opgespoord en toegevoegd aan het oeuvrebestand van de kunstenaar (Peire Marc 2019b, pp. 82-83).
[123] Brief van Luc Peire [Knokke, 04.02.1955] aan Ivo Michiels (Ivo Michiels-archief, AMVC-Letterenhuis, Antwerpen).
[124] "De andere silhouetten of heuvelachtige voorstellingen zijn moeilijk te interpreteren. Hutten waren meestal rond, piramides zijn het zeker niet of het moesten allen termietenheuvels zijn. In andere kunststromingen gelden meestal vaste regels maar in deze heeft men alle vrijheid …. Ook goudwaard! Toch?" (Uit mail van Arlette Schillings, dochter van Charles Schillings, aan Marc Peire, 16.12.2020 18:02).
[125] Zie Peire Marc 2019a, pp. 56 (N).
[126] Bekkers 1966, p. 1068.
[127] Bekkers 1966, p. 1068.

Door overlapping en specifieke diagonaalpositionering, komen geleidelijke diepteovergangen tot stand die de ruimtelijke kracht versterken.
De blauwe en rode dame op de voorgrond krijgen de volle aandacht door hun solide tekening en opake kleurvlakinvulling. Twee figuren verderop vormen menselijke echo's en zijn als wit lichtende silhouetten formalistisch geabstraheerd, ontdaan van elk detail. Lichtende contouren rond menselijke silhouetten duiken ook later nog geregeld op in Peires werk.[128]

Luc Peire
Van links naar rechts:
Bourgondische dame uit *Evocatie van Vlaanderen* (1951, fresco, 189 x 443 cm)
Dame uit het schilderij *Kasaï* (1952, olieverf op doek, 60 x 81 cm, CR 536)
Nele uit *Evocatie van Vlaanderen* (1951, fresco, 189 x 443 cm)
Kasaï (detail) (1952, olieverf op doek, 60 x 81 cm, CR 536)
Rigidez (detail) (1953, olieverf op doek, 80 x 70 cm, CR 564)

De lichtende citroengele contour van de stam (van de rubberboom?) rechts die zich versmelt met de grijze achtergrond, schept het perfecte coloristische tegenwicht voor het volle groengele en groenbeige gebladerte van de palmbomen linksboven.
Een gelijkaardig lichtgevend effect bereikte Peire het jaar ervoor in het doek *Mand met vruchten* waar hij het geel van de citroen laat oplichten door een geprononceerde contourtekening. Een gerichte belichting op het schilderij, strijklicht benaderend, verleent deze vrucht een krachtige présence.

[128] Deze contourkarakteristiek gaat terug op één van Peires manieren van omlijnen in zijn fresco *Evocatie van Vlaanderen* van 1951. De kunstenaar creëert een blanco contourlijn door het niet laten aansluiten van het achtergrondpigment (basiswassing) met de vormgrens van de figuur. Zo schenkt de natuurlijke kleur van de *intonaco*-pleisterlaag op de niet ingevulde grenslijn een lichtend effect, dat de spirituele kracht van de Nele-figuur versterkt. Dit personage wordt namelijk door Peire als Maria van de Annunciatie voorgesteld, iconografisch geïnspireerd op voorbeelden van Fra Angelico.

Luc Peire
Links: *Mand met vruchten* (detail) (1951, olieverf op doek, 70 x 60 cm, CR 456)
Rechts: *Kasaï* (detail) (1952, olieverf op doek, 60 x 81 cm, CR 536)

Door enkele schematische anekdotische details (heuvels, palmbomen, sprokkelhout, gevulde draagmanden, oog en armen) ademt het doek nog niet volledig de spirituele kracht van de doeken die Peire realiseert op Tenerife in 1953, na Belgisch Congo.

Overschilderingen
Het doek laat overschilderingen zien. Het verfreliëf verraadt in het linkerdeel de contouren van grotere vormen naar onder toe. Het schuin uitstekende sprokkelhout[129] in de draagmand (zoals ook voorkomt in het vroeger, in Matadi meer realistisch geschilderde doek *Les Porteuses*) van de blauwe dame is horizontaal afgevlakt, op gelijke hoogte van de verticaal geschikte takken.

Luc Peire
Links: *Les Porteuses* (1952, olieverf op doek, 80 x 65 cm, CR 486)
Rechts: *Kasaï* (detail) (1952, olieverf op doek, 60 x 81 cm, CR 536)

[129] "De manden van de vrouwen zullen gevuld zijn met gewoon hout, vooral sprokkelhout. Dit verklaart waarom men haast op alle afbeeldingen of foto's ziet dat er vuurtjes gemaakt werden voor hun hutten. Kortom hun buitenkeuken! De vrouwen ziet men dan ook steeds met lange stampers in een soort trog bv de palmnoten loskloppen. Of meestal de maniok tot meel stampen. Want dit was voor hen wat hier voor ons de aardappels zijn. Dagelijkse kost …. Van consistentie te vergelijken met polenta voor de Italianen! Geef mij dan ook maar hun 'Bidja'." (Uit mail van Arlette Schillings, dochter van Charles Schillings, aan Marc Peire, 16.12.2020 18:02).

Kleurencompositie
Door haar rustige, statische en statige monumentaliteit ademt *Kasaï* de sfeer van de kunst van Piero della Francesca, door Johannes Itten als volgt omschreven:

> "Alle taferelen van Piero della Francesca bezitten een zekere, rustige uitdrukking. De oorzaak hiervan ligt niet enkel in de kleuraanbreng. Ook de grootschalige vormgeving bepaalt het statische en monumentale karakter."[130]

Zoals de fresco's uit 1951, gelden ook Peires doeken uit Belgisch Congo en Tenerife 1952-1953 als de moderne toepassing van *formacolore*: de perfecte synthese van vorm en kleur over het totaalbeeld, en de ideale relatie tussen perspectivisch illusionisme en pure, serene oppervlaktedecoratie.[131]
Peire werkt met aandachtspunten die hij over het doek ritmeert, coloristisch aan elkaar relateert en via de diagonaal angulair met elkaar verbindt, gericht naar het centrale voorplan met de twee converserende dames die het totale tafereel schragen als een dubbele pijler, een centraal aandachtspunt, emfatisch geflankeerd door twee transparante silhouetten die met de rubberboomstam rechts heldere lichtpunten vormen, als tegenwicht voor de (ivoor)zwarte accenten binnen de compositie. Door hun ruimtelijke plaatsing verderop verliezen de twee echofiguren kleur en detail. In hun houding worden ze de formele abstracties van de kleurrijke dames op de voorgrond. De kobaltblauwe achtergrond treedt in zachte dialoog met het korenbloemblauw van de centrale dame die zich op haar beurt verenigt met het bleekrode van haar gesprekspartner. In evenwicht en tegenwicht begeleiden en ondersteunen diverse grijsvlakken het coloristische totaalbeeld.
De variëteit aan bruinen (van donker naar zacht; van Peru, chocolade, zadel, naar rauwe sienna) vormt de dialoog met het getemperd bleekrode op de voorgrond.

Zonder identificatienummer
Luc Peire gaf het doek *Kasaï* geen identificatienummer (zoals ook zijn werk *Lukula* van 1953, CR 584). Het beeldarchief van Luc Peire bevatte geen foto van het werk. De bezitter van het schilderij kon niet eerder worden getraceerd. Het doek behoorde oorspronkelijk tot de collectie van het Ministerie van Koloniën (België). Dit is bekend via een brief van 22.10.1954 aan Luc Peire vanwege het Ministerie van Koloniën te Brussel, ondertekend door André Gascht, Secrétaire d'Administration au Département. In de brief staat:
"Ces deux toiles [Kasaï (10.000 frs) / Lukula (12.000 frs] ont été cédées par l'artiste précité en exécution du contrat du 29 février 1952, en complément des oeuvres choisies à Léopoldville par Monsieur le Gouverneur Général pour une valeur de 30.000 frs."
Bij de titels *Kasaï* en *Lukula* noteerde Jenny Peire nadien op de brief in potlood: "pas de n°s d'identification".
Zeer waarschijnlijk na de opheffing van het Ministerie van Koloniën in 1960, kwam het doek *Kasaï* terecht in de privécollectie van een functionaris van het Ministerie voor Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. De kinderen van de functionaris, die in 2020 op 86-jarige leeftijd overleed, brachten de Stichting Jenny & Luc Peire op de hoogte van dit werk in hun familiebezit en stuurden foto's en de technische gegevens door. Dit maakte het mogelijk het werk te traceren en te identificeren. Het doek draagt verso geen etiket van de kunstenaar. Het werd in 1953 en 1954 tentoongesteld in Puerto de la Cruz (Tenerife) (*53/4 S*, catnr. 11), Barcelona (*53/6 S*, catnr. 24), Antwerpen (*54/2 S*, catnr. 11), Brussel (*54/5 S*, catnr. 18).

Bibliografie
BEKKERS, Ludo (1966), 'Gesprek met Luc Peire', in: *Streven*, jrg. 19, deel II, nrs. 11-12, Antwerpen, 08-09.1966, pp. 1066-1073
BEKKERS, Ludo & SIMONS, Ludo (1979), *Curriculum. Luc Peire. Kunstschilder* [tekst uitzending BRT-TV2, Dienst Kunstzaken], typoscript (gestencild), Brussel, 26.10.1979, 21 pp. (Archief SJLP/MED79-1)
FONTIER, Jaak (1973), 'In gesprek met Luc Peire', in: *De Vlaamse Gids*, jrg. *57*, nr. 3, Antwerpen, 03.1973, pp. 30-39
ITTEN, Johannes (2001), *Kunst der Farbe. Subjektives Erleben und objektives Erkennen als Wege zur Kunst*, E.A. Seemann Verlag, Leipzig, 2001, 158 pp.
J.L. (1953), 'Vlaamse kunstschilder vertelt. Luc Peire over inlandse kunst. Indrukken na een lange Kongolese reis', in: *De Week*, Leopoldstad, aanvang 03.1953

[130] Itten 2001, p. 82 (vertaling: MP).
[131] Het neologisme *formacolore* komt van Roberto Longhi en heeft betrekking op het werk van Piero della Francesca: een ideale synthese van vorm en kleur, waardoor Francesca de ideale relatie legt tussen perspectivisch illusionisme en pure, serene oppervlaktedecoratie. (David Tabbat in Longhi 2002, pp. xiii, xv) Bij het bewonderen van de fresco's van Piero della Francesca te Arezzo in 1947 werd Luc Peire met dit aspect geconfronteerd. Zie Peire Marc 2016, 3.4.2.2, pp. 198-203.

LONGHI, Roberto (2002), *Piero della Francesca. Translation and Preface by David Tabbat. With an Introduction by Keith Christiansen*, Stanley Moss – Sheep Meadow Book, Riverdale-on-Hudson, New York, 2002, 364 pp.
N.V.K. [N.V.K. = Nicolaas Van Kleef (= DUCHATEAU, Marcel)] (1953), 'Het 'Kongolees' werk van Luc. Peire', in: *De Nieuwe Gids*, Brussel, 21.06.1953, pp. 9,11
PEIRE, Luc (1953), 'Het Bestaansrecht van de Schilderkunst' [1] ('Uittreksel uit een lezing gehouden in Belgisch Kongo') [Luluaburg 08+10.10.1952 / Leopoldstad, 26.02.1953], in: *Band*, jrg. 12, nr. 2, Leopoldstad-Kalina, 02.1953, pp. 57-60
PEIRE, Luc (1953), 'Het Bestaansrecht van de Schilderkunst' [2] ['Uittreksel uit een lezing gehouden in Belgisch Kongo'] [Luluaburg 08+10.10.1952 / Leopoldstad, 26.02.1953], in: *Band*, jrg. 12, nr. 10, Leopoldstad-Kalina, 10.1953, pp. 375-377
PEIRE, Luc (1980), 'Forme-Espace-Intégration / texte Conférence Université de Valence', manuscript, Valencia, 02.1980, 11 pp. (Archief SJLP/TLP80-1)
PEIRE, Marc (2003), *Teksten bij kortfilms rond Luc Peire*, typoscript, Sint-Kruis, 2003, z.p. (Archief SJLP/DVD2003-1a/b)
PEIRE, Marc (2005), 'Luc Peire. An Artist's Life 1916-1994', in: *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo, Tielt, 2005, pp. 79-123 (E) / pp. 337-339 (F) / pp. 364-366 (N)
PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van Doctor in de Kunstwetenschappen, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Promotor Prof. dr. Steven Jacobs. University Press (Zelzate), Gent, 12.2016, 753 pp.
PEIRE, Marc (2019), 'La Famille Godderis. Diptiek van gestileerd evenwicht en verborgen metafysica', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17*, Knokke-Dorp, jrg. 17, Knokke-Dorp, 06.2019, pp. 49-61
PEIRE Marc (2019), 'Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings (Lannoo, Tielt, 2005). Addenda & Errata', in: Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17, jrg. 17, Knokke-Dorp, 06.2019, p. 83
PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo,Tielt, 2005, 432 pp.
PEIRE-VERBRUGGEN, Jenny & PEIRE, Marc (inleiding en annotaties) (2001), *De ateliers van Luc Peire*, Ludion, Gent-Amsterdam, 2001, 112 pp. [Franse vertaling in afzonderlijk katern, z.p.]
ROOS, Emiel (1953), 'Het Licht op de Kandelaar', in: *Band*, jrg. 12, nr. 2, Leopoldstad-Kalina, 02.1953, pp. 61-64
VAN ASSCHE, A. (Éditeur) (1950), *Congo-Nil. Guide du Congo-Belge et du Ruanda-Urundi 1950*, 7me edition, Les Editions Van Assche, Bruxelles, 1950, 854 pp.
VAN HOOF, Guido (1985), 'Vertikaal abstrakt. Luc Peire uitgepuurd', in: *De Standaard (De Standaard der Letteren)*, Brussel, 13-14.04.1985, p. 3
WESTERDAHL, Eduardo (1953), *Luc Peire*, Instituto de Estudios Hispánicos, Puerto de la Cruz (Tenerife), 1953, 52 pp. (inclusief ill.: I-XVIII) / Franse vertaling 4 pp. (afzonderlijk katern)
WUIDAR, Léon (1992), *'C'est dans un milieu très (…)'*, kopie manuscript (van Léon Wuidar), Knokke, 1992, 15 pp. ['Conversation' (Knokke, eind 1992) met Léon Wuidar voor Editions Tandem (Gerpinnes) onder de titel *Luc Peire. Conversation avec* Léon *Wuidar*. Niet gepubliceerd] (Archief SJLP/TLP92-2)

Brief van Luc Peire [Knokke, 04.02.1955] aan Ivo Michiels (Ivo Michiels-archief, AMVC-Letterenhuis, Antwerpen)
Brief van Luc Peire [Paris, 24.02.1984] aan Jaak Fontier (correspondentiearchief Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke)
Mail van Arlette Schillings aan Marc Peire, 26.11.2020 21:50
Mail van Arlette Schillings aan Marc Peire, 16.12.2020 18:02

« Luc Peire établit une synthèse, accommodant les figures à l'atmosphère totale du tableau et à la précision des couleurs. »

Eduardo Westerdahl[132]

KASAÏ DE LUC PEIRE

Marc Peire

Kasaï
1952
Huile sur toile, 60 x 81 cm
Signé en bas à gauche: Peire
IMP 1697, CR 536

Sous l'influence de la technique al fresco, Luc Peire arrive en 1951 à un essentialisme dans la représentation. La ligne et le plan de couleur sont les éléments principaux de la composition de ses tableaux.
À partir de 1952-1953, au cours de cette longue période que Peire passe successivement à Tenerife, au Congo belge puis de nouveau à Tenerife, la figure humaine schématisée et stylisée se retire progressivement de l'environnement extérieur et du paysage pour être discrètement située dans une pièce ou dans l'atelier. Les murs et les portes ouvertes forment désormais le cadre spatial délimité avec sa suggestion de profondeur et le décor d'une scène immobile de conversation et de magie. L'aspect anecdotique et les détails sensoriels font peu à peu place à un formalisme spirituel baignant dans un environnement métaphysique (bleu). La silhouette humaine évolue pour devenir un signe linéaire vertical dans un environnement spatial équilibré. La toile *Kasaï* représente à la fois un maillon et la synthèse de cette évolution ; des éléments anecdotiques s'y combinent harmonieusement avec l'abstraction stylisée et la métaphysique. Le placement scénique équilibré et l'application de la *formacolore* préparent le terrain à l'abstraction personnalisée de Peire.

Tenerife – Congo belge – Tenerife

Les années 1952 et 1953 deviennent selon Peire lui-même des années cruciales dans son évolution stylistique. Avec son épouse Jenny, il part le 9 mars 1952 en Espagne pour un séjour de deux bonnes semaines, puis poursuit son voyage en direction des îles Canaries (séjour à Tenerife du 18 avril environ au 18 mai) et du Congo belge (à partir de fin mai 1952 jusque fin mars 1953), avant de repasser par Tenerife (séjour du 10 avril environ jusque fin novembre 1953) et par l'Espagne (décembre 1953). Fin décembre, les Peire sont de retour chez eux à Knokke[133].

Lors de son séjour à Tenerife en 1952, avant son départ pour le Congo belge, Luc Peire rencontre le critique d'art Eduardo Westerdahl et l'architecte et théoricien Alberto Sartoris : un moment extrêmement important pour l'artiste dans sa réflexion artistique. Les conversations inspirantes qu'il a avec ces deux personnalités enthousiastes lui feront dire plus tard qu'il pense être né artistiquement à Tenerife[134]. Le séjour qui suit au Congo belge est pour lui une période de retraite et de cogitation : il arrive à la « forme » en tant que « forme abstraite » en fonction de la totalité du tableau, qui est conçu de manière purement plastique.

Avant le voyage au Congo belge, Westerdahl et Sartoris avaient donc renforcé la vision de Peire et l'élaboration de cette donnée picturale dans sa recherche de sa propre forme. Pendant son périple au Congo belge, Peire laisse la forme se développer au départ de la figure humaine. Par l'élimination progressive des sens (qui relient l'être humain aux choses terrestres) et par un processus de schématisation formelle, Peire arrive à une « spiritualisation » de la figure humaine. Ce n'est pas l'individu, mais bien l'être humain qui devient désormais son sujet dominant. L'artiste résume la chose ainsi dans une interview réalisée plus tard avec Léon Wuidar :

> « Et quand nous sommes arrivés d'abord à Lobito puis à Lemba où l'on nous a reçus et que j'ai vu tous ces noirs, je voyais l'homme car je ne distinguais pas l'un de l'autre. Je l'avoue très franchement. Je n'aurais pas pu désigner celui que j'avais vu bien ou pas. C'était l'homme.
> J'ai alors compris l'importance pour moi non pas de l'individu mais de l'être humain. L'homme.
> J'ai vu aussi là-bas qu'ils avaient exactement les mêmes préoccupations spirituelles que nous. Même les plus primitifs sont aussi conscients que nous civilisés qu'ils vont mourir et ils se posent les mêmes questions. Et cela est propre à l'homme et pas à la bête. On m'a dit que là ma

[132] Westerdahl 1953, p. 23. C'est ainsi que Westerdahl qualifie les premières toiles de la période congolaise de Luc Peire. Avec « précision des couleurs », Westerdahl fait allusion au choix coloristique précis de Peire et à l'équilibre des couleurs au sein de son tableau.
[133] Pour l'itinéraire détaillé du voyage de 1952-1953, voir Peire Marc 2005 (pp. 90-93).
[134] Bekkers & Simons 1979 (pp. 9-10) ; Peire Luc 1980 (p. 2) ; lettre de Luc Peire [Paris, 24.02.1984] à Jaak Fontier.

> peinture a en effet perdu le caractère de l'individu et que les formes ressemblaient à des mannequins. […] Cet être vivant se pose la question concernant non seulement son existence, mais aussi concernant l'espace dans lequel il vit[135]. »

Le texte publié des conférences de Peire au Congo belge, « Het Bestaansrecht van de Schilderkunst » (le droit d'existence de la peinture), doit être vu comme la synthèse écrite de la vision du langage artistique définitivement trouvé par Peire – dans le cadre de ce que l'art ne peut pas mais doit être –, vision notamment inspirée par les idées d'Eduardo Westerdahl[136].
Le témoignage de Peire chez N.V.K. (Marcel Duchateau) en 1953 en est l'affirmation[137]. Il formule la synthèse et confirme que l'artiste a définitivement abandonné l' « anecdotique » pour se concentrer exclusivement sur la « surface plastique » pure[138]. Il indique clairement que Peire, dans sa phase de transition du figuratif à l'abstrait, s'inscrit encore rigoureusement en faux contre l'œuvre d'art interprétatrice d'idées[139].
Dans le contexte du contact de Peire avec les idées universelles – inspirées par le surréalisme et l'abstraction – d'Eduardo Westerdahl et avec la façon innovante de penser et de voir – influencée par le futurisme – d'Alberto Sartoris, l'aspect « atmosphère » doit par conséquent être rattaché à la puissance magique et métaphysique suscitée par le caractère fortement linéaire, l'utilisation surréelle de la couleur bleue et la formalisation et « spiritualisation » de la figure humaine par le biais de l'élimination des détails anecdotiques sensoriels[140].

Kasaï

En voyage au Congo belge, Luc Peire prend à partir du 22 août 1952 la direction du Kasaï, avec des séjours à Lukanda, Musengo, Dekese (séjour de quelque cinq semaines) et Luluabourg, où il donne deux conférences sur « Le Droit d'existence de la Peinture » et tient une exposition solo du 8 au 12 octobre[141].
C'est de son périple dans cette province congolaise que Luc Peire a gardé les plus beaux souvenirs. Il est entré en contact avec la population locale et a été touché par son authenticité artistique.

> « Grâce à l'aide effective de Monsieur le gouverneur Le Bussy et de ses collaborateurs, j'ai pu trouver une partie de ce que je cherchais au Kasaï. […] je dois vous avouer qu'au Kasaï, il y a des sculpteurs indigènes qui savent y faire. Ces gens ont encore le sens de la plastique et je crois qu'il est de notre devoir de laisser ces gens travailler, sous surveillance qualifiée, dans leur atmosphère et leur milieu et de les préserver des influences néfastes[142]. »

À Musengo, Jenny et Luc sont invités en septembre 1952 chez Charles Schillings, administrateur régional au Kasaï. À cette occasion, Charles Schillings les initie aux usages et à l'art de la population noire locale[143]. Jenny Peire en parle incidemment dans ses mémoires *De ateliers van Luc Peire (Les ateliers de Luc Peire)* : « Soit dit en passant, Mushenge est le lieu de résidence de Lukengo, le roi du Kasaï, et de ses nombreuses femmes.Nous sommes allés le saluer pendant un week-end passé chez le chef du poste[144]. »

---

[135] Wuidar 1992, pp. 9-10.

[136] Peire Luc 1953a & Peire Luc 1953b. Ceci peut être déduit du fait que Peire cite Westerdahl dans le contexte de l'essence décisive de son texte (Peire Luc 1953b, p. 377). Peire revient encore sur ce point vingt ans plus tard dans un entretien avec Jaak Fontier : « Je voulais m'exprimer de manière purement picturale ou, comme le formulait Westerdahl : sans concession à la réalité, les formes étant donc au service de la peinture elle-même. » (Fontier 1973, p. 32).

[137] N.V.K. 1953, p. 11.

[138] Van Hoof 1985, p. 3.

[139] Le langage artistique de Peire évolue ensuite dans la direction du verticalisme pur et devient l'interprétation d'idées : « J'ai ainsi évolué vers un art intérieur, un art doté d'un contenu spirituel. » (Van Hoof 1985, p. 3).

[140] Sartoris est cité dans ce contexte par Eduardo Westerdahl, qui voit la dernière œuvre en date de Peire (1953) portée par deux lignes de force : l'esthétique linéaire et l'atmosphère magique, « atmósfera mágica en la que Alberto Sartoris viera una recuperación metafísica de la pintura » (Westerdahl 1953, p. 19) (traduction française : « l'atmosphère magique, celle dans laquelle Alberto Sartoris aurait vu "une récupération métaphysique de la peinture" »). Sartoris était un partisan enthousiaste de l'art absolu. À Tenerife en 1952 et 1953, Peire aura sans conteste été inspiré par les idées larges et universelles de celui-ci à ce propos.

[141] Les ateliers au Congo belge sont décrits dans Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, pp. 53-54. Le texte de la conférence a été publié (voir Peire Luc 1953a & Peire Luc 1953b).

[142] J.L. 1953.

[143] Voir Peire Marc 2019b, pp. 82-83.

[144] Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, p. 53.
Jenny et Luc Peire ont filmé l'attente de l'audience avec Lukengo. Charles Schillings apparaît aussi dans le film.
Les pellicules des deux films muets en noir et blanc (ensemble 14') que Jenny et Luc Peire ont tournés en 1952 de leur voyage au Congo belge ont été offertes par Luc Peire en 1991 au Musée royal d'Afrique centrale, comme on l'appelait à l'époque (aujourd'hui Africa-Museum). Ces pellicules y sont conservées au département Ethnographie (nos inv. 27/28), où elles ont été répertoriées le 05.10.1991 par Anne-Marie Bénézech comme suit :
« *Films de Mr. Luc PEIRE N/B – Pas de Son – Pas de Générique.*
Reis BA CONGO N° 1 1952: BAKUBA + DENGESE (Document interessant)
Reis Ba Congo N° 2 1952: lulua + Divers Paysages ».
Une copie vidéo et une copie DVD de ces films sont conservées dans les archives cinématographiques de la Fondation Jenny & Luc Peire (VID52-3 & DVD2003-1a/b). Pour les textes explicatifs accompagnant les films, voir Peire Marc 2003.

La toile *Kasaï*

La toile *Kasaï* peut être considérée comme un hommage plastique personnel de Luc Peire à cette province congolaise, sa population autochtone et sa richesse artistique. L'œuvre est construite autour du thème de la rencontre. En raison de leur aspect tectonique et de leur forme fermée, les scènes de conversation et de rencontre occupent une place particulière dans l'évolution de Peire d'un réalisme stylisé à une abstraction métaphysique et formaliste. La toile s'inscrit dans le concept artistique total de Luc Peire à l'époque : pas de récit en image ou de rendu purement anecdotique de la réalité, mais une expression plastique personnelle, comme la décrit Emiel Roos : « Son œuvre est totalement détachée de toutes les données spatiales. Le peintre ne connaît que l'espace de sa toile. Il appréhende le monde de la plastique pure[145]. »

Luc Peire lui-même ne croit pas avoir jamais introduit une figure typiquement congolaise dans ses tableaux, « mais bien le rythme ou la forme générale de ces figures[146] ». En outre, il se rendait compte qu'il ne disposait pas de « la force débordante nécessaire pour suggérer les tropiques […], ce qui est en soi anecdotique[147] ».

Peire compose la toile de manière « classiquement » tectonique dans un ordonnancement contrapuntique lié à l'expérience spatiale et au contraste. Le sentiment d'espace et de profondeur résulte du chevauchement diagonal. La moitié gauche est dominée par la monochromie des formes massives compactes faisant penser à des collines[148], tandis que la moitié droite se présente comme plus « ouverte » en raison d'une configuration plus bigarrée.

La division dichotomique de l'œuvre (à gauche l'arrière-plan (lointain) / à droite le premier plan (proche)) se rapproche du traitement de la dichotomie et de la structure en diptyque de sa fresque *Évocation de la Flandre* et de sa toile *La Famille Godderis*, toutes deux de 1951[149].

La position centrale au premier plan et la monumentalité du profil de la femme en bleu rappellent fortement le positionnement de la grande dame bourguignonne qui sert de figure axiale dans *Évocation de la Flandre* et dont les contours du profil coïncident avec la délimitation de la *giornata* de la fresque de Peire.

En 1966, Peire déclare que les figures de son tableau *La Famille Godderis* « auraient tout aussi bien pu conduire à une sorte de stylisation comme les figures du Congo. Ces dernières n'étaient qu'une forme que j'ai reprise dans mes œuvres parce que je les avais devant moi[150] ». La comparaison de la femme vêtue de bleu et de la figure qui lui fait écho à droite avec la dame bourguignonne d'*Évocation de la Flandre* étaie cette thèse, même si cette fois il s'agit de la fresque de 1951 dans laquelle une même « simplification » et un semblable « détachement du sujet[151] » s'accomplissent que dans *La Famille Godderis*.

Remarquons que, dans *Kasaï*, Peire n'utilise pas l'horizontale continue pourtant habituelle chez lui comme frontière entre le premier plan et l'arrière-plan. La ligne diagonale noire, qui démarre en bas à droite pour obliquer ensuite vers la gauche derrière les figures centrales et réapparaître entre les formes faisant penser à des collines, crée un plan latéral droit et gauche, apporte une profondeur perspectiviste et laisse supposer que la scène du Kasaï se situe ici à l'intérieur d'un lieu délimité.

Sous l'effet du chevauchement et du positionnement selon une diagonale spécifique, des transitions s'opèrent progressivement dans la perspective et viennent renforcer la puissance de l'espace.

La dame en bleu et la dame en rouge au premier plan retiennent toute l'attention en raison de la solidité de leur dessin et de l'opacité du remplissage de la couleur de leur vêtement. Plus loin, deux figures leur font écho, telles des silhouettes luminescentes blanches abstraites de façon formaliste, débarrassées de tout détail. Les contours luminescents autour de silhouettes humaines font encore régulièrement leur apparition par la suite dans l'œuvre de Peire[152].

Le contour jaune citron luminescent du tronc (du caoutchoutier ?) à droite qui se fond dans l'arrière-plan gris fait parfaitement contrepoids sur le plan coloristique au feuillage touffu jaune vert et beige vert des palmiers en haut à gauche.

---

145 Roos 1953, p. 63.

146 Bekkers 1966, p. 1068. Une exception peut-être à cette règle : le tableau *Inlander / Congolees* (*Indigène / Congolais*) (1952, huile sur triplex, 32 x 25 cm, CR 497a) que Luc Peire a réalisé pendant son séjour à Musengo (Kasaï) et offert sur place à l'administrateur de la région, Charles Schillings, et son épouse le 22 septembre 1952. Peire n'a pas repris cette œuvre dans son registre d'identification. On a seulement retrouvé sa trace en 2018 et elle a alors été ajoutée à l'œuvre complet de l'artiste (Peire Marc 2019b, pp. 82-83).

147 Lettre de Luc Peire [Knokke, 04.02.1955] à Ivo Michiels (archives Ivo Michiels, AMVC-Letterenhuis, Anvers).

148 « Les autres silhouettes ou représentations faisant penser à des collines sont difficiles à interpréter. Les huttes étaient généralement rondes, ce ne sont certainement pas des pyramides ou alors il devait s'agir de termitières. Dans les autres courants artistiques, des règles fixes sont en général d'application, mais ici on a toute liberté… Voilà qui vaut de l'or, n'est-ce pas ? » (Extrait du courriel d'Arlette Schillings, fille de Charles Schillings, à Marc Peire, 16.12.2020 18h02).

149 Voir Peire Marc 2019a, p. 66.

150 Bekkers 1966, p. 1068.

151 Bekkers 1966, p. 1068.

152 Cette caractéristique des contours découle d'un des procédés utilisés par Peire pour délimiter les motifs dans sa fresque *Évocation de la Flandre* de 1951. L'artiste crée une ligne de contour en faisant en sorte que le pigment de la couche de fond ne coïncide pas tout à fait avec la limite de la forme de la figure. La couleur naturelle de la couche de plâtre lisse ou *intonaco* produit ainsi, sur la ligne de démarcation laissée intacte, un effet luminescent qui accentue la puissance spirituelle de la figure de Nele. Ce personnage est en effet présenté par Peire comme la Vierge de l'Annonciation, dont l'iconographie s'inspire des exemples de Fra Angelico.

Peire a déjà obtenu un effet luminescent comparable l'année précédente dans la toile *Corbeille de fruits,* où le jaune du citron prend un éclat luminescent grâce à un dessin de contour prononcé. Un éclairage ciblé du tableau, suggérant une lumière rasante, confère à ce fruit une présence forte.
En raison de la présence de quelques détails anecdotiques schématiques (collines, palmiers, bois mort, hottes remplies, œil et bras), la toile ne respire pas encore pleinement la force spirituelle des toiles que Peire réalise à Tenerife en 1953, après le Congo belge.

Surpeints
La toile présente des surpeints. Le relief de la peinture révèle dans la partie gauche les contours de formes plus grandes vers le bas de la toile. Le bois mort[153] dépassant en oblique de la hotte (qui apparaît aussi dans la toile *Les Porteuses*, peinte précédemment à Matadi dans un style plus réaliste) de la dame en bleu a été nivelé, à hauteur égale des branches disposées verticalement.

Composition de couleurs
Avec sa monumentalité paisible, statique et majestueuse, *Kasaï* respire l'atmosphère de l'art de Piero della Francesca, décrit comme suit par Johannes Itten :
« Toutes les scènes de Piero della Francesca possèdent une expression sûre, calme, qui ne s'explique pas seulement par l'apport de la couleur. La mise en forme à grande échelle détermine aussi le caractère statique et monumental[154]. »
Tout comme les fresques de 1951, les toiles de Peire réalisées au Congo belge et à Tenerife en 1952-1953 peuvent être considérées comme l'application moderne de la *formacolore* : la parfaite synthèse de la forme et de la couleur sur la totalité de l'image, et la relation idéale entre illusionnisme perspectiviste et décoration pure et sereine de la surface[155].
Peire travaille avec des accents qu'il rythme sur la toile, qu'il fait interagir coloristiquement et qu'il associe angulairement par le biais de la diagonale, orientée vers le centre du premier plan, avec les deux dames conversant qui supportent la scène globale à la manière d'un double pilier, un point d'attention central, flanqué emphatiquement de deux silhouettes transparentes qui, avec le tronc (du caoutchoutier ?), forment à droite des points lumineux clairs contrebalançant les accents noirs (d'ivoire) au sein de la composition. Vu leur positionnement spatial plus éloigné, les deux figures qui leur font écho perdent de la couleur et du détail. Dans leur attitude, elles deviennent les abstractions formelles des dames colorées du premier plan.
L'arrière-plan bleu cobalt entre doucement en dialogue avec le bleu barbeau de la dame centrale, qui s'associe à son tour au rouge pâle de son interlocutrice. Diverses zones de gris accompagnent et soutiennent, en équilibre et en contrepoids, l'image coloristique totale.
La variété des bruns (du foncé au clair : brun du Pérou, du chocolat, du cuir, jusqu'à la terre de Sienne) dialogue avec le rouge pâle tempéré du premier plan.

Sans numéro d'identification
Luc Peire n'a pas donné de numéro d'identification à la toile *Kasaï* (tout comme il n'en a pas donné à son œuvre *Lukula* de 1953, CR 584). Les archives visuelles de Luc Peire ne contiennent pas de photo de l'œuvre. La trace du propriétaire du tableau n'a pas pu être retrouvée plus tôt. La toile faisait à l'origine partie de la collection du Ministère des Colonies (Belgique). C'est ce que nous apprend une lettre du 22.10.1954 envoyée à Luc Peire par le Ministère des Colonies à Bruxelles et signée André Gascht, Secrétaire d'Administration au Département. Dans cette lettre, il est écrit :

> « Ces deux toiles [Kasaï (10.000 frs) / Lukula (12.000 frs)] ont été cédées par l'artiste précité en exécution du contrat du 29 février 1952, en complément des œuvres choisies à Léopoldville par Monsieur le Gouverneur Général pour une valeur de 30.000 frs. »

---

[153] « Les corbeilles des femmes seront remplies de bois ordinaire, surtout du bois mort. Ceci explique pourquoi on voit pratiquement sur toutes les illustrations ou photos que des feux ont été allumés devant les huttes. Bref, c'est leur cuisine en plein air ! On voit donc aussi toujours les femmes battre, avec de longs pilons, des noix de palme par exemple dans une sorte de pétrin. Ou plus souvent encore réduire du manioc en farine. Car c'était pour eux l'équivalent de nos pommes de terre. Leur ordinaire… Comparable au niveau de la consistance avec la polenta des Italiens ! Donnez-moi donc un peu de leur 'Bidja'. » (Extrait d'un courriel d'Arlette Schillings, fille de Charles Schillings, à Marc Peire, 16.12.2020 18h02).
[154] Itten 2001, p. 82 (traduction : CW).
[155] Le néologisme *formacolore* vient de Roberto Longhi, qui fait ainsi allusion à l'œuvre de Piero della Francesca : une synthèse parfaite de la forme et de la couleur, par laquelle della Francesca établit le rapport idéal entre illusionnisme perspectiviste et décoration pure et sereine de la surface (David Tabbat in Longhi 2002, pp. xiii, xv). Luc Peire a découvert cet aspect en admirant les fresques de Piero della Francesca à Arezzo en 1947. Voir Peire Marc 2016, 3.4.2.2, pp. 198-203.

À côté des titres *Kasaï* et *Lukula*, Jenny Peire a noté plus tard au crayon sur la lettre : « pas de n°s d'identification ». Il est fort probable qu'après la suppression du Ministère des Colonies en 1960, la toile *Kasaï* a atterri dans la collection privée d'un fonctionnaire du Ministère des Affaires étrangères, du Commerce extérieur et de la Coopération au Développement. Les enfants du fonctionnaire, qui est décédé en 2020 à l'âge de 86 ans, ont mis la Fondation Jenny & Luc Peire au courant de la présence de cette œuvre dans leur patrimoine familial et lui ont transmis des photos ainsi que les données techniques. Ceci a permis de retrouver la trace de l'œuvre et de l'identifier. La toile ne porte pas d'étiquette de l'artiste au verso. Elle a été exposée en 1953 et 1954 à Puerto de la Cruz (Tenerife) (*53/4 S*, n° cat. 11), Barcelone (*53/6 S*, n° cat. 24), Anvers (*54/2 S*, n° cat. 11), Bruxelles (*54/5 S*, n° cat. 18).

Bibliographie

BEKKERS, Ludo (1966), « Gesprek met Luc Peire », in : *Streven*, 19e année, tome II, nos 11-12, Anvers, 08-09.1966, pp. 1066-1073

BEKKERS, Ludo & SIMONS, Ludo (1979), *Curriculum. Luc Peire. Kunstschilder* [texte émission de la BRT-TV2, Dienst Kunstzaken], tapuscrit (polycopié), Bruxelles, 26.10.1979, 21 pp. (Archives FJLP/MED79-1)

FONTIER, Jaak (1973), « In gesprek met Luc Peire », in : *De Vlaamse Gids*, *57e* année, n° 3, Anvers, 03.1973, pp. 30-39

ITTEN, Johannes (2001), *Kunst der Farbe. Subjektives Erleben und objektives Erkennen als Wege zur Kunst*, E.A. Seemann Verlag, Leipzig, 2001, 158 pp.

J.L. (1953), « Vlaamse kunstschilder vertelt. Luc Peire over inlandse kunst. Indrukken na een lange Kongolese reis », in : *De Week*, Léopoldville, début 03.1953

LONGHI, Roberto (2002), *Piero della Francesca. Translation and Preface by David Tabbat. With an Introduction by Keith Christiansen*, Stanley Moss – Sheep Meadow Book, Riverdale-on-Hudson, New York, 2002, 364 pp.

N.V.K. [N.V.K. = Nicolaas Van Kleef (= DUCHATEAU, Marcel)] (1953), « Het 'Kongolees' werk van Luc Peire », in : *De Nieuwe Gids*, Bruxelles, 21.06.1953, pp. 9,11

PEIRE, Luc (1953), « Het Bestaansrecht van de Schilderkunst » [1] (Extrait d'une conférence tenue au Congo belge) [Luluabourg 08+10.10.1952 / Léopoldville, 26.02.1953], in : *Band*, 12e année, n° 2, Léopoldville-Kalina, 02.1953, pp. *57-60*

PEIRE, Luc (1953), « Het Bestaansrecht van de Schilderkunst » [2] [Extrait d'une conférence tenue au Congo belge] [Luluabourg 08+10.10.1952 / Léopoldville, 26.02.1953], in : *Band*, 12e année, n° 10, Léopoldville-Kalina, 10.1953, pp. *375-377*

PEIRE, Luc (1980), « Forme-Espace-Intégration / texte Conférence Université de Valence », manuscrit, Valence, 02.1980, 11 pp. (Archives FJLP/TLP80-1)

PEIRE, Marc (2003), *Teksten bij kortfilms rond Luc Peire*, tapuscrit, Sint-Kruis, 2003, s.p. (Archives FJLP/DVD2003-1a/b)

PEIRE, Marc (2005), « Luc Peire. An Artist's Life 1916-1994 », in : *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo, Tielt, 2005, pp. 79-123 (E) / pp. 337-339 (F) / pp. 364-366 (N)

PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Thèse présentée pour l'obtention du titre de « Doctor in de Kunstwetenschappen », Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Promoteur Prof. dr Steven Jacobs. University Press (Zelzate), Gand, 12.2016, *753* pp.

PEIRE, Marc (2019), « La Famille Godderis. Diptyque d'équilibre stylisé et de métaphysique cachée », in : *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17*, Knokke-Dorp, 17e année, Knokke-Dorp, 06.2019, pp. 62-70

PEIRE Marc (2019), « Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings (Lannoo, Tielt, 2005). Addenda & Errata », in : Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17, 17e année, Knokke-Dorp, 06.2019, p. 83

PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo,Tielt, 2005, 432 pp.

PEIRE-VERBRUGGEN, Jenny & PEIRE, Marc (introduction et annotations) (2001), *De ateliers van Luc Peire*, Ludion, Gand-Amsterdam, 2001, 112 pp. [traduction française dans un cahier séparé, s.p.]

ROOS, Emiel (1953), « Het Licht op de Kandelaar », in : *Band*, 12e année, n° 2, Léopoldville-Kalina, 02.1953, pp. 61-64

VAN ASSCHE, A. (Éditeur) (1950), *Congo-Nil. Guide du Congo-Belge et du Ruanda-Urundi 1950*, *7e* édition, Les Éditions Van Assche, Bruxelles, 1950, 854 pp.

VAN HOOF, Guido (1985), « Vertikaal abstrakt. Luc Peire uitgepuurd », in : *De Standaard (De Standaard der Letteren)*, Bruxelles, 13-14.04.1985, p. 3

WESTERDAHL, Eduardo (1953), *Luc Peire*, Instituto de Estudios Hispánicos, Puerto de la Cruz (Tenerife), 1953, 52 pp. (y compris ill. : I-XVIII) / traduction française 4 pp. (cahier séparé)

WUIDAR, Léon (1992), « *C'est dans un milieu très (…)* », copie de manuscrit (de Léon Wuidar), Knokke, 1992, 15 pp. [« Conversation » (Knokke, fin 1992) avec Léon Wuidar pour les Éditions Tandem (Gerpinnes) sous le titre *Luc Peire. Conversation avec Léon Wuidar*. Inédit] (Archives FJLP/TLP92-2)

Lettre de Luc Peire [Knokke, 04.02.1955] à Ivo Michiels (archives Ivo Michiels, AMVC-Letterenhuis, Anvers)
Lettre de Luc Peire [Paris, 24.02.1984] à Jaak Fontier (archives épistolaires Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke)
Courriel d'Arlette Schillings à Marc Peire, 26.11.2020 21h50
Courriel d'Arlette Schillings à Marc Peire, 16.12.2020 18h02

TWEE TEKENINGEN VAN LUC PEIRE VOOR DE PRESENTATIE VAN *AMBIENTE MEXICO 68*

Marc Peire

Na vergelijk en analyse kunnen de twee tekeningen IMP 550B en IMP 551B (zonder titel, zonder datum, zonder signatuur) van Luc Peire geduid en gedateerd worden.
De tekeningen, eerder omschreven als voorbeelden van Peires ideale museumpresentatie voor zijn spiegel-*Environnement*,[156] hebben specifiek betrekking op de geplande presentatie van Peires *Ambiente Mexico 68* (ILP 1106) in Museo Universitario de Ciencias y Arte (MUCA) in Mexico City. De kunstenaar zal die tekeningen vermoedelijk in september 1968 gemaakt hebben. Het zijn schetsen van het opstellingsplan voor de presentatie van zijn *Ambiente Mexico 68* en voor de tentoonstellingsopbouw errond in een (afgebakende) ruimte van het museum.

Museo Universitario de Ciencias y Arte (MUCA) Mexico City
Links: exterieur. Foto: MUCA
Rechts: één van de tentoonstellingsruimtes. Foto: Rosario Ochoa (2017)

Luc Peire, twee niet-gesigneerde ontwerpen voor de *Ambiente Mexico 68*-presentatie in MUCA, Mexico City.
Links: tekening IMP 550B. Rechts: tekening IMP 551B
(beide: 1968, potlood, viltstift en verf (gouache) op papier, 49 x 63,5 cm, collectie SJLP). Foto's: MP

[156] Peire Marc 2016, p. 531; Peire Marc & Soetaert Hein 2019, p. 40.

Even de context:
Door de inzet en het steunend advies van Mathias Goeritz kon Luc Peire in 1968 op uitnodiging van het inrichtend comité van het cultureel programma van de 19de Olympiade te Mexico en van de Universidad Nacional Autónoma van Mexico zijn tweede spiegel-*environment Ambiente Mexico 68* realiseren voor de tentoonstelling 'De Verovering van de Ruimte'. Vanaf half juli tot 13 oktober 1968 verblijft Peire in Mexico City en werkt er in Museo Universitario de Ciencias y Arte (MUCA) aan de graphiewanden van dit tweede *environment*.

1968. Luc Peire met Gonzalo Fonseca (links) en Jacques Moeschal (rechts) in zijn 'geïmproviseerd' atelier in Museo Universitario de Ciencias y Arte (MUCA) Mexico City. Fonseca en Moeschal waren in Mexico City voor de realisatie van hun monumentale sculpturen voor de beeldenroute *Ruta de la Amistad* in het kader van de 19de Olympiade (een idee van Mathias Goeritz). Foto: Jenny Peire

Gedwongen door de woelige situatie ten gevolge van de studentenrevoltes in de hoofdstad (en aan de universiteit) werd de presentatie van *Ambiente Mexico 68*, in dit museum voorzien op maandag 23 september, uitgesteld en verplaatst naar een andere locatie: Museo de Arte Moderno Chapultepec.[157] Op 7 oktober vond daar uiteindelijk de presentatie plaats, in de in etages opgedeelde circulaire ruimte (rotonde). Hierdoor verviel Peires presentatieplan en -opstelling voor het universiteitsmuseum. Al bij al bleek de kunstenaar bijzonder opgetogen met de nieuwe locatie, waar zijn *Ambiente Mexico 68* geïntegreerd was en zelfs centraal stond in een tentoonstelling van hedendaagse kunst met internationale allure. In een brief [Parijs, 04.11.1968] rapporteert Luc Peire aan kunstessayist Jaak Fontier de gehele situatie.

> "Mexico heeft mij een ware hulde gebracht en mijn "Ambiente Mexico 68" kent een ongemeen succes. Alles was klaar voor de vernissage op 23 Sept. in het museum van de Universiteit, wanneer op 19 Sept. het leger de Universiteit bezet heeft, bayonette op het geweer, en niets meer in of uitlaat. De ½ van het "Env." was er in en de andere ½ was nog in het fabriek[158]. Op 25 Sept zijn we naar New-York vertrokken om op 27 Sept. tegenwoordig te zijn op mijn vernissage te Allentown, alwaar we uitgenodigd waren.[159] – Van de vernissage te Allentown kwamen we via Washington terug te New-York, alwaar we het telegram vonden en de reisbiljetten vliegtuig 1ste klas, New-York – Mexico en terug om tegenwoordig te zijn op de vernissage van mijn "Ambiente Mexico 68" in het Museo de Arte Moderno" op 7 october . – die in het center staat van de grote tentoonstelling van hedendaagse kunst, waar ieder land vertegenwoordigd is met 1 werk en waarvoor België mijn environnement aan Mexico geweigerd had! Mijn Env. is het grote succes van deze tentoonstelling, waarvoor België een schilderij van Magritte gezonden heeft, waarover niemand spreekt."

[157] Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, pp. 72-74.
[158] Fábrica Garci-Mejicana. *Ambiente Mexico 68* werd geconstrueerd volgens de technische studies die N.V. De Coene uit Kortrijk had gemaakt voor Peires eerste *Environnement* (1967). De hoogte werd aangepast: 226 cm (i.p.v. 240 cm) en volgt op die manier trouw de modulor van Le Corbusier (113 cm).
[159] *Expo 68/21 S* Allentown Art Museum / Founders Gallery, Allentown (Pennsylvania), 27.09 – 28.10.1968.

Links: Museo de Arte Moderno Chapultepec (rotondegebouw)
Rechts: *Ambiente Mexico 68* opgesteld in Museo de Arte Moderno Chapultepec, 1968
Foto's (diapositieven): Jenny & Luc Peire (oktober 1968)

Bepaalde iconografische details in de tekeningen van Luc Peire wijzen met zekerheid op de uitgewerkte presentatie van *Ambiente Mexico 68* in het universitair museum:

- de indeling van de grote ramen en het plafondniveauverschil van het interieur gecreëerd door de ondergrondse verdieping (het souterrain) (duidelijk in tekening IMP 551B; vergeleken met interieurfoto's uit het archief van Luc Peire en met huidige interieurfoto's van het museum);
- de muur in baksteen (duidelijk in tekening IMP 550B);
- accrochage van *Graphie LXXII 'Mixcoac'* (ILP 1041) (tevens in het atelier van de universiteit gerealiseerd) (zie tekening IMP 550B, links aan de muur);[160]
- accrochage van de reeks van 7 zeefdrukken *Mañanitas* (door Luc Peire toen te Mexico gerealiseerd) (zie tekening IMP 551B, uiterst links);[161]
- de dominante aandacht voor de "ruimtelijke" primaire kleuren, sterk gelinkt aan het centrale thema van de tentoonstelling;[162] de presentatie van de ontwerpen in gouache voor de grote zeefdrukken *Rostel*, *Jostel*, *Blostel* (M 30-32) (zie tekening IMP 550B, uiterst rechts).[163]

[160] *Graphie LXXII 'Mixcoac'* (1968, verf op formica, 113 x 183 cm, ILP 1041). In dit werk creëert Peire 'planmatig' diepte en ruimte door een centrale band over de volle breedte in overlapping te brengen met de achtergrond. Zie ook: Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, p. 73.

[161] 'Klassiek' inspelend op het thema van de tentoonstelling 'De Verovering van de Ruimte' realiseert en publiceert Luc Peire zijn serigrafiereeks *Mañanitas* (M 15-21): de 7 dagen van de week genoemd naar God (*Domingo*) en 6 planeten (*Maan*, *Mars*, *Mercurius*, *Jupiter*, *Venus*, *Saturnus*). (Peire Marc 2018, pp. 28-29). Het voorwoord tot het album met de serie is duidelijk over de context: "Este album se publica en Ocasión de la inauguración del "Environment 68" de Luc Peire dentro del Programa Cultural de los Juegos de la XIX Olimpiada en El Museo de Ciencias y Arte de la Ciudad Universitaria el dia 23 de Septiembre de 1968". (Peire Marc 2017b, p. 32).

[162] Luc Peire (Lecombre 1977, p. 7): "Je n'utilise jamais le vert qui me semble une couleur fermée, qui s'arrête à surface. Par contre, les bleus, les jaunes sont beaucoup plus appropriés à la recherche d'espace que je poursuis."
Luc Peire (Giroud 1985, p. 30): "Mes couleurs privilégiées sont le bleu et le jaune (avec leurs multiples variantes) car elles donnent de l'espace."

[163] Elk zeefdrukbeeld meet uiteindelijk 101 x 69 cm. Op tekening IMP 550B is in potlood de breedte van de drie witte panelen aangegeven: '0,70' (= 70 cm). De drie zeefdrukken werden het jaar daarop, in 1969, gerealiseerd in België in samenwerking met serigraaf Peter Bekaert. Zie Peire Marc 2017b, pp. 35-36. Voor het ontwerp *Gouache (rouge – mexico)* (ILP 161B) voor *Rostel* geeft Luc Peire in zijn identificatieregister de afmetingen 105 x 69,5 cm op. In de veilingcatalogus DVC Antwerpen (29.09.2018, lotnr. 713) staat 103 x 67,5 cm genoteerd en op een niet gedateerde verkooplijst van Galerie Broutta (Parijs) meet deze *'Gouache, sans titre'* 104 x 68,5 cm. Hoogstwaarschijnlijk heeft Luc Peire de blauwe gouache in 1972 gehalveerd tot *'mi Blostel'* (ILP 258B: *Gouache Bleu (mi Blostel)*, 49,5 x 69 cm, collectie Musées de St Omer (Pas-de-Calais)).

Luc Peire in zijn geïmproviseerd atelier in Museo Universitario de Ciencias y Arte (MUCA) Mexico City.
Links op de foto: *Graphie LXXII 'Mixcoac'* (ILP 1041). Foto: Jenny Peire

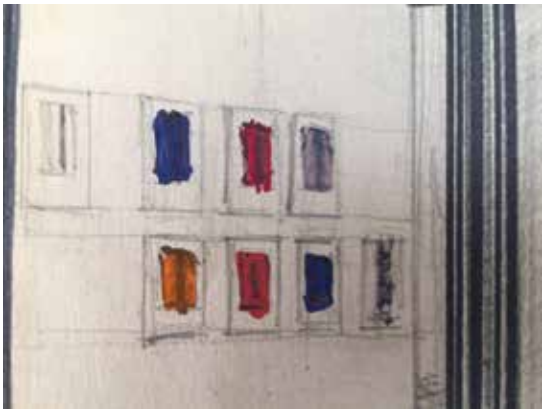

Links: Luc Peire, tekening IMP 551B (detail). Accrochage van de serigrafiereeks *Mañanitas* (M 15-21): de 7 dagen van de week genoemd naar God (*Domingo*) (uiterst links boven) en 6 planeten (centraal boven: *Maan*, *Mars*, *Mercurius* / centraal onder: *Jupiter*, *Venus*, *Saturnus*); uiterst rechts onder vermoedelijk het voorwoord tot het album.
Rechts: voorwoord tot het album *Mañanitas* (M 15-21) van Luc Peire.
Foto's: MP

Links: Luc Peire, *Gouache (rouge – mexico)* [ontwerp voor zeefdruk *Rostel*] (1968, gouache, 105 x 69,5 cm, ILP 161B). Foto: DVC Antwerpen, 2018
Rechts: Luc Peire, tekening IMP 550B (detail). Foto: MP

De expositieafdeling wordt afgebakend met in het oog springende smalle hoogtepanelen, als hoofdkleurverticalen (signalen) leidend naar de spatiale kunst en naar het oneindig verticalisme in *Ambiente Mexico 68*.
De tekeningen illustreren Luc Peires onmiskenbaar talent als tentoonstellingsmaker.[164] Perfecte inhoudelijke en formele samenhang karakteriseert de totale configuratie.

Bibliografie

GIROUD, Michel (1985), 'Luc Peire, un art vertical. Entretien réalisé par Michel Giroud', in: *Kanal magazine*, nr. 10, Paris, 04.1985, p. 30
LECOMBRE, Sylvain (1977), 'Des rythmes en verticales', in: *Canal*, n° 11, Paris, 15-31.12.1977, p. 7
PEIRE, Marc (2011), 'Luc Peire en Mathias Goeritz. 'AMBIENTE MEXICO 68' / Luc Peire et Mathias Goeritz. 'AMBIENTE MEXICO 68'', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 9*, jrg. 9, Knokke-Dorp, 06.2011, pp. 6-10 (N) / pp. 6-12 (F)
PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van Doctor in de Kunstwetenschappen, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Promotor Prof. dr. Steven Jacobs. University Press (Zelzate), Gent, 12.2016, 753 pp.
PEIRE, Marc (2017), 'De multipels van Luc Peire. Serigrafie, lithografie, linografie, xylografie / Les multiples de Luc Peire. Sérigraphie, lithographie, linographie, xylographie', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 15*, jrg. 15, Knokke-Dorp, 07.2017, pp. 4-18 (N) / 19-25 (F)
PEIRE, Marc (2017), 'Catalogus multipels Luc Peire (chronologische orde) + Alfabetische index / index alphabétique des multiples de Luc Peire', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 15*, jrg. 15, Knokke-Dorp, 07.2017, pp. 26-61
PEIRE, Marc (2018), 'Luc Peire en de klassieke wereld / Luc Peire et la culture classique', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 16*, jrg. 16, Knokke-Dorp, 07.07.2018, pp. 4-33 (N) / pp. 34-52 (F)
PEIRE, Marc (2019), 'Moderne sculpturen in de Stichting Jenny & Luc Peire – zomer 2019 / Sculptures modernes à la Fondation Jenny & Luc Peire – été 2019', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17*, Knokke-Dorp, jrg. 17, Knokke-Dorp, 06.2019, pp. 70-74 (N) / 74-76 (F)
PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo,Tielt, 2005, 432 pp.
PEIRE, Marc & SOETAERT, Hein (2019), 'De Environment-graphies van Luc Peire', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17*, Knokke-Dorp, jrg. 17, Knokke-Dorp, 06.2019, pp. 23-41
PEIRE-VERBRUGGEN, Jenny & PEIRE, Marc (inleiding en annotaties) (2001), *De ateliers van Luc Peire*, Ludion, Gent-Amsterdam, 2001, 112 pp.

[164] Vanaf de late jaren '50 manifesteert Peire zich als een talentrijk tentoonstellingsmaker die kunstwerken binnen de expositieruimte perfect op elkaar weet af te stemmen. Zie Peire Marc 2016, pp. 423-435. (Hoofdstuk 9.1: *metteur en scène – metteur en espace*).

Correspondentiearchief Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke
Beeldarchief Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke
DVC Antwerpen
Website MUCA CU - Museo Universitario de Ciencias y Arte, Mexico City (consultatie 24.09.2019)

COMMENTAIRE ...

DEUX DESSINS DE LUC PEIRE POUR LA PRÉSENTATION D'*AMBIENTE MEXICO 68*

Marc Peire

Après comparaison et analyse, les deux dessins, IMP 550B et IMP 551B (sans titre, sans date, sans signature) de Luc Peire, peuvent être commentés et datés.
Les dessins, précédemment décrits comme des exemples de la présentation muséale idéale imaginée par Peire pour son *Environnement*-miroir[165], se rapportent en fait spécifiquement à la présentation prévue pour l'*Ambiente Mexico 68* (ILP 1106) de Peire au Museo Universitario de Ciencias y Arte (MUCA) de Mexico City. L'artiste a probablement réalisé ces dessins en septembre 1968. Ce sont des croquis du plan d'installation de son *Ambiente Mexico 68* et du montage de l'exposition autour de cette œuvre dans un espace (délimité) du musée.
Quelques mots sur le contexte :
Grâce aux efforts et au soutien de Mathias Goeritz, Luc Peire a été invité en 1968 par le comité organisateur du programme culturel de la 19e Olympiade de Mexico et par l'Universidad Nacional Autónoma de Mexico à réaliser son deuxième *environment*-miroir, *Ambiente Mexico 68*, pour l'exposition « La Conquête de l'Espace ». De la mi-juillet jusqu'au 13 octobre 1968, Peire séjourne à Mexico City et travaille au Museo Universitario de Ciencias y Arte (MUCA) sur les parois-graphies de son deuxième *environment*.
Vu l'agitation provoquée par les soulèvements d'étudiants dans la capitale (et à l'université), la présentation d'*Ambiente Mexico 68*, prévue dans ce musée le lundi 23 septembre, est reportée et déplacée en un autre lieu : le Museo de Arte Moderno Chapultepec[166]. La présentation a finalement lieu là-bas le 7 octobre, dans l'espace circulaire (rotonde) divisé en étages. Le plan et le montage de présentation de Peire pour le musée de l'université ne sont plus de mise. Tout bien considéré, l'artiste se montre néanmoins enchanté par le nouveau lieu, où son *Ambiente Mexico 68* est intégré et occupe même une place centrale dans une exposition d'art contemporain d'envergure internationale. Dans une lettre [Paris, 04.11.1968], Luc Peire fait un compte rendu de la situation à l'essayiste d'art Jaak Fontier :

> « Le Mexique m'a rendu un véritable hommage et mon "Ambiente Mexico 68" remporte un succès inouï. Tout était prêt pour le vernissage le 23 septembre au musée de l'Université, quand, le 19 septembre, l'armée a occupé l'Université, baïonnette au canon, ne laissant plus rien entrer ou sortir. La moitié de l' « env. » y était et l'autre moitié était encore à l'usine[167]. Le 25 septembre, nous sommes partis pour New York pour être présents le 27 septembre à mon vernissage à Allentown, où nous étions invités[168]. – Du vernissage à Allentown, nous sommes passés à Washington puis revenus à New York, où nous avons trouvé le télégramme et les billets d'avion New York – Mexico et retour en 1e classe pour assister au vernissage de mon "Ambiente Mexico 68" au Museo de Arte Moderno le 7 octobre. – L'œuvre se trouve au centre de la grande exposition d'art contemporain où chaque pays est représenté par 1 œuvre et pour laquelle la Belgique avait refusé mon environnement au Mexique ! Mon Env. est le grand succès de l'exposition, pour laquelle la Belgique a envoyé un tableau de Magritte dont personne ne parle. »

[165] Peire Marc 2016, p. 531 ; Peire Marc & Soetaert Hein 2019, p. 40.
[166] Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, pp. 72-74.
[167] Fábrica Garci-Mejicana. *Ambiente Mexico 68* a été construit d'après les études techniques que la S.A. De Coene de Courtrai avait réalisées pour le premier *Environnement* de Peire (1967). La hauteur a été adaptée : 226 cm (au lieu de 240) de manière à suivre fidèlement le modulor de Le Corbusier (113 cm).
[168] *Expo 68/21 S* Allentown Art Museum / Founders Gallery, Allentown (Pennsylvanie), 27.09 – 28.10.1968.

Certains détails iconographiques dans les dessins de Luc Peire font clairement référence à la présentation mise au point pour *Ambiente Mexico 68* au musée universitaire :

- la division des grandes fenêtres et la différence de niveau de plafond créée à l'intérieur par l'étage en sous-sol (clair dans le dessin IMP 551B, si l'on compare avec des photos d'intérieur des archives de Luc Peire et avec des photos de l'intérieur actuel du musée) ;
- le mur en brique (clair dans le dessin IMP 550B) ;
- l'accrochage de *Graphie LXXII 'Mixcoac'* (ILP 1041) (également réalisée dans l'atelier de l'université) (voir dessin IMP 550B, à gauche sur le mur)[169] ;
- l'accrochage de la série de 7 sérigraphies *Mañanitas* (réalisée par Luc Peire à ce moment-là au Mexique) (voir dessin IMP 551B, à l'extrême gauche)[170] ;
- l'attention prépondérante accordée aux couleurs primaires « spatiales », en rapport direct avec le thème central de l'exposition[171] ; la présentation (des projets peints à la gouache) des grandes sérigraphies *Rostel*, *Jostel*, *Blostel* (M 30-32) (voir dessin IMP 550B, à l'extrême droite)[172].

La section de l'exposition est délimitée par d'étroits panneaux tout en hauteur, comme des verticales de couleur primaire (des signaux) menant à l'art spatial et au verticalisme sans fin d'*Ambiente Mexico 68*.
Les dessins illustrent l'incontestable talent de scénographe d'exposition de Luc Peire[173]. La configuration globale est caractérisée par une parfaite cohésion thématique et formelle.

Bibliographie

GIROUD, Michel (1985), « Luc Peire, un art vertical. Entretien réalisé par Michel Giroud », in : *Kanal magazine*, n° 10, Paris, 04.1985, p. 30
LECOMBRE, Sylvain (1977), « Des rythmes en verticales », in : *Canal*, n° 11, Paris, 15-31.12.1977, p. 7
PEIRE, Marc (2011), « Luc Peire en Mathias Goeritz. 'AMBIENTE MEXICO 68' / Luc Peire et Mathias Goeritz. 'AMBIENTE MEXICO 68', in : *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 9*, 9e année, Knokke-Dorp, 06.2011, pp. 6-10 (N) / pp. 6-12 (F)
PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Thèse présentée pour l'obtention du titre de Docteur en Histoire de l'Art, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Promoteur Prof. dr Steven Jacobs. University Press (Zelzate), Gand, 12.2016, 753 pp.
PEIRE, Marc (2017), « De multipels van Luc Peire. Serigrafie, lithografie, linografie, xylografie / Les multiples de Luc Peire. Sérigraphie, lithographie, linographie, xylographie », in : *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 15*, 15e année, Knokke-Dorp, 07.2017, pp. 4-18 (N) / 19-25 (F)
PEIRE, Marc (2017), « Catalogus multipels Luc Peire (chronologische orde) + Alfabetische index / index alphabétique des multiples de Luc Peire », in : *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 15*, 15e année, Knokke-Dorp, 07.2017, pp. 26-61
PEIRE, Marc (2018), « Luc Peire en de klassieke wereld / Luc Peire et la culture classique », in : *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 16*, 16e année, Knokke-Dorp, 07.07.2018, pp. 4-33 (N) / pp. 34-52 (F)
PEIRE, Marc (2019), « Moderne sculpturen in de Stichting Jenny & Luc Peire – zomer 2019 / Sculptures modernes à la Fondation Jenny & Luc Peire – été 2019 », in : *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17*, Knokke-Dorp, 17e année, Knokke-Dorp, 06.2019, pp. 70-74 (N) / 74-76 (F)

[169] *Graphie LXXII 'Mixcoac'* (1968, peinture sur formica, 113 x 183 cm, ILP 1041). Dans cette œuvre, Peire crée « méthodiquement » de la profondeur et de l'espace en faisant chevaucher, sur toute la largeur, une bande centrale avec le fond. Voir aussi : Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, p. 73.

[170] Réagissant « classiquement » au thème de l'exposition, « La Conquête de l'Espace », Luc Peire réalise et publie sa série de sérigraphies *Mañanitas* (M 15-21) : les 7 jours de la semaine portant le nom de Dieu (*Domingo*) et de 6 astres (*Lune, Mars, Mercure, Jupiter, Vénus, Saturne*). (Peire Marc 2018, p. 48). La préface de l'album de la série évoque clairement le contexte : « Este album se publica en Ocasión de la inauguración del "Environment 68" de Luc Peire dentro del Programa Cultural de los Juegos de la XIX Olimpiada en El Museo de Ciencias y Arte de la Ciudad Universitaria el dia 23 de Septiembre de 1968. » (Peire Marc 2017b, p. 32).

[171] Luc Peire (Lecombre 1977, p. 7) : « Je n'utilise jamais le vert qui me semble une couleur fermée, qui s'arrête à surface. Par contre, les bleus, les jaunes sont beaucoup plus appropriés à la recherche d'espace que je poursuis. »
Luc Peire (Giroud 1985, p. 30) : « Mes couleurs privilégiées sont le bleu et le jaune (avec leurs multiples variantes) car elles donnent de l'espace. »

[172] Chaque sérigraphie mesure en fin de compte 101 x 69 cm. Sur le dessin IMP 550B, la largeur des trois panneaux blancs est indiquée à la mine de plomb : « 0,70 » (= 70 cm). Les trois sérigraphies ont été réalisées l'année suivante, en 1969, en Belgique, avec le concours du sérigraphe Peter Bekaert. Voir Peire Marc 2017b, pp. 35-36. Pour le projet *Gouache (rouge – mexico)* (ILP 161B) pour *Rostel*, Luc Peire indique les dimensions 105 x 69,5 cm dans son registre d'identification. Dans le catalogue de vente publique DVC Anvers (29.09.2018, lot n° 713), il est indiqué 103 x 67,5 cm, tandis que sur une liste de vente non datée de la Galerie Broutta (Paris), cette « *Gouache, sans titre* » mesure 104 x 68,5 cm. Luc Peire a très probablement coupé en deux la gouache bleue en 1972 pour obtenir « *mi Blostel* » (ILP 258B : *Gouache Bleue (mi Blostel)*, 49,5 x 69 cm, collection Musées de St Omer (Pas-de-Calais)).

[173] À partir de la fin des années 50, Peire se révèle être un scénographe d'exposition talentueux, qui parvient à agencer parfaitement les œuvres d'art les unes par rapport aux autres dans l'espace d'exposition. Voir Peire Marc 2016, pp. 423-435. (Chapitre 9.1 : *metteur en scène – metteur en espace*).

PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo, Tielt, 2005, 432 pp.
PEIRE, Marc & SOETAERT, Hein (2019), « De Environment-graphies van Luc Peire », in : *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 17*, Knokke-Dorp, 17e année, Knokke-Dorp, 06.2019, pp. 23-41
PEIRE-VERBRUGGEN, Jenny & PEIRE, Marc (introduction et annotations) (2001), *Les ateliers de Luc Peire*, Ludion, Gand-Amsterdam, 2001, 112 pp.

Archives épistolaires de l'Atelier Luc Peire – Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke
Archives visuelles de l'Atelier Luc Peire – Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke
DVC Anvers
Site internet MUCA CU - Museo Universitario de Ciencias y Arte, Mexico City (consultation 24.09.2019)

"Het zou toch zó jammer zijn dat het plan niet zou lukken, want uw dotatie is uniek. En Knokke heeft nood aan een Museum."

Eugène Mattelaer, ereburgemeester van Knokke-Heist, aan Luc Peire, 1991

LUC PEIRES IDEAAL MUSEUM VOOR KNOKKE-HEIST

Marc Peire

Eind jaren '80 wilde Luc Peire een selectie van zijn kunstcollectie en zijn volledig archief schenken aan de gemeente Knokke-Heist op voorwaarde dat de werken zouden worden ondergebracht in een nieuwe (museum-)ruimte, naast (en toch verbonden met) Cultureel Centrum Scharpoord en geleid door een 'Centrum voor Constructieve Abstracte kunst'.[174] Zijn directe voorbeeld en inspiratiebron was Quadrat Moderne Galerie – Josef Albers Museum te Bottrop.[175]
De kunstenaar had al architect Hans Christian Demyttenaere onder de arm genomen om de plannen voor het nieuwe gebouw uit te tekenen en de maquette ervan te realiseren. Peire zelf zou ook een gedeelte (financieel) sponsoren en het gebouw met een gevelreliëf voorzien. Dit museumproject haalde het niet. Luc Peire reageerde diep ontgoocheld.

De bouw van dit museum zou door de gemeente zelf worden gefinancierd. Luc Peire zou vijf miljoen BEF ter beschikking stellen aan het bestuur van Knokke-Heist voor de constructie van de buitengevel naar een ontwerp van hem.[176]
Oorspronkelijk – in 1989 – had Luc Peire gedacht aan een gebouw van circa 10 x 16 m met drie verdiepingen, waarvan de benedenverdieping vrije tentoonstellingsruimte zou worden, de eerste verdieping de permanente tentoonstellingsruimte voor zijn eigen werken, de tweede verdieping het 'museum' voor andere kunstenaars met bibliotheek.[177] Het huis zou een centrum moeten worden van de kunstvorm 'constructivisme' met daarnaast het enige documentatiecentrum omtrent Luc Peire. De schenking moest de naam krijgen: "Jenny en Luc Peire (fondation) for construct-abstractif art".[178]
Enkele van de op 14 januari 1991 neergeschreven voorwaarden (20) van Luc en Jenny Peire met betrekking tot het gebouw en de ruimten: [179]

> "3/ De begunstigde (in dit geval de Stad Knokke) zou een tentoonstellingsruimte voorzien van ongeveer 200 à 250 m² met plafondhoogte van ongeveer 4m.
> 4/ Deze tentoonstellingsruimte zou uitsluitend gebruikt worden om een gedeelte van de schenking tentoon te stellen.
> 6/ De wanden waarop de werken getoond worden moeten wit zijn.
> 11/ Teneinde de publieke belangstelling aan te wakkeren en te behouden zal de begunstigde een aangelande ruimte van minstens dezelfde oppervlakte voorbehouden, bestemd voor tentoonstellingen in de geest van de construktieve kunst. Deze zou uitsluitend bestemd zijn voor manifestaties uitgaande van het "CENTRUM voor CONSTRUKTIEVE ABSTRAKTE KUNST".
> [12/] Een in te richten V.Z.W. zou instaan voor de goede werking om het[sic] waken dat het imago in deze geest strikt zou nageleefd worden.

[174] Uiteindelijk zou "1/ De schenking […] bestaan uit 30 à 35 schilderijen gaande van 1936 tot 1988 waarvan de belangrijksten in de ontwikkeling van het oeuvre van LUC PEIRE". (Peire Luc & Peire Jenny 1991, [p. 1]). In het verslag van de Dienst Cultuur Knokke-Heist van 17.02.1989 was er nog sprake van "een 50-tal werken van hemzelf, waaronder de belangrijkste sleutelwerken (t.w. eigen werk die duidelijk een begin zijn van een nieuwe periode in zijn artistieke loopbaan) en ten tweede een 30-tal werken, in zijn bezit, van andere internationale kunstenaar[s] (in hoofdzaak constructivisten). Daarnaast zou hij ook nog zijn bibliotheek schenken." (Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989, [p.1]).
Op donderdag 16.02.1989 had namelijk al in de woning van Luc Peire te Parijs het eerste informele gesprek daarover plaats gevonden met Jenny en Luc Peire en schepen Maxim Willems, in het bijzijn van Frans Tieleman en Dirk Van Riet.
(Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989). Voor Peires collectie van andere kunstenaars, zie Peire Marc 2016a (naar aanleiding van de zomertentoonstelling 2016 'Luc Peire omringd / Autour de Luc Peire' in de Stichting Jenny & Luc Peire te Knokke).

[175] Bron: toespraak van Dr. Ulrich Schumacher, vernissage tentoonstelling *Luc Peire (1916-1994). Retrospektive*, Quadrat Moderne Galerie – Josef Albers Museum, Bottrop, 02.07.1995 *(expo 95/3 S)*. (Archief SJLP: VID/DVD 95-1).

[176] Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989, p. 1.

[177] Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989, p. 1. In het document wordt de volgorde van de drie verdiepingen opgegeven als: 'gelijkvloers', 'tweede verdieping', 'derde verdieping'.

[178] Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989, p. 1. In het document is sprake van 'gelijkvloers', 'tweede verdieping' en 'derde verdieping'.

[179] Uit Peire Luc & Peire Jenny 1991, [pp. 1,2].

14/ Indien er bij bovenvermelde ruimten een andere afgesloten ruimte voorzien wordt zijn de schenkers bereid het volledig archief over te maken […].
15/ Deze documenten van het archief mogen aan de belangstellenden, die er een aanvraag voor doen, ter inzage gegeven worden maar mogen niet uitgeleend worden.
18/ De ruimte voorbehouden voor de tentoonstellingen van het "CENTRUM voor CONSTRUKTIEVE ABSTRAKTE KUNST" mag alleen gebruikt worden voor werk van bedoelde tendenz wat uiteindelijk een Europees en Internationaal Imago aan Knokke zal geven.
19/ Beide ruimten: deze voorzien voor de schenking en deze voor het CENTRUM voor CONSTRUKTIEVE ABSTRAKTE KUNST moeten buiten het Cultureel Centrum Scharpoord zijn maar moeten er aan verbonden zijn.
20/ Indien de begunstigde voor beide ruimten dit voorziet in nieuwbouw zullen de schenkers dit initiatief sponceren voor een bedrag van 5.000.000-BF (vijf miljoen) op voorwaarde dat in die nieuwe architektuur een integratie van LUC PEIRE verwezenlijkt wordt."

Aan de schenking verbond Peire volgende voorwaarden op het vlak van tentoonstellingen: [180]

"17/ Als programma voor het "CENTRUM voor CONSTRUKTIEVE ABSTRAKTE KUNST" zou de begunstigde ervoor instaan voor het inrichten van 2 tentoonstellingen per jaar:
a/ een zomertentoonstelling van een vooraanstaand Europees kunstenaar of groep van constructieve tendens, in samenwerking met de diplomatieke diensten van dit land, geaccrediteerd in België, met cat.
b/ een tentoonstelling tijdens de paasperiode van een Belgisch construktief abstrakt kunstenaar, met cat.
c/ De V.Z.W. "CENTRUM VOOR CONSTRUCTIEVE ABSTRAKTE KUNST" zou verder instaan voor het inrichten van 3 tentoonstellingen van internationaal of Belgisch kunstenaar, individueel of in groep."

[180] Peire Luc & Peire Jenny 1991, [p. 2].

I4 januari I99I

Schenking JENNY en LUC PEIRE

I/ De schenking zou bestaan uit 30 à 35 schilderijen gaande van I936 tot I988 waarvan de belangrijksten in de ontwikkeling van het oeuvre van LUC PEIRE. Bijgaand voorlopige lijst die definitief zal opgesteld worden in samenwerking met bevoegden van de Stad.

2/ De schenking mag geen bijkomende kosten ten laste van de schenkers opleggen. Alle eventuele belastingen, B.T.W. enz.moeten door de begunstigde gedragen worden.

3/ De begunstigde (in dit geval de Stad Knokke) zou een tentoonstelling ruimte voorzien van ongeveer 200 à 250 m2 met plafondhoogte van ongeveer 4m.

4/ Deze tentoonstellingsruimte zou uisluitend gebruikt worden om een gedeelte van de schenking tentoon te stellen.

5/ De tentoongestelde werken in de zaal moeten toegankelijk zijn voor het publiek op de normale uren zoals voor een Museum of gelijkgestelde

6/ De wanden waarop de werken getoond worden moeten wit zijn.

7/ De schilderijen mogen niet verkocht worden.

8/ De werken mogen wel uitgeleend worden indien deze gevraagd worden voor belangrijke tentoonstellingen. Desgevallend moeten ze door de verzoeker tegen alle risicos verzekerd worden.

9/ De schilderijen mogen vrij gefotografeerd worden.

I0/ De begunstigde is vrij reproducties van alle formaat te laten maken en mag deze ten zijne profijt verkopen. Ook de tekniek die voor de reproducties zou gebruikt worden is vrij, maar de reproductie mag het werk niet vervalsen.

II/ Teneinde de publieke belangstelling aan te wakkeren en te behouden zal de begunstigde een aangelande ruimte van minstens dezelfde oppervlakte voorbehouden, bestemd voor tentoonstellingen in de geest van de coonstruktieve kunst. Deze zou uitsluitend bestemd zijn voor manifestaties uitgaande van het "CENTRUM voor CONSTRUKTIEVE ABSTRAKTE KUNST"

Een in te richten V.Z.W. zou instaan voor de goede werking om het waken dat het imago in deze geest strikt zou nageleefd worden.

Schenking JENNY en LUC PEIRE. Voorwaarden in 20 artikels opgesteld door Luc en Jenny Peire, 14.01.1991, typoscript, p. 1. Archief SJLP

Voorlopig projekt 14 januari 1991

Schenking JENNY en LUC PEIRE (vervolg)

13/ De begunstigde zal een bevoegd persoon aanstellen om de werking van de sbbenking te leiden, bij voorkeur iemand met universitair diploma van kunstgeschiedenis-hedendaagse kunst.

14/ Indien er bij bovenvermelde ruimten een andere afgesloten ruimte voorzien wordt zijn de schenkers bereid het volledig archief over te maken ,d.is:alle katalogi,tijdschriften,boeken en publicaties in verband met het oeuvre van LUC PEIRE, alsmede fotos,diapositieven, negatieven enz. [illegible] ...

15/ Deze documenten van het archief mogen aan de belangstellenden,die er een aanvraag voor doen, ter inzage gegeven worden maar mogen niet uitgeleend worden.

16/De aangestelde persoon voor het beheer van de schenking zal verantwoordelijk zijn dat het archief compleet blijft en aangevuld wordt

17/Als programma voor het "CENTRUM voor CONSTRUKTIEVE ABSTRAKTE KUNST" zou de begunstigde ervoor instaan voor het inrichten van 2 tentoonstellingen per jaar a/een zomertentoonstelling van een vooraanstaand europees kunstenaar of groep van contruktieve tendenz, in samenwerking met de diplomatieke diensten van dit land, geaccrediteerd in Belgie,met cat. b/ een tentoonstelling tijdens de paasperiode van een belgisch contruktief abstrakt kunstenaar, met cat.

c/ De V.Z.W."CENTRUM voor CONSTRUKTIEVE ABSTRAKTE KUNST" zou verder instaan voor het inrichten van 3 tentoonstellingen van internationaal of belgisch kunstenaar, individueel of in groep.

18/De ruimte voorbehouden voor de tentoonstellingen van het "CENTRUM voor CONSTRUKTIEVE ABSTRAKTE KUNST" mag alleen gebruikt worden voor werk van bedoelde tendehz wat uiteindelijk een Europees en Internationaal Imago aan Knokke zal geven.

19/Beide ruimten: deze voorzien voor de schenking en deze voor het CENTRUM voor CONSTRUKTIEVE ABSTRAKTE KUNST moeten buiten het Cultureel Centrum Scharpoord zijn maar moeten er aan verbonden zijn.

20/Indien de begunstigde voor beide ruimten dit voorziet in nieuwbouw zullen de schenkers dit initiatief sponceren voor een bedrag van 5.000.000-BF (vijf millioen) op voorwaarde dat in die nieuwe architektuur een integratie van LUC PEIRE verwezentlijkt wordt.

Schenking JENNY en LUC PEIRE. Voorwaarden in 20 artikels opgesteld door Luc en Jenny Peire, 14.01.1991, typoscript, p. 2. Archief SJLP

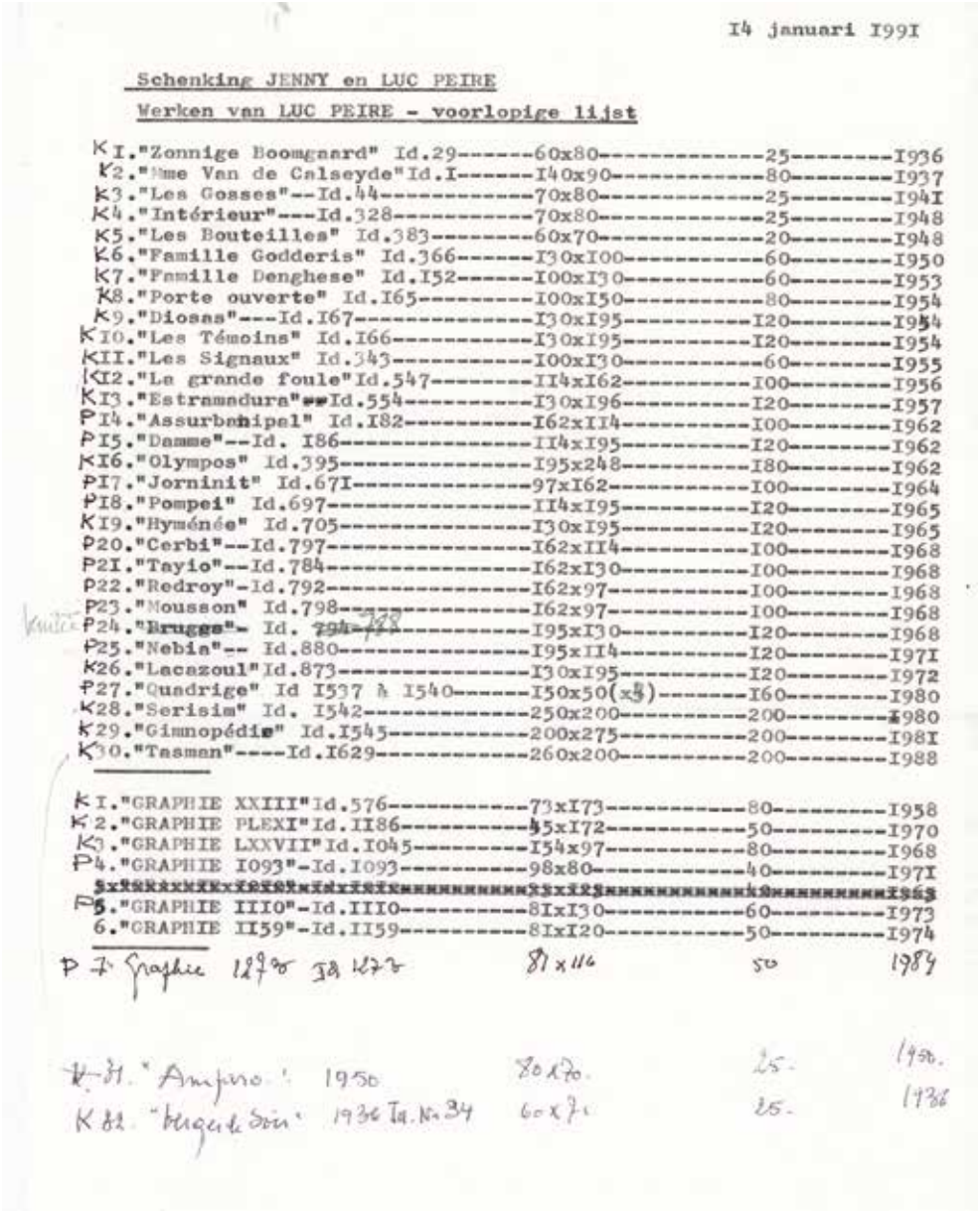

I4 januari I99I

Schenking JENNY en LUC PEIRE

Werken van LUC PEIRE - voorlopige lijst

K I.	"Zonnige Boomgaard" Id.29	60x80	25	I936
K 2.	"Mme Van de Calseyde" Id.I	I40x90	80	I937
K 3.	"Les Gosses"--Id.44	70x80	25	I94I
K 4.	"Intérieur"---Id.328	70x80	25	I948
K 5.	"Les Bouteilles" Id.383	60x70	20	I948
K 6.	"Famille Godderis" Id.366	I30xI00	60	I950
K 7.	"Famille Denghese" Id.I52	I00xI30	60	I953
K 8.	"Porte ouverte" Id.I65	I00xI50	80	I954
K 9.	"Diosas"---Id.I67	I30xI95	I20	I954
K I0.	"Les Témoins" Id.I66	I30xI95	I20	I954
K II.	"Les Signaux" Id.343	I00xI30	60	I955
K I2.	"La grande foule" Id.547	II4xI62	I00	I956
K I3.	"Estramadura"--Id.554	I30xI96	I20	I957
P I4.	"Assurbanipal" Id.I82	I62xII4	I00	I962
P I5.	"Damme"--Id. I86	II4xI95	I20	I962
K I6.	"Olympos" Id.395	I95x248	I80	I962
P I7.	"Jorninit" Id.67I	97xI62	I00	I964
P I8.	"Pompei" Id.697	II4xI95	I20	I965
K I9.	"Hyménée" Id.705	I30xI95	I20	I965
P 20.	"Cerbi"--Id.797	I62xII4	I00	I968
P 2I.	"Tayio"--Id.784	I62xI30	I00	I968
P 22.	"Redroy"-Id.792	I62x97	I00	I968
P 23.	"Mousson" Id.798	I62x97	I00	I968
P 24.	"Brugge"- Id. ~~794~~ 788	I95xI30	I20	I968
P 25.	"Nebia"-- Id.880	I95xII4	I20	I97I
K 26.	"Lacazoul" Id.873	I30xI95	I20	I972
P 27.	"Quadrige" Id I537 à I540	I50x50(x3)	I60	I980
K 28.	"Serisim" Id. I542	250x200	200	I980
K 29.	"Gimnopédie" Id.I545	200x275	200	I98I
K 30.	"Tasman"----Id.I629	260x200	200	I988

K I.	"GRAPHIE XXIII" Id.576	73xI73	80	I958
K 2.	"GRAPHIE PLEXI" Id.II86	45xI72	50	I970
K 3.	"GRAPHIE LXXVII" Id.I045	I54x97	80	I968
P 4.	"GRAPHIE I093"-Id.I093	98x80	40	I97I
~~5.~~	~~"GRAPHIE II10"-Id.II10~~	~~[illegible]~~	~~[illegible]~~	~~I963~~
P 5.	"GRAPHIE III0"-Id.III0	8IxI30	60	I973
6.	"GRAPHIE II59"-Id.II59	8IxI20	50	I974
P 7.	Graphie 1273 Id 1273	81 x 116	50	1984
K 31.	"Amparo" 1950	80 x 70	25	1950
K 32.	"Berger le Soir" 1936 Id. No 34	60 x 71	25	1936

De door Luc Peire bijgehouden en bewerkte (voorlopige) lijst (carbondoorslag van typoscript) van de werken ter schenking aan de gemeente Knokke-Heist.

Het betreft de bijlage van nr. 1 uit de schenkingsovereenkomst 14.01.1991:

"1/ De schenking zou bestaan uit 30 à 35 schilderijen gaande van 1936 tot 1988 waarvan de belangrijksten in de ontwikkeling van het oeuvre van LUC PEIRE. Bijgaand voorlopige lijst die definitief zal opgesteld worden in samenwerking met bevoegden van de Stad." (Archief SJLP)

Uiteindelijk werd beslist om het museum, palend aan Cultuurcentrum Scharpoord, te combineren met een ontmoetingsruimte met bar en cafetaria.[181]
Voor het ontwerp engageerde Peire zelf architect Hans Christian Demyttenaere (°1962, Knokke) die carte blanche kreeg.[182] Ook bouwcoördinator Roland De Brock was al van bij de aanvang bij Peires project betrokken.[183]
Demyttenaere concipieerde een architectuur die reëel inspeelde op de vereiste functies: museumruimte (verdieping) en ontmoetingsruimte (parterre) in directe verbinding met het flankerende Cultuurcentrum.[184] De voorontwerpen geven een klaar uitwerkingsconcept. Architecturale vorm en stijl begeleiden de respectievelijke functies: omhullende ovaalvorm en brede boog voor de ontmoetingsruimte, als een schip uitgewerkt; rechte lijn en geometrische rechte hoekstructuren voor de museumverdieping gewijd aan de kunst van Peire en aan het abstract constructivisme.
Onder en boven worden met elkaar verbonden door een partieel opengewerkte centrale lengteas waarin losse verticale betonnen balkstructuren als een cortège een reliëfmuur met doorkijk creëert, de ruggengraat van de totaalarchitectuur vormt en exterieur doorloopt.[185] Zo worden interieur en exterieur als totaalconcept aan elkaar gelieerd. Hierdoor wordt ook de museumverdieping in twee brede parallel lopende galeries (van elk 32 op 7,50 meter) opgesplitst om te voldoen aan Peires oorspronkelijke wens: onafhankelijke uitbouw van een museumruimte voor zijn vaste kunstcollectie (aangevuld met het spiegel-*Environnement* uit de collectie van de Vlaamse Gemeenschap) tegenover een gelijkwaardige vleugel voor wisselende tentoonstellingen van nationale en internationale constructivistische kunst van de 20ste eeuw.
De elevatie van de losse verticale balken vanuit een waterkanaal creëert hierbij een fascinerende reflectie.[186] Tegenover elkaar gepositioneerde spiegelwanden die een gedeelte van het middenasreliëf flankeren, versterken op hun beurt het effect van oneindige ruimtelijkheid; een allusie op de totaalervaring die te beleven valt in Peires spiegel-*Environnement*, in een bijna geïsoleerde ruimte opgesteld in de Luc Peire-vleugel.[187]

---

[181] Bronnen: brief van Dienst Cultuur Knokke-Heist [s.l. (Knokke-Heist), s.d. (17.02.1989)] aan Roland De Brock. (Kopie bewaard in dossier *Museum Luc Peire Project Knokke* (Archief SJLP)); brief van Maxim Willems (schepen van cultuur) [Knokke-Heist, 14.10.1991] aan dr. Eugène Mattelaer (ereburgemeester Knokke-Heist) waarin de stand van zaken van het dossier "Museum Luc Peire". (Kopie bewaard in dossier *Museum Luc Peire Project Knokke* (Archief SJLP)).
Locatie voor het museum: Meerlaan 32 B-8300 Knokke-Heist, waar zich nu (voor de bezoekers: Maxim Willemspad 1) het Cafécultuur bevindt, een skeletarchitectuur van metaal en glas van architect Marc Felix uit 2002. Zie: Vandenbreeden 2006, p. 45.

[182] Bron: gesprek van Marc Peire met Hans Christian Demyttenaere op 23.06.2015 in SJLP te Knokke.
Over zijn ontwerp getuigt Hans Christian Demyttenaere later nog: "Luc Peire gaf mij indertijd "carte blanche". Mijn voorstel was dus niet uitgetekend op basis van enig concept van hem. Ik had van hem geen, helemaal geen concept en/of instructies meegekregen. Ik had met het ontwerp geopperd om de gevel met een bas-reliëf te voorzien dat hij dan later in detail zou kunnen uitwerken. Bijkomend had ik een werk van hem voorzien dat dwars door het gebouw zou lopen, ook dit was door hem dan verder uit te werken. Beide werken samen waren misschien wat een "overkill" en het kon voor mij gerust het ene of het andere zijn." (E-mail van Hans Christian Demyttenaere aan Marc Peire, maandag 9 maart 2020 11:28, Onderwerp: Re: *Museum voor Luc Peire 1990*).
Hans Christian Demyttenaere is de zoon van abstract-constructief kunstenaar Roger Demyttenaere (1926-2019) uit Knokke die bevriend was met Luc Peire. Peire betrok Hans Christian Demyttenaere ook bij de uitwerking van zijn plan en zijn projectmaquette (1991) voor de aankleding van de betonnen lifttoren van het gebouw van het ministerie van Financiën (de 'Financietoren', 135 m hoog) tegenover de Brusselse Kruidtuin. Het project kaderde binnen een ideeënwedstrijd en werd niet uitgevoerd. De nog onaangeklede betonnen lifttoren werd tijdens de renovatieperiode van de 'Financietoren' tussen 2005-2008 volledig afgebroken. Hans Christian Demyttenaere werd later ook de architect van het appartementsgebouw Residentie Monty op de locatie van het voormalige Noordzeehotel van Huib Hoste (Lippenslaan, Knokke).

[183] Zie kopie brief van Dienst Cultuur Knokke-Heist [s.l. (Knokke-Heist), s.d. (17.02.1989)] aan Roland De Brock, met bijgaand het verslag van een "informeel gesprek met Luc Peire en zijn echtgenote met schepen Maxim Willems in het bijzijn van Frans Tieleman en Dirk Van Riet op donderdag 16.02.89 in de woning van Luc Peire te Parijs."

[184] De voorontwerpen van architect Hans Christian Demyttenaere worden bewaard in het Archief SJLP. Ze dateren van 20 & 21.12.1990.

[185] Een vergelijkbare toepassing van reliëfmuur met doorkijk vinden we terug in enkele architecturale integraties van Luc Peire: *Muur Reliëf 68* (Bank J. van Breda & Co, Borgerhout-Antwerpen, 1968); *Mur à claire-voie* als afsluiting van het schoolcomplex Lycée Paul Langevin, Collège d'Enseignement Technique (La Seyne-sur-Mer) (1973); reliëfafsluiting met doorkijk in roestvrijmetaal in de integratie *Metrostation Roodebeek* (Brussel) (1976-1982).

[186] Emfatisch en versterkend effect via aquatische reflectie bereikt Luc Peire ook bij zijn 21 meter hoge *Teken U.Z. Gasthuisberg* (Leuven, 1992).

[187] Met de twee spiegelende kaderstructuren rond de reliëfmuur met doorkijk, kon Demyttenaere zich achteraf niet meer verzoenen omwille van het begrenzend en sluitend effect ervan. (Bron: gesprek van Marc Peire met Hans Christian Demyttenaere op 23.06.2015 in SJLP te Knokke).

Axonometrische projectie (elevation / roofplan) van Luc Peires 'Ideaal Museum' te Knokke-Heist
(voorontwerp 'Centrum voor constructivisme – schenking Luc Peire', 20.12.1990, architect Hans Christian emyttenaere)
Archief SJLP. Foto: MP

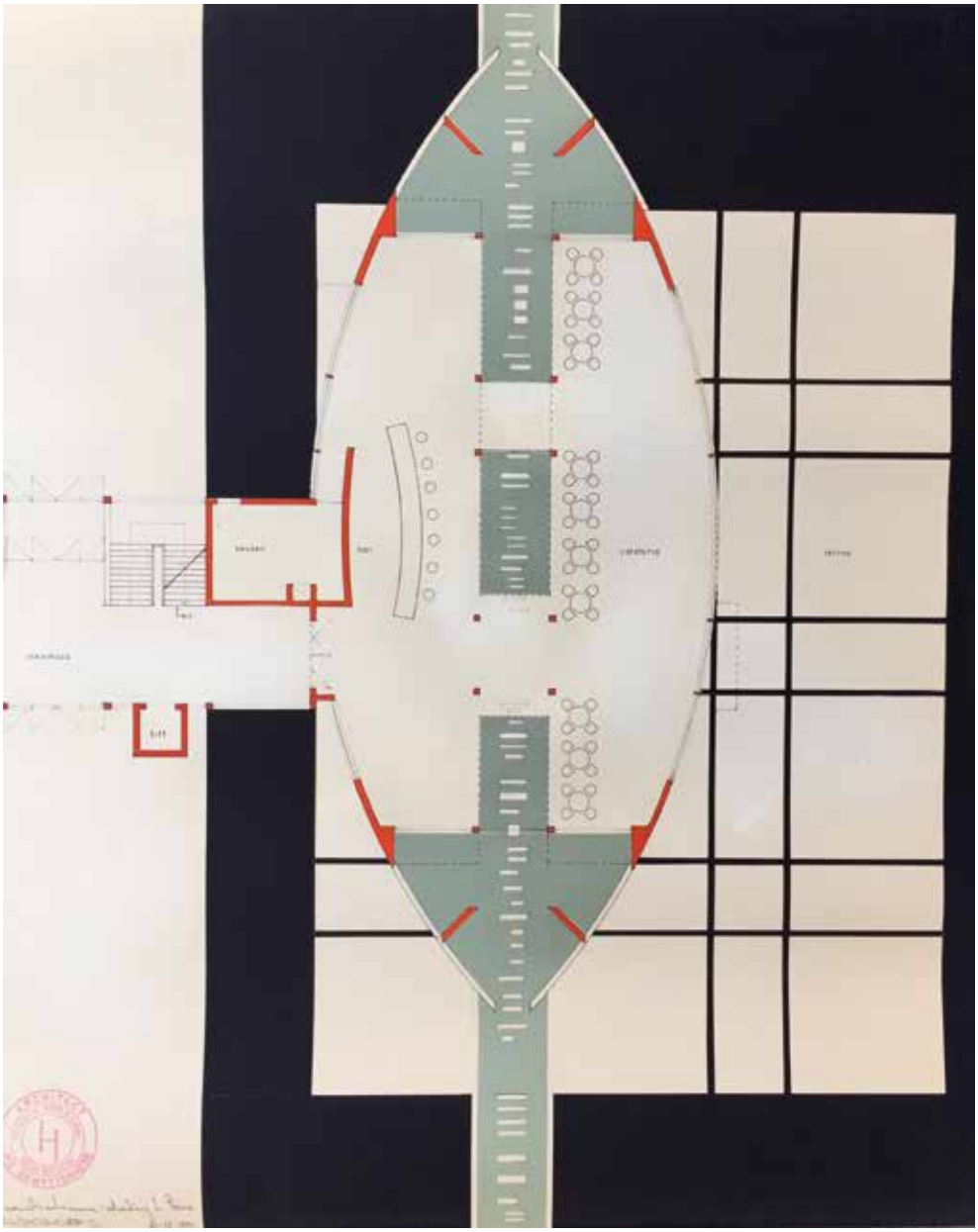

Grondplan van het gelijkvloers (ontmoetingsruimte met bar en cafetaria) voor Luc Peires 'Ideaal Museum'
te Knokke-Heist
(voorontwerp 'Centrum voor constructivisme – schenking Luc Peire', 20.12.1990, architect Hans Christian Demyttenaere)
Archief SJLP. Foto: MP

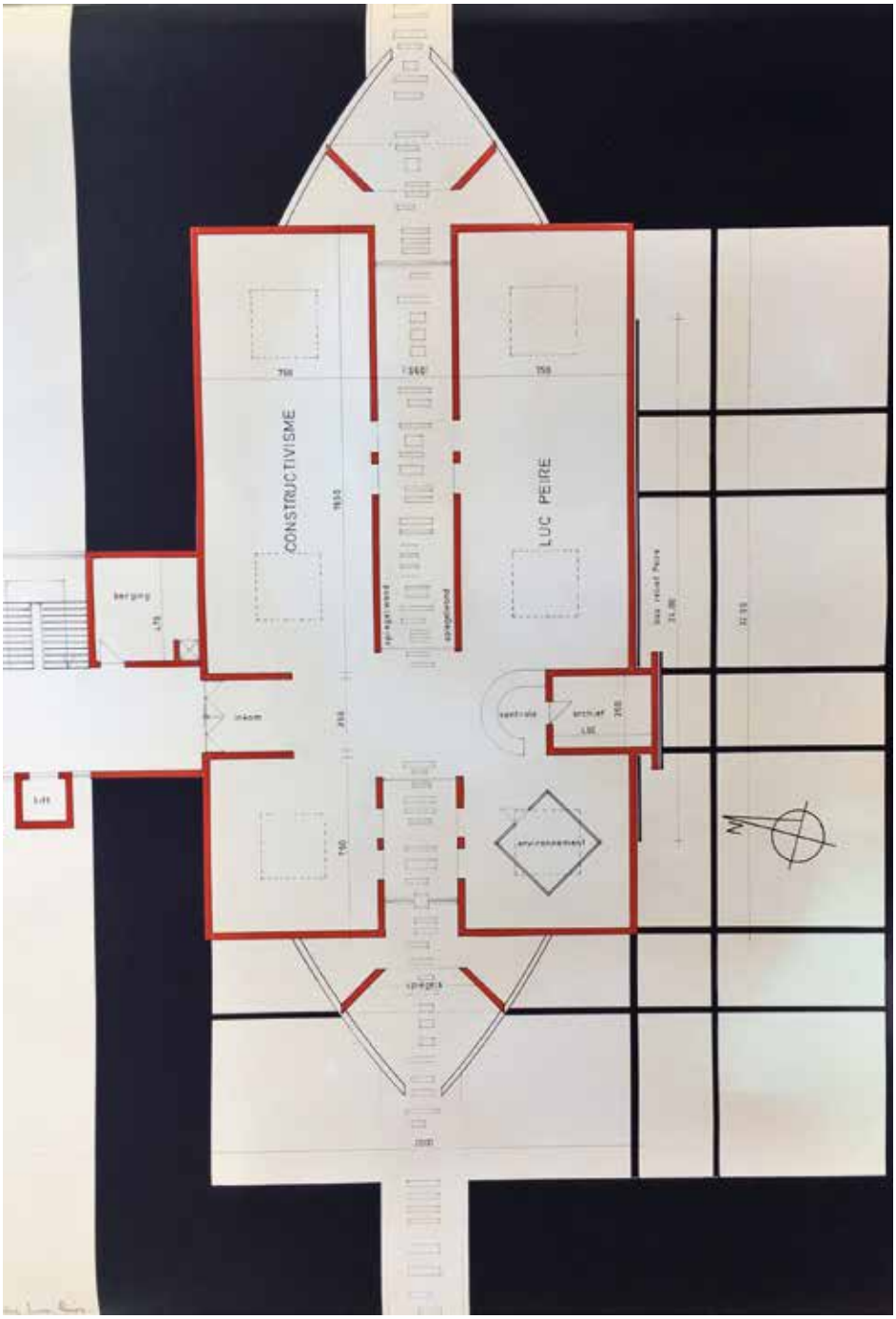

Grondplan van de tweedelige museumverdieping (constructivisme / Luc Peire) voor Luc Peires 'Ideaal Museum' te Knokke-Heist
(voorontwerp 'Centrum voor constructivisme – schenking Luc Peire', 20.12.1990, architect Hans Christian Demyttenaere)
Archief SJLP. Foto: MP

Exterieur laat architect Demyttenaere de zuidelijke verdiepingsmuur (van 32 meter) naar het buitenterrasgedeelte beheersen door een 24 meter lang bas-reliëf in donker-hel afwisseling.[188] Het reliëf springt over een lengte van 5 meter vooruit als applicatie op het uitstek van de archiefruimte (3,5 meter). Dit verleent de muur een extra ruimtelijke dimensie. De verticale doorloop van enkele elementen als esthetisch structurele dragers zorgt ervoor dat het parterre mede opgenomen wordt in het reliëf. Zo ontstaat een verbinding tussen de meer gesloten verdieping en het volledig open karakter van het gelijkvloers.
Het platte dak is voorzien van daglichtvensters. De verhoogde dakpartij op de volle lengteas vormt een lichtstraat. Lijn- en vormconfiguraties in dak, dakvenster en buitenterrasvloer alluderen op geometrische patronen in het werk van Mondriaan, Victor Servranckx en Huib Hoste.
"Waarschijnlijk van het goede teveel", dit was Luc Peires spontane reactie op het voorontwerp van Demyttenaere.[189]

Het weze gezegd, dit 'Ideaal Museum' vormt de perfecte fusie van Peires totaalkunst; een architectuurconcept in functie van oneindige ruimte, geritmeerde verticaliteit, muurreliëfintegratie en *environment*. Geïnspireerd op Quadrat Moderne Galerie – Josef Albers Museum te Bottrop verbindt Peires museumconcept het monografische aspect met de universaliteit van het abstract constructivisme.
Ereschepen en -burgemeester van Knokke(-Heist) Eugène Mattelaer, die Peires kunst zeer waardeerde en tijdens zijn schepen- en burgemeesterschap[190] de kunstenaar altijd had gesteund, liet niet na bij schepen Maxim Willems te bemiddelen omtrent dit dossier. "Het zou toch zó jammer zijn dat het plan niet zou lukken, want uw dotatie is uniek. En Knokke heeft nood aan een Museum", schrijft hij bezorgd aan Luc Peire op 21 oktober 1991.[191]

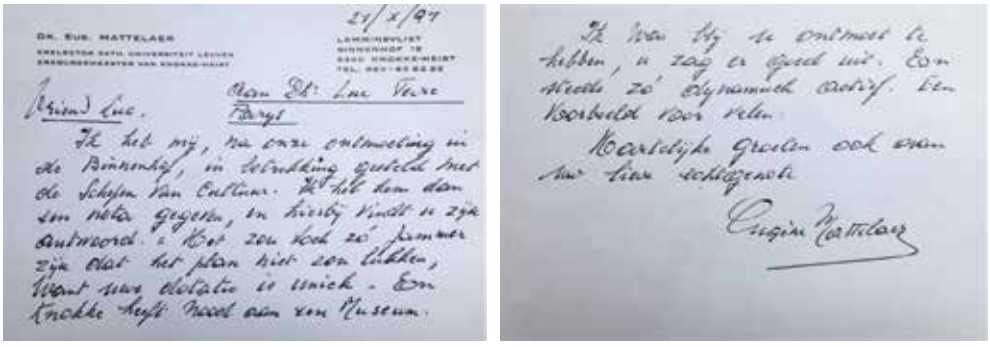

Schrijven (visitekaart recto/verso) van dr. Eugène Mattelaer (ereburgemeester van Knokke-Heist) [Knokke-Heist, 21.10.1991] aan Luc Peire (bewaard in dossier *Museum Luc Peire Project Knokke* (Archief SJLP))

Hoewel Maxim Willems, toen cultuurschepen van Knokke-Heist, Peires 'Ideaal Museum' zeer gunstig gezind was en sterk verdedigde, werd het project uiteindelijk afgewezen.[192] Redenen hiervoor? Te hoge en specifieke tentoonstellingseisen en -voorwaarden op internationaal niveau.[193] En wellicht werd ook de principiële vraag gesteld "of dit project niet eerder door de private sector diende gerealiseerd te worden."[194] Van burgemeester Leopold Lippens zelf - naast schepen Maxim Willems directe betrokkene bij dit dossier - bekwamen we geen

[188] "Ik voorzag hiervoor gekleurd beton." (E-mail van Hans Christian Demyttenaere aan Marc Peire, maandag 9 maart 2020 11:28, Onderwerp: Re: *Museum voor Luc Peire 1990*).
[189] Bron: gesprek van Marc Peire met Hans Christian Demyttenaere op 23.06.2015 in SJLP te Knokke.
[190] Schepen van Knokke van 1947 tot 1966. Burgemeester van Knokke van 1966 tot in 1971. Burgemeester van Knokke-Heist van 1971 tot in 1973.
[191] Schrijven (visitekaart recto/verso) van dr. Eugène Mattelaer (ereburgemeester van Knokke-Heist) [Knokke, 21.10.1991] aan Luc Peire begeleid door kopie van de brief van Maxim Willems (schepen van cultuur) [Knokke-Heist, 14.10.1991] aan dr. Eugène Mattelaer waarin de stand van zaken van het dossier "Museum Luc Peire".
[192] Van het projectdossier 'Museum Luc Peire' is niets terug te vinden in de notulen van de schepencolleges en gemeenteraden van de gemeente Knokke-Heist in 1991 (consultatie door Marc Peire en Roland Schils (stafmedewerker documentenbeheer gemeente Knokke-Heist) op 12.11.2019). Hieruit kan worden afgeleid dat dit dossier enkel door cultuurschepen Maxim Willems (1956-2014) behartigd werd in direct overleg met burgemeester Leopold Lippens.
De maquette van het gebouw bleef als symbool van een onvervuld cultuurproject prijken in het kabinet van schepen Maxim Willems. (Informatie uit gesprek van Marc Peire met Hans Christian Demyttenaere op 23.06.2015 in SJLP te Knokke).
[193] Peire Luc & Peire Jenny 1991, [p. 2]. Bijkomende informatie hierover uit gesprekken van Marc Peire met Maxim Willems (schepen van Knokke) op 18.11.2012 en met Roland De Brock (bouwcoördinator en voorzitter van Stichting Jenny & Luc Peire) tussen 1994 en 2012. Volgens een andere getuige zou de verzuurde relatie tussen burgemeester Leopold Lippens en bouwcoördinator Roland De Brock naar aanleiding van bepaalde bouwdossiers in de gemeente, aan de basis liggen van de afwijzing.
[194] Mening van Karel Segers, destijds directeur van Cultuurcentrum Scharpoord, aangehaald door schepen Annie Vandenbussche in haar mail van 28.12.2019 aan Marc Peire.

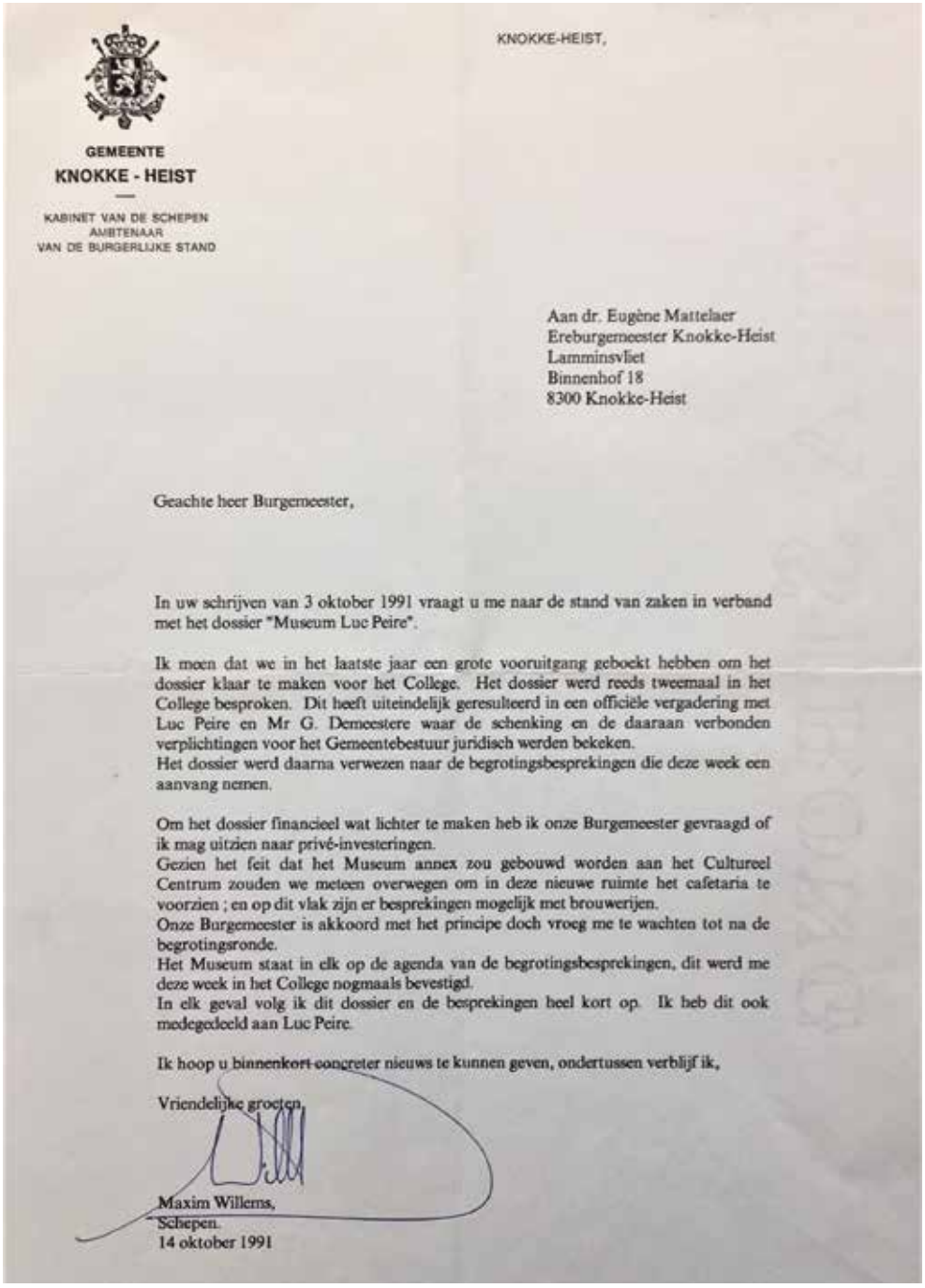

GEMEENTE
KNOKKE - HEIST

KABINET VAN DE SCHEPEN
AMBTENAAR
VAN DE BURGERLIJKE STAND

KNOKKE-HEIST,

Aan dr. Eugène Mattelaer
Ereburgemeester Knokke-Heist
Lamminsvliet
Binnenhof 18
8300 Knokke-Heist

Geachte heer Burgemeester,

In uw schrijven van 3 oktober 1991 vraagt u me naar de stand van zaken in verband met het dossier "Museum Luc Peire".

Ik meen dat we in het laatste jaar een grote vooruitgang geboekt hebben om het dossier klaar te maken voor het College. Het dossier werd reeds tweemaal in het College besproken. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in een officiële vergadering met Luc Peire en Mr G. Demeestere waar de schenking en de daaraan verbonden verplichtingen voor het Gemeentebestuur juridisch werden bekeken.
Het dossier werd daarna verwezen naar de begrotingsbesprekingen die deze week een aanvang nemen.

Om het dossier financieel wat lichter te maken heb ik onze Burgemeester gevraagd of ik mag uitzien naar privé-investeringen.
Gezien het feit dat het Museum annex zou gebouwd worden aan het Cultureel Centrum zouden we meteen overwegen om in deze nieuwe ruimte het cafetaria te voorzien ; en op dit vlak zijn er besprekingen mogelijk met brouwerijen.
Onze Burgemeester is akkoord met het principe doch vroeg me te wachten tot na de begrotingsronde.
Het Museum staat in elk op de agenda van de begrotingsbesprekingen, dit werd me deze week in het College nogmaals bevestigd.
In elk geval volg ik dit dossier en de besprekingen heel kort op. Ik heb dit ook medegedeeld aan Luc Peire.

Ik hoop u binnenkort concreter nieuws te kunnen geven, ondertussen verblijf ik,

Vriendelijke groeten,

Maxim Willems,
Schepen.
14 oktober 1991

Brief van Maxim Willems (Schepen Gemeente Knokke-Heist) [Knokke-Heist, 14.10.1991] aan Eugène Mattelaer met de stand van zaken in verband met het dossier "Museum Luc Peire".
Archiefonderzoek heeft uitgewezen dat dit dossier nooit is voorgekomen tijdens de schepencolleges van de gemeente Knokke-Heist in 1991.

rechtstreeks antwoord op onze vraag (13.11.2019) naar de (exacte) reden van de afwijzing.[195]
Wat de uiteindelijke reden ook kan geweest zijn, Luc Peire reageerde erg ontgoocheld en vol ongeloof en onbegrip voor "deze gemiste kans voor Knokke-Heist".[196]
Na deze afwijzing deed schepen Willems Peire een alternatief voorstel. De collectie zou kunnen ondergebracht worden in het tot een museum uit te bouwen modernistisch Noordzeehotel van Huib Hoste (1881-1957) in de Lippenslaan, waarin ook tentoonstellingsruimte zou gecreëerd worden voor constructivistische kunst.[197] Dit voorstel wees Peire radicaal van de hand.

Eind 1991 stelt Luc Peire dan het Brugse Groeningemuseum voor zijn spiegel-*Environnement* (1967, ILP 777, collectie Vlaamse Gemeenschap) permanent te presenteren gelieerd aan een vaste ruimte voor constructief-abstracte kunst uit de collectie van het museum. Peire zou het Groeningemuseum ook nog uit eigen collectie een viertal werken van buitenlandse kunstenaars schenken (onder andere van Leo Breuer, Gottfried Honegger, Giovanni Korompay, Charles Bézie) om zo het project een Europese dimensie te verlenen.[198] Dit voorstel werd afgewezen op basis van nijpend plaatsgebrek in het museum.[199]

[195] Een mail van mij (13.11.2019; herinnering 08.12.2019) aan burgemeester Leopold Lippens met de vraag naar de (exacte) reden van de afwijzing, werd op diens verzoek (indirect) beantwoord door schepen Annie Vandenbussche in een mail van 28.12.2019. De burgemeester schoof de vraag door naar zijn schepen Annie Vandenbussche en naar Pedro Oosterlynck, huidig directeur Cultuurcentrum, die nooit betrokken waren bij het dossier van Peires museum te Knokke-Heist.
E-mail van Annie Vandenbussche aan Marc Peire, zaterdag 28 december 2019 10:34, Onderwerp: *Uw vraag aan Burgemeester Lippens/Project Museum Luc Peire*:
"Beste Voorzitter, Marc,
Burgemeester Graaf L. Lippens vroeg ons, dwz. Pedro Oosterlynck (huidig directeur Cultuurcentrum) en mezelf, uw vraag met betrekking tot het Project Museum Luc Peire te beantwoorden.
Je begrijpt wellicht dat we wat opzoekingswerk moesten doen, in archiefkasten moesten duiken en ons oor te luisteren leggen bij wie die periode van dicht meemaakte.
Helaas leverde dit ons allemaal geen scherp beeld op. Ook Karel Segers, destijds directeur van het C.C., en zeer nauw betrokken bij projecten die wijlen schepen Willems nauw aan het hart lagen, heeft geen zicht op de precieze motiveringen. Hij herinnert zich dat het voorstel ter sprake kwam, maar uiteindelijk nooit in een formele fase belandde.
Volgens hem zal de impliciete redenering hierachter die geweest zijn van de principiële vraag of dit project niet eerder door de private sector diende gerealiseerd te worden.
Wellicht was het ambitie-niveau op dat moment te hoog om er gemeenschapsmiddelen voor in te zetten.
Ik besef, beste Marc, dat we u en de Stichting Luc Peire, amper klaarheid hebben kunnen verschaffen met dit antwoord. Jammer, maar bij gebrek aan geschreven verslaggeving moeten we het doen met wat mensen zich nog kunnen herinneren […]".
Mijn antwoord op de mail van schepen Annie Vandenbussche:
"Beste Annie,
Dank voor de mail en de grote moeite hieromtrent.
Ik had Burgemeester Lippens die vraag gesteld, omdat hij de enige persoon was die toen verantwoordelijk was voor de uiteindelijke beslissing rond het project Museum Luc Peire, in samenspraak met Maxim Willems. Vroeger had ik al wat informatie verkregen van Maxim Willems zelf (in 2012), die een groot voorstander was van het project, maar onbevredigend. Ik wilde het namelijk van de persoon zelf (Burgemeester Lippens) vernemen. Onlangs zocht ik samen met Roland Schils in het archief van de gemeente Knokke m.b.t. de verslagen van de gemeenteraden en schepencolleges. Doch nergens een spoor van te vinden. Danny Lannoy, toen schepen eind jaren '80 aanvang jaren '90, gaf me wat inside informatie rond dit (informele) dossier (dat enkel door de burgemeester en schepen Willems behandeld werd) en dat inderdaad nooit in een formele fase belandde.
Sta je me toe dat ik de tekst van jouw mail in mijn artikel over Project Museum Luc Peire benut en verwerk?
Intussen wens ik je nog een mooi eindejaar toe!
Met vriendelijke groet.
Marc"
(E-mail van Marc Peire aan Annie Vandenbussche, zaterdag 28 december 2019 16:13, Onderwerp: RE: *Uw vraag aan Burgemeester Lippens/Project Museum Luc Peire*).

[196] Bron: gesprekken van Marc Peire met Roland De Brock en andere getuigen.

[197] Informatie uit gesprek van Marc Peire met Maxim Willems (schepen van Knokke-Heist) op 18.11.2012.

[198] Voor Peires collectie van andere kunstenaars, zie Peire Marc 2016a (naar aanleiding van de zomertentoonstelling 2016 'Luc Peire omringd / Autour de Luc Peire' in de Stichting Jenny & Luc Peire te Knokke).

[199] Bron : DEMEESTER, Beatrijs, *Verslag van de vergadering op het atelier van Luc Peire te Knokke op 12 december 1991 om 15 u. Aanwezig: Heer en mevrouw Luc en Jenny Peire, de heren Dirk De Vos (conservator Groeningemuseum), Hugo Stevens (Schepen van Cultuur [Stad Brugge]), Willy Le Loup (conservator Prentenkabinet), mevrouw Beatrijs Demeester (verslag)*, typoscript, 13.12.1991, 2 pp. (Bij dit verslag bewaard in het Archief SJLP bevinden zich ook handgeschreven notities van Luc Peire met betrekking tot de besproken thema's tijdens de vergadering) (Archief SJLP/TLP91-2).

In 1993 maakt de kinderloze weduwnaar Luc Peire zijn testament. Daarin richt hij een stichting op onder de naam 'Atelier Luc Peire – Stichting Jenny en Luc Peire' met als vestigingsplaats De Judestraat 64 te Knokke (met zijn atelier, bungalow en tuin). De stichting beheert na het overlijden van Luc Peire in 1994 de volledige nalatenschap van de kunstenaar en bouwt een volledige site uit in de De Judestraat.[200]

Environnement I

Aangezien zijn plannen voor Knokke-Heist en Brugge niet waren gelukt, wilde Luc Peire ten allen prijze vermijden dat zijn *Environnement I* - door de Belgische Staat verworven in 1972 en medio jaren '80 overgegaan naar de collectie van de Vlaamse Gemeenschap - van het KMSK te Brussel zou verhuizen naar het Provinciaal Museum voor Moderne Kunst (PMMK) te Oostende.[201] Reden hiervoor: de fel kritische houding van Luc Peire ten opzichte van Willy Van den Bussche, toenmalig conservator van het PMMK.[202]
De kunstenaar deed er nu alles aan om via Jan Hoet het werk naar het toenmalige Museum van Hedendaagse Kunst (gehuisvest in het Museum voor Schone Kunsten) te Gent over te brengen.[203] Zo kwam *Environnement I* in langdurige bruikleen in de collectie van dit museum (S.M.A.K. vanaf 1999) terecht. In 2007 gaf het S.M.A.K. (curator Philippe Van Cauteren) het in onderbruikleen aan de Stichting Jenny & Luc Peire te Knokke. In 2011 kreeg de spiegelkamer daar haar vaste plaats in een speciaal door het architectenduo De Bruycker-De Brock ontworpen 'tuinkamer'. Het jaar erop werd *Environnement I* (Inventarisnummer BK 1701) officieel door Afdeling Erfgoed van Kunsten en Erfgoed van de Vlaamse Overheid in bewaring gegeven aan Stichting Jenny & Luc Peire. (Akte van bewaargeving 02.02.2012).[204]

Knokke. Stichting Jenny & Luc Peire. Tuinkamer (2011) met *Environnement I* van Luc Peire. Foto: Kim Zwarts

[200] Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, p. 85; Peire Marc & Soetaert Els 2005, p. 120.

[201] Sinds 1975 was *Environnement I* ondergebracht in het KMSK te Brussel. Vanaf 1990 (sinds 1989 was Eliane De Wilde hoofdconservator van het KMSK) werd het werk er wegens museale herschikking en naar aanleiding van de beschadigde toestand van het werk en de hiermee gepaarde conservatie- en restauratieproblemen en eisen van toezicht, niet langer meer tentoongesteld.

[202] Kritiek op de persoon van Van den Bussche en diens museum te Oostende uit Peire onder andere in een brief [Parijs, 09.11.1989] aan Eliane De Wilde, hoofdconservator KMSK Brussel. "Meteen heb ik ook dit Museum [PMMK] bezocht. Na dit bezoek stond het bij mij vast dat er in dit Museum met Dhr. Van den Bussche nooit een Luc Peire tentoonstelling kon plaats hebben. […] Dhr. Van de Bussche heeft nooit een voet gezet in mijn atelier in België, noch in Parijs. Op mijn tentoonstellingen heb ik hem nooit gezien. Hij kent mijn werk niet tenzij door publicaties. Dhr. Van den Bussche heeft twee afspraken vastgelegd maar op het ogenblik dat hij moest opdagen telefoneerde mij zijn sekretaresse om hem te verontschuldigen. Zonder mij te raadplegen werden twee personen door Dhr. Van den Bussche aangeschreven om mijn tentoonstelling op te bouwen. Het was of ik niet bestond en het om een "post mortem" tentoonstelling ging. De twee betrokken personen wisten dat ik deze tentoonstelling niet wenste".

[203] Zie brief [Parijs, 17.11.1992] van Luc Peire als antwoord op een schrijven [Brussel, 28.09.1992] van W. Juwet, Directeur-generaal Administratie Kunst van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap met daarin de aanvraag vanwege Willy Van den Bussche voor de bewaargeving van het *Environnement* aan het PMMK te Oostende. Zie ook de correspondentie hierop aansluitend van het Museum van Hedendaagse Kunst Gent (Rom. Bohez, assistent voor Jan Hoet, conservator) aan W. Juwet en aan Luc Peire (documenten bewaard in Dossier *Environnement I* in het archief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke).

[204] Bronnen: gesprekken van Marc Peire met Luc Peire en met Roland De Brock; brief van W. Juwet (Inspecteur-generaal Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Kunst) [Brussel, 26.06.1990] aan Eliane De Wilde; brief van Eliane De Wilde [Brussel, 14.08.1990] aan Robert Pannier (voorzitter De Vrienden van Luc Peire VZW). Brieven en documenten worden bewaard in Dossier *Environnement I* (briefwisseling; documentatie; plannen; beschrijving; beelddocumentatie) in het archief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke.

Slotbedenkingen

- Dat Peires voorstel voor een tentoonstellingsruimte en een 'Centrum voor constructivistische abstracte kunst' werd afgewezen, blijft een spijtige zaak. Dit project had de kustgemeente Knokke-Heist ongetwijfeld een specifieke plaats op de artistieke wereldkaart bezorgd.
  Gerichte aandacht op het Belgisch modernisme (met een link naar Huib Hostes Zwart Huis (Huis De Beir)) en abstract constructivisme zou aanvullend het eigen patrimonium binnen een internationale context kunnen versterkt hebben, niet enkel museaal maar ook archivaal.
- Indien Luc Peire het voorstel van schepen Maxim Willems met betrekking tot het Noordzeehotel toch had aanvaard, dan was het modernistische gebouw van Huib Hoste gered, en kon ook overwogen worden het fresco *De Cinemawereld* dat Luc Peire er in 1951 voor Cinema Monty realiseerde in de voormalige portierswoning achteraan, bloot te leggen.[205] Knokke-Heist zelf zou vanaf dan (eindelijk) een gemeentelijk kunstmuseum rijk geweest zijn.

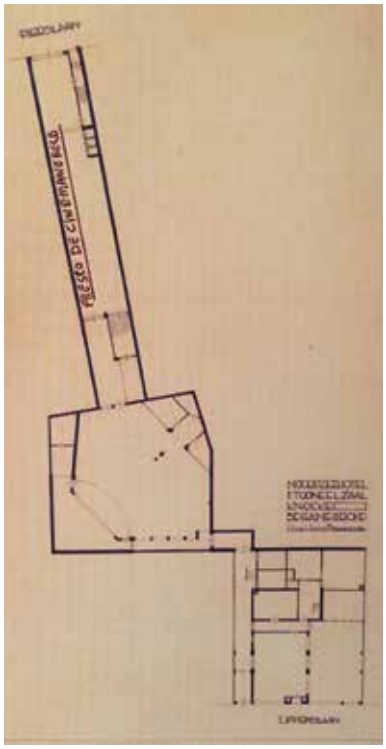

Links: grondplan Noordzeehotel (Lippenslaan, Knokke) met toneelzaal en gang uitkomend in de Piers de Raveschootlaan.[206] Aanduiding van fresco *De Cinemawereld* (1951) is toegevoegd.
Rechts: 1951. Luc Peire tijdens de realisatie van zijn fresco *De Cinemawereld* (*Filmtypen* en *Cinemabezoekers*) in Cinema Monty te Knokke (voormalige portierswoning van het Noordzeehotel). Foto: Archief SJLP

[205] Zie Peire Marc 2016b, Bijlage 7. Het tweedelige fresco (linkerdeel *Filmtypen* ; rechterdeel *Cinemabezoekers*) van 2,5 m op 20 (?) m werd uitgevoerd op de noordmuur in de gang van de oorspronkelijke portierswoning van het Noordzeehotel. (Opdrachtgever bouw Noordzeehotel: Katholiek Vlaams Verbond (KVV). Architect: Huib Hoste. Bouw: ontwerp vanaf 1922. Inhuldiging: zondag 2 maart 1924. Onderdelen: hotel, toneelzaal, portierswoning).
In 1946 werd de toneelzaal ingericht als cinemazaal ('Monty'). De portierswoning werd toegang tot de gang naar de cinemazaal voor namiddagvoorstellingen. Uitbaters en opdrachtgevers voor het fresco van Luc Peire in 1951: Lucien Loris (1910-1968) en diens echtgenote Charlotte D'Haens (1914-2009).
Adres: Noordzeehotel: Lippenslaan 12 B-8300 Knokke / Portierswoning: Piers de Raveschootlaan 13 B-8300 Knokke.

[206] Plan overgenomen uit: AVERMAETE, Tom (Red.), PROVO, Bregje (Red.) & VERDONCK, Ann, *Huib Hoste 1881-1957*, Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa) / Vlaams Architectuurinstituut (VAi) (Focus Architectuurarchieven), Antwerpen, 2005, p. 124.

Bibliografie

AVERMAETE, Tom (Red.), PROVO, Bregje (Red.) & VERDONCK, Ann (2005), *Huib Hoste 1881-1957*, Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa) / Vlaams Architectuurinstituut (VAi) (Focus Architectuurarchieven), Antwerpen, 2005, 272 pp.
DEMEESTER, Beatrijs (1991), *Verslag van de vergadering op het atelier van Luc Peire te Knokke op 12 december 1991 om 15 u. Aanwezig: Heer en mevrouw Luc en Jenny Peire, de heren Dirk De Vos (conservator Groeningemuseum), Hugo Stevens (Schepen van Cultuur [Stad Brugge]), Willy Le Loup (conservator Prentenkabinet), mevrouw Beatrijs Demeester (verslag)*, typoscript, 13.12.1991, 2 pp. (Bij dit verslag bewaard in het Archief SJLP bevinden zich ook handgeschreven notities van Luc Peire met betrekking tot de besproken thema's tijdens de vergadering) (Archief SJLP/TLP91-2)
DIENST CULTUUR KNOKKE-HEIST (1989), *Document Gemeentebestuur Knokke-Heist, dienst 14 cultuur*, ref.: KS/DVR – PEIRE-01.DVR; Betreft: schenking kunstwerken in eigendom LUC PEIRE. Dienst cultuur 17.02.89 (verslag van informeel gesprek te Parijs 16.02.1989), 3 pp. (Archief SJLP/ dossier *Museum Luc Peire Project Knokke*)
FONTIER, Jaak (1984), *Luc Peire*, (Inleiding Pierre R. CHAIGNEAU), Lannoo, Tielt-Weesp, 1984, 200 pp.
PEIRE, Luc & PEIRE, Jenny (1991), *Schenking JENNY en LUC PEIRE*. Voorwaarden in 20 artikels opgesteld door Luc en Jenny Peire (N: 2 pp. [z.p.] / Franse (ontwerp)versie (22 artikels): 7 pp.) + *Werken van LUC PEIRE – voorlopige lijst* (1 p.), typoscript, 14.01.1991 (Archief SJLP/ dossier *Museum Luc Peire Project Knokke*)
PEIRE, Marc (2007), 'Luc Peire's three Environments', in: *Luc Peire's Environment* [(photos: Jean Mil) / Boek (z.p. [40 pp.]) + dvd + afzonderlijk katern (z.p. [24 pp.]) met Nederlandse en Franse vertaling], Atelier Luc Peire - Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke-Dorp, 06.2007, pp. [10-13, 14] (E) / pp. [2-5] (N) / pp. [2-5] (F)
PEIRE, Marc (2016), 'Luc Peire omringd' / 'Autour de Luc Peire', in: *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 14*, jrg. 14, Knokke-Dorp, 07.2016, pp. 3-20
PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van Doctor in de Kunstwetenschappen, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Promotor Prof. dr. Steven Jacobs. University Press (Zelzate), Gent, 12.2016, 753 pp.
PEIRE-VERBRUGGEN, Jenny & PEIRE, Marc (inleiding en annotaties) (2001), *De ateliers van Luc Peire*, Ludion, Gent-Amsterdam, 2001, 112 pp.
PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo,Tielt, 2005, 432 pp.
VANDENBREEDEN, Jos (Red.) (2006), *Een Casino voor de toekomst. Nieuwe stedelijkheid in Knokke-Heist*, Gemeentebestuur Knokke-Heist / Verdographics, Knokke-Heist, 12.2006, 194 pp.

Correspondentie[207]

Kopie brief van Dienst Cultuur Knokke-Heist [s.l. (Knokke-Heist), s.d. (17.02.1989)] aan Roland De Brock, met bijgaand het verslag van een "informeel gesprek met Luc Peire en zijn echtgenote met schepen Maxim Willems in het bijzijn van Frans Tieleman en Dirk Van Riet op donderdag 16.02.89 in de woning van Luc Peire te Parijs."
Brief van College van Burgemeester en Schepenen (Gemeentebestuur 8300 Knokke-Heist) [Knokke-Heist, 12.03.1991] aan Luc Peire (Afdeling: 14 Cultuur; Betreft: Praatovereenkomst; Ref.: KS/DVR/HC)
Kopie brief van Maxim Willems (Schepen Gemeente Knokke-Heist) [Knokke-Heist, 14.10.1991] aan Eugène Mattelaer
Visitekaart van Eugène Mattelaer [Knokke-Heist, 21.10.1991] aan Luc Peire
E-mail van Hans Christian Demyttenaere aan Marc Peire, maandag 3 november 2014 10:07, Onderwerp: Re: *informatie over Architectenbureau HCDemyttenaere*
E-mail van Danny Lannoy aan Marc Peire, dinsdag 12 november 2019 20:32, Onderwerp: Re*: Museum Luc Peire 1991*
E-mail van Marc Peire aan Leopold Lippens, woensdag 13 november 2019 21:32, Onderwerp: *project Museum Luc Peire, eind jaren '80 – begin jaren '90* (herinnering 8 december 2019 8:53)
E-mail van Annie Vandenbussche aan Marc Peire, zaterdag 28 december 2019 10:34, Onderwerp: *Uw vraag aan Burgemeester Lippens/Project Museum Luc Peire*
E-mail van Marc Peire aan Annie Vandenbussche, zaterdag 28 december 2019 16:13, Onderwerp: RE: *Uw vraag aan Burgemeester Lippens/Project Museum Luc Peire*
E-mail van Hans Christian Demyttenaere aan Marc Peire, maandag 9 maart 2020 11:28, Onderwerp: Re: *Museum voor Luc Peire 1990*

[207] Bewaard in dossier *Museum Luc Peire Project Knokke* (Archief SJLP).

Mondelinge bronnen
Gesprekken van Marc Peire met Luc Peire
Gesprekken van Marc Peire met Roland De Brock tussen 1994 en 2012
Gesprek van Marc Peire met Maxim Willems op 18.11.2012
Gesprek van Marc Peire met Hans Christian Demyttenaere op 23.06.2015

Dossiers
Dossier *Museum Luc Peire Project Knokke* (briefwisseling; lijst werken schenking Jenny en Luc Peire; voorwaarden schenking Jenny en Luc Peire; plannen van het gebouw en inplanting) in het archief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke
Dossier *Environnement I* (briefwisseling; documenten; plannen; beschrijving; beelddocumentatie) in het archief van Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke

« Ce serait tellement dommage que le projet échoue, car votre dotation est unique. Et Knokke a besoin d'un Musée. »

Eugène Mattelaer, bourgmestre honoraire de Knokke-Heist, à Luc Peire, 1991

LE MUSÉE IDÉAL DE LUC PEIRE POUR KNOKKE-HEIST

Marc Peire

À la fin des années 80, Luc Peire a voulu faire don d'une partie de sa collection d'art et de la totalité de ses archives à la commune de Knokke-Heist, à condition que les œuvres soient installées dans un nouvel espace (muséal), à côté du (et en liaison avec le) Centre culturel Scharpoord et sous la direction d'un « Centre d'art abstrait constructif »[208]. Son modèle direct et sa source d'inspiration ont été la Quadrat Moderne Galerie – Josef Albers Museum à Bottrop.[209]
L'artiste avait déjà sollicité l'architecte Hans Christian Demyttenaere pour dessiner les plans du nouveau bâtiment et en réaliser la maquette. Peire lui-même comptait sponsoriser (financièrement) une partie du projet et réaliser un relief sur la façade du bâtiment. Ce projet de musée n'a pas abouti. À la grande déception de Luc Peire.

La construction du musée devait être financée par la commune elle-même. Luc Peire allait mettre cinq millions de BEF à la disposition de l'administration de Knokke-Heist pour l'édification de la façade extérieure d'après un de ses projets[210].
Au départ – en 1989 – Luc Peire avait pensé à un bâtiment de 10 x 16 m environ, à trois niveaux, dont le rez-de-chaussée serait un espace libre pour des expositions, le premier étage un espace d'exposition permanente de ses propres œuvres et le deuxième étage un « musée » pour d'autres artistes, avec aussi une bibliothèque[211]. La maison deviendrait un centre dédié à la forme d'art qu'est le « constructivisme », avec par ailleurs le seul centre de documentation sur Luc Peire. La donation devait porter le nom de « Jenny & Luc Peire (fondation) for construct-abstractif art[212] ».

[208] En fin de compte, « 1/ La donation […] se composerait de 30 à 35 tableaux allant de 1936 à 1988, dont les principaux dans l'évolution de l'œuvre de LUC PEIRE. » (Peire Luc & Peire Jenny 1991, [p. 1]). Dans le rapport du Service Culture de Knokke-Heist du 17.02.1989, il était encore question d' « une cinquantaine d'œuvres de lui, dont les principales œuvres clés (à savoir ses œuvres qui marquent clairement le début d'une nouvelle période dans sa carrière artistique) et deuxièmement une trentaine d'œuvres d'autres artistes internationaux (principalement des constructivistes) lui appartenant. Il ferait par ailleurs aussi don de sa bibliothèque. » (Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989, [p.1]).
Le jeudi 16.02.1989, la première discussion informelle à ce sujet avait en effet eu lieu dans la maison de Luc Peire à Paris entre Jenny et Luc Peire et l'échevin Maxim Willems, en présence de Frans Tieleman et Dirk Van Riet.
(Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989). Pour la collection d'autres artistes de Luc Peire, voir Peire Marc 2016a (à l'occasion de l'exposition d'été 2016 « Luc Peire omringd / Autour de Luc Peire » à la Fondation Jenny & Luc Peire de Knokke).

[209] Source : discours du Dr Ulrich Schumacher, vernissage de l'exposition *Luc Peire (1916-1994). Retrospektive*, Quadrat Moderne Galerie – Josef Albers Museum, Bottrop, 02.07.1995 *(expo 95/3 S)*. (Archives FJLP : VID/DVD 95-1).

[210] Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989, p. 1.

[211] Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989, p. 1. Dans le document, l'ordre de succession des trois niveaux est indiqué comme : « rez-de-chaussée », « deuxième étage », « troisième étage »

[212] Dienst Cultuur Knokke-Heist 1989, p. 1. Dans le document, il est question de « rez-de-chaussée », « deuxième étage » et « troisième étage »

Quelques-unes des conditions (20) couchées par écrit le 14 janvier 1991 par Luc et Jenny Peire concernant le bâtiment et les espaces[213] :

> « 3/ Le bénéficiaire (en l'occurrence la Ville de Knokke) prévoira un espace d'exposition d'environ 200 à 250 m² avec une hauteur de plafond d'environ 4m.
> 4/ Cet espace d'exposition sera utilisé exclusivement pour exposer une partie de la donation.
> 6/ Les parois sur lesquelles les œuvres seront exposées doivent être blanches.
> 11/ Afin de susciter et de maintenir l'intérêt du public, le bénéficiaire réservera un espace voisin d'au moins la même superficie à des expositions dans l'esprit de l'art constructif. Celui-ci sera destiné exclusivement à des manifestations émanant du « CENTRE d'ART ABSTRAIT CONSTRUCTIF ».
> [12/] Une A.S.B.L. encore à créer s'occupera du bon fonctionnement, pour veiller à ce que l'image du lieu soit rigoureusement respectée dans cet esprit.
> 14/ Si, outre les espaces susmentionnés, un autre espace clos est prévu, les donateurs sont prêts à y transférer toutes leurs archives […].
> 15/ Ces documents d'archives peuvent être consultés par les personnes intéressées qui en font la demande, mais ne peuvent pas être donnés en prêt.
> 18/ L'espace réservé aux expositions du « CENTRE d'ART ABSTRAIT CONSTRUCTIF » peut être utilisé uniquement pour des œuvres de la tendance visée, ce qui donnera en fin de compte une image européenne et internationale à Knokke.
> 19/ Les deux espaces, celui prévu pour la donation et celui pour le CENTRE d'ART ABSTRAIT CONSTRUCTIF, doivent se trouver en dehors du Centre culturel Scharpoord mais doivent être en liaison avec celui-ci.
> 20/ Si le bénéficiaire prévoit de construire un nouveau bâtiment pour la création ces deux espaces, les donateurs sponsoriseront l'initiative à hauteur de 5.000.000-FB (cinq millions) à condition qu'une intégration de LUC PEIRE soit réalisée dans la nouvelle architecture. »

Peire assortissait la donation des conditions suivantes sur le plan des expositions[214] :

> « 17/ Comme programme pour le « CENTRE d'ART ABSTRAIT CONSTRUCTIF », le bénéficiaire doit s'occuper d'organiser 2 expositions par an :
> a/ une exposition estivale d'un artiste ou groupe européen de premier plan de tendance constructive, en collaboration avec les services diplomatiques de ce pays, accréditée en Belgique, avec cat.
> b/ une exposition, pendant la période de Pâques, d'un artiste abstrait constructif belge, avec cat.
> c/ L'A.S.B.L. « CENTRE d'ART ABSTRAIT CONSTRUCTIF » s'occupera par ailleurs d'organiser 3 expositions, individuelles ou collectives, d'artistes internationaux ou belges. »

[213] Extrait de Peire Luc & Peire Jenny 1991, [pp. 1,2].
[214] Peire Luc & Peire Jenny 1991, [p. 2].

La décision fut finalement prise d'adjoindre au musée, attenant au Centre culturel Scharpoord, un espace de rencontre avec bar et cafétéria[215].
Peire engagea lui-même l'architecte Hans Christian Demyttenaere (°1962, Knokke), qui reçut carte blanche pour le projet[216]. Le coordinateur de chantier Roland De Brock fut également impliqué dès le début dans le projet de Peire[217].
Demyttenaere a conçu une architecture véritablement adaptée aux fonctions requises : espace muséal (étage) et espace de rencontre (rez-de-chaussée) en liaison directe avec le Centre culturel voisin[218]. Les avant-projets donnent une idée claire du développement du bâtiment. La forme et le style architectural encadrent les fonctions respectives des différentes parties : forme ovale enveloppante et large arc pour l'espace de rencontre, développé comme un vaisseau ; ligne droite et structures angulaires géométriques rectilignes pour l'étage du musée consacré à l'art de Peire et au constructivisme abstrait.
Le bas et le haut sont reliés entre eux par un axe longitudinal central partiellement ajouré, dans lequel des poutres verticales indépendantes en béton créent, à l'instar d'un cortège, un mur en relief avec claustra qui forme l'épine dorsale de l'architecture globale et se prolonge à l'extérieur[219]. Intérieur et extérieur sont ainsi associés dans un concept total. De ce fait, l'étage du musée est aussi scindé en deux larges galeries parallèles (de 32 sur 7,50 mètres chacune) pour répondre au souhait initial de Peire : le développement indépendant d'un espace muséal pour sa collection d'art permanente (complétée par l'*Environnement*-miroir de la collection de la Communauté flamande) face à une aile équivalente pour des expositions temporaires d'art constructiviste national et international du XXe siècle.
L'élévation des poutres verticales indépendantes au départ d'un canal crée en outre un reflet fascinant[220]. Des paroirs-miroirs positionnées les unes en face des autres, flanquant une partie du relief de l'axe central, renforcent à leur tour l'effet d'infinité de l'espace : une allusion à l'expérience totale que l'on peut vivre dans l'*Environnement*-miroir de Peire, installé dans un espace presque isolé dans l'aile Luc Peire du musée[221].
À l'extérieur, l'architecte Demyttenaere laisse le mur d'étage sud (de 32 mètres) en direction de la partie terrasse extérieure dominer grâce à la présence d'un bas-relief de 24 mètres de long alternant le clair et le foncé[222]. Le relief s'avance sur une longueur de 5 mètres, comme plaqué sur la saillie de l'espace des archives (3,5 mètres). Ceci confère au mur une dimension spatiale supplémentaire. Le dégagement vertical de quelques éléments en tant que supports structurels esthétiques fait que le rez-de-chaussée est comme absorbé dans le relief. Une liaison est ainsi créée entre l'étage plus fermé et le caractère entièrement ouvert du rez-de-chaussée.
La toiture plate est équipée de lucarnes. La partie surélevée du toit sur tout l'axe longitudinal forme un couloir de

[215] Sources : lettre du Dienst Cultuur Knokke-Heist [s.l. (Knokke-Heist), s.d. (17.02.1989)] à Roland De Brock. (Copie conservée dans le dossier *Museum Luc Peire Project Knokke* (Archives FJLP)) ; lettre de Maxim Willems (échevin de la culture) [Knokke-Heist, 14.10.1991] au dr Eugène Mattelaer (bourgmestre honoraire de Knokke-Heist) dans laquelle l'état d'avancement du dossier « Museum Luc Peire » est évoqué. (Copie conservée dans le dossier *Museum Luc Peire Project Knokke* (Archives FJLP)).
Emplacement du musée : Meerlaan 32 B-8300 Knokke-Heist, là où se trouve aujourd'hui le Cafécultuur (pour les visiteurs : Maxim Willemspad 1), une architecture en ossature de métal et de verre de l'architecte Marc Felix datant de 2002. Voir : Vandenbreeden 2006, p. 45.

[216] Source : entretien de Marc Peire avec Hans Christian Demyttenaere le 23.06.2015 à la FJLP de Knokke.
Hans Christian Demyttenaere s'exprime encore ultérieurement à propos de son projet : « Luc Peire m'a donné carte blanche à l'époque. Mon projet n'a donc pas été dessiné en fonction d'une quelconque ébauche de sa part. Je n'ai reçu de lui absolument aucune ébauche et/ou instruction. J'avais avancé l'idée d'orner la façade d'un bas-relief qu'il développerait en détail ultérieurement. J'avais également prévu qu'une œuvre de lui coure à travers tout le bâtiment, œuvre qui était également à développer ultérieurement. Les deux œuvres ensemble, cela faisait peut-être un peu trop, et pour moi ce pouvait aussi bien être l'une ou l'autre. » (E-mail de Hans Christian Demyttenaere à Marc Peire, lundi 9 mars 2020 à 11h28, Objet : Re : *Museum voor Luc Peire 1990*).
Hans Christian Demyttenaere est le fils de l'artiste constructif abstrait Roger Demyttenaere (1926-2019) de Knokke, qui était un ami de Luc Peire. Peire a aussi impliqué Hans Christian Demyttenaere dans l'élaboration de son projet, et de la maquette de son projet (1991) d'habillage de la cage d'ascenseur en béton du bâtiment du ministère des Finances (la « Tour des Finances », de 135 m de haut) en face du Botanique à Bruxelles. Le projet s'inscrivait dans le cadre d'un concours d'idées et n'a pas été exécuté. La cage d'ascenseur en béton, toujours dépourvue d'habillage, a été entièrement détruite pendant les travaux de rénovation de la « Tour des Finances » entre 2005 et 2008. Hans Christian Demyttenaere a aussi été plus tard l'architecte de l'immeuble à appartements Residentie Monty sur l'emplacement de l'ancien Noordzeehotel de Huib Hoste (Lippenslaan, Knokke).

[217] Voir copie de la lettre du Dienst Cultuur Knokke-Heist [s.l. (Knokke-Heist), s.d. (17.02.1989)] à Roland De Brock, avec en annexe le compte rendu d'une « conversation informelle de Luc Peire et son épouse avec l'échevin Maxim Willems en présence de Frans Tieleman et Dirk Van Riet le jeudi 16.02.89 dans la maison de Luc Peire à Paris. »

[218] Les avant-projets de l'architecte Hans Christian Demyttenaere sont conservés dans les Archives FJLP. Ils datent du 20 & 21.12.1990.

[219] Nous retrouvons une application comparable d'un mur en relief avec claustra dans des intégrations architecturales de Luc Peire : *Muur Reliëf 68* (Banque J. van Breda & Co, Borgerhout-Anvers, 1968) ; *Mur à claire-voie* servant de clôture au complexe scolaire du Lycée Paul Langevin, Collège d'Enseignement Technique (La Seyne-sur-Mer) (1973) ; clôture en relief avec claustra en métal inoxydable dans l'intégration *Station de métro Roodebeek* (Bruxelles) (1976-1982).

[220] Luc Peire obtient également un effet emphatique et renforçateur grâce au reflet de l'eau dans son œuvre de 21 mètres de haut *Teken U.Z. Gasthuisberg* (Louvain, 1992).

[221] Par la suite, les deux structures-cadres réfléchissantes autour du mur en relief avec claustra ont déplu à Demyttenaere en raison de leur effet limitatif et fermé. (Source : entretien de Marc Peire avec Hans Christian Demyttenaere le 23.06.2015 à la FJLP à Knokke).

[222] « J'ai prévu du béton coloré à cet effet. » (E-mail de Hans Christian Demyttenaere à Marc Peire, lundi 9 mars 2020 à 11h28, Objet : Re : *Museum voor Luc Peire 1990*).

lumière zénithale. Les configurations de lignes et de formes dans la toiture, les lucarnes et le sol de la terrasse extérieure font allusion aux motifs géométriques des œuvres de Mondrian, Victor Servranckx et Huib Hoste.
« Il en a probablement fait un peu trop » : telle fut la réaction spontanée de Luc Peire devant l'avant-projet de Demyttenaere[223].
Il faut le dire, ce « Musée idéal » constitue la fusion parfaite de l'art total de Peire : un concept architectural au service de l'espace infini, de la verticalité rythmée, de l'intégration de bas-reliefs et d'*environment*. Inspiré de la Quadrat Moderne Galerie – Josef Albers Museum de Bottrop, le concept muséal de Peire allie l'aspect monographique à l'universalité du constructivisme abstrait.
L'échevin et bourgmestre honoraire de Knokke(-Heist) Eugène Mattelaer, qui appréciait au plus haut point l'art de Peire et avait toujours soutenu Peire pendant ses mandats d'échevin et de bourgmestre[224], ne manqua pas d'intervenir auprès de l'échevin Maxim Willems à propos de ce dossier. « Ce serait tellement dommage que le projet échoue, car votre dotation est unique. Et Knokke a besoin d'un Musée », écrit-il avec empressement à Luc Peire le 21 octobre 1991[225].
Même si Maxim Willems, alors échevin de la culture de Knokke-Heist, voyait le « Musée idéal » de Peire d'un très bon œil et l'a vigoureusement défendu, le projet a finalement été rejeté[226]. Les raisons invoquées étaient : des exigences et conditions d'exposition trop grandes et trop spécifiques au niveau international[227]. La question de principe s'est sans doute aussi posée de savoir « si ce projet ne devait pas plutôt être réalisé par le secteur privé[228]. »

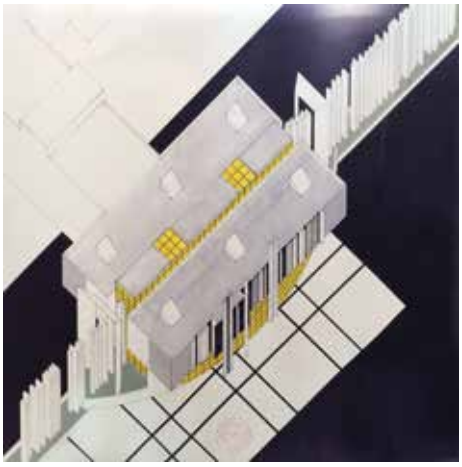

Projection axonométrique (élévation / plan de toiture) du « Musée idéal » de Luc Peire à Knokke-Heist
(avant-projet du 20.12.1990, architecte Hans Christian Demyttenaere)
Photo : MP

[223] Source : entretien de Marc Peire avec Hans Christian Demyttenaere le 23.06.2015 à la FJLP à Knokke.
[224] Échevin de Knokke de 1947 à 1966. Bourgmestre de Knokke de 1966 à 1971. Bourgmestre de Knokke-Heist de 1971 à 1973.
[225] Écrit (carte de visite recto/verso) du dr Eugène Mattelaer (bourgmestre honoraire de Knokke-Heist) [Knokke, 21.10.1991] à Luc Peire accompagné de la copie de la lettre de Maxim Willems (échevin de la culture) [Knokke-Heist, 14.10.1991] au dr Eugène Mattelaer faisant le point sur le dossier « Museum Luc Peire ».
[226] On ne trouve rien du dossier du projet « Museum Luc Peire » dans les procès-verbaux des collèges échevinaux et conseils communaux de la commune de Knokke-Heist en 1991 (consultation par Marc Peire et Roland Schils (cadre chargé de la gestion des documents à la commune de Knokke-Heist) le 12.11.2019). On peut en déduire que ce dossier a été porté uniquement par l'échevin de la culture Maxim Willems (1956-2014) en concertation directe avec le bourgmestre Leopold Lippens.
La maquette du bâtiment a trôné, symbole d'un projet culturel inaccompli, dans le cabinet de l'échevin Maxim Willems. (Information tirée d'un entretien de Marc Peire avec Hans Christian Demyttenaere le 23.06.2015 à la FJLP à Knokke).
[227] Peire Luc & Peire Jenny 1991, [p. 2]. Informations complémentaires à ce sujet tirées de conversations de Marc Peire avec Maxim Willems (échevin de Knokke) le 18.11.2012 et avec Roland De Brock (coordinateur de chantier et président de la Fondation Jenny & Luc Peire) entre 1994 et 2012. D'après un autre témoin, la détérioration de la relation entre le bourgmestre Leopold Lippens et le coordinateur de chantier Roland De Brock dans le cadre de certains dossiers de construction dans la commune serait à l'origine du refus.
[228] Opinion de Karel Segers, à l'époque directeur du Centre culturel Scharpoord, cité par l'échevine Annie Vandenbussche dans son mail du 28.12.2019 à Marc Peire.

Le bourgmestre Leopold Lippens lui-même – impliqué dans le dossier au même titre que l'échevin Maxim Willems – n'a pas apporté de réponse directe à notre question (13.11.2019) lorsque nous l'avons interrogé sur la raison (exacte) du rejet[229].
Quelle qu'ait été finalement la raison du rejet, Luc Peire se montra en tout cas très déçu et plein d'incrédulité et d'incompréhension devant « cette occasion manquée pour Knokke-Heist[230] ».

Après ce refus, l'échevin Willems fit une proposition alternative à Peire. La collection pourrait être installée dans un hôtel que l'on transformerait en musée, le Noordzeehotel moderniste de Huib Hoste (1881-1957) dans la Lippenslaan, où un espace d'exposition serait également créé pour de l'art constructiviste[231]. Cette proposition a été radicalement rejetée par Peire.
Fin 1991, Luc Peire propose alors au Groeningemuseum de Bruges de présenter de façon permanente son *Environnement*-miroir (1967, ILP *777*, collection Communauté flamande) en liaison avec un espace permanent consacré à l'art abstrait constructif de la collection du musée. Peire est également disposé à offrir au Groeningemuseum quatre œuvres d'artistes étrangers faisant partie de sa collection personnelle (Leo Breuer, Gottfried Honegger, Giovanni Korompay, Charles Bézie) pour donner ainsi une dimension européenne au projet[232]. Cette proposition a été rejetée en raison du manque criant de place dans le musée[233].
En 1993, Luc Peire, veuf sans enfant, fait son testament. Dans ce testament, il crée une fondation sous le nom d' « Atelier Luc Peire – Fondation Jenny et Luc Peire », sise De Judestraat 64 à Knokke (avec son atelier, bungalow et jardin). Après le décès de Luc Peire en 1994, la fondation gère l'ensemble de la succession de l'artiste et développe tout un site dans la De Judestraat[234].

---

229 Un mail adressé par moi (13.11.2019 ; rappel le 08.12.2019) au bourgmestre Leopold Lippens lui demandant d'expliquer la raison (exacte) du refus a été traité à sa demande par l'échevine Annie Vandenbussche, qui m'a répondu dans un mail du 28.12.2019. Le bourgmestre a transmis ma question à son échevine Annie Vandenbussche et à Pedro Oosterlynck, actuel directeur du Centre culturel, soit des personnes qui n'ont jamais été impliquées dans le dossier du musée de Peire à Knokke-Heist.
E-mail d'Annie Vandenbussche à Marc Peire, samedi 28 décembre 2019 à 10h34, Objet : *Votre question au Bourgmestre Lippens/ Projet Musée Luc Peire :*
« Cher Président, cher Marc,
Le bourgmestre le comte L. Lippens nous a demandé, à Pedro Oosterlynck (actuel directeur du Centre culturel) et à moi-même, de répondre à votre question concernant le Projet de Musée Luc Peire.
Vous comprenez sûrement que nous avons dû faire quelques recherches, nous plonger dans les archives et prêter l'oreille à ceux qui ont vécu de près cette époque.
Malheureusement, tout ceci ne nous a pas permis de clarifier la situation. Karel Segers, directeur du C.C. à l'époque, et impliqué de très près dans les projets qui tenaient à cœur à feu l'échevin Willems, n'a aucune idée des motivations précises. Il se souvient que le projet a été évoqué, mais qu'il n'a finalement jamais pris une tournure officielle.
Selon lui, le raisonnement implicite suivi aura été la question de principe de savoir si ce projet ne devait pas plutôt être réalisé par le secteur privé.
Le niveau d'ambition du projet était sans doute trop élevé à ce moment-là pour que l'on y engage des moyens publics.
Je me rends bien compte, cher Marc, que cette réponse ne vous apporte guère de clarté, à vous et à la Fondation Luc Peire. Mais en l'absence de tout compte rendu écrit, nous devons nous débrouiller avec les souvenirs des personnes interrogées […]. »
Ma réponse au mail de l'échevine Annie Vandenbussche :
« Chère Annie,
Merci pour votre mail et pour votre peine.
J'avais posé cette question au bourgmestre Lippens, parce qu'il était la seule personne qui, à l'époque, était responsable de la décision finale à propos du projet de Musée Luc Peire, en accord avec Maxim Willems. J'avais précédemment obtenu pas mal d'informations de Maxim Willems lui-même (en 2012), qui était un grand partisan du projet, mais elles ne me satisfaisaient pas. Je voulais en effet les entendre du bourgmestre Lippens lui-même. J'ai récemment cherché, avec Roland Schils, dans les archives de la commune, où j'ai consulté les procès-verbaux des conseils communaux et collèges échevinaux. Mais nulle part je n'ai trouvé trace du dossier. Danny Lannoy, échevin fin des années 80, début des années 90, m'a donné quelques informations de bonne source sur ce dossier (informel, qui a uniquement été traité par le bourgmestre et l'échevin Willems) qui n'a effectivement jamais pris une tournure officielle.
Me permettez-vous d'utiliser et d'intégrer votre mail dans mon article sur le Projet de Musée Luc Peire ?
En attendant, je vous souhaite une belle fin d'année !
Cordialement.
Marc »
(E-mail de Marc Peire à Annie Vandenbussche, samedi 28 décembre 2019 à 16h13, Objet : RE : *Votre question au Bourgmestre Lippens /Projet de Musée Luc Peire*).

230 Source : entretiens de Marc Peire avec Roland De Brock et d'autres témoins.

231 Information tirée d'une conversation de Marc Peire avec Maxim Willems (échevin de Knokke-Heist) le 18.11.2012.

232 Pour la collection d'œuvres d'autres artistes que possédait Peire, voir Peire Marc 2016a (à l'occasion de l'exposition de l'été 2016 « Luc Peire omringd / Autour de Luc Peire » à la Fondation Jenny & Luc Peire à Knokke).

233 Source : DEMEESTER, Beatrijs, *Verslag van de vergadering op het atelier van Luc Peire te Knokke op 12 december 1991 om 15 u. Aanwezig: Heer en mevrouw Luc en Jenny Peire, de heren Dirk De Vos (conservator Groeningemuseum), Hugo Stevens (Schepen van Cultuur [Stad Brugge]), Willy Le Loup (conservator Prentenkabinet), mevrouw Beatrijs Demeester (verslag)*, tapuscrit, 13.12.1991, 2 pp. (Ce compte rendu conservé dans les Archives FJLP est accompagné de notes manuscrites de Luc Peire à propos des thèmes évoqués pendant la réunion) (Archives FJLP/TLP91-2).

234 Peire-Verbruggen & Peire Marc 2001, p. 85 ; Peire Marc & Soetaert Els 2005, p. 120.

Environnement I

Après l'échec de ses projets pour Knokke-Heist et Bruges, Luc Peire a voulu éviter à tout prix que son *Environnement I* – acquis par l'État belge en 1972 et cédé au milieu des années 80 à la collection de la Communauté flamande – ne déménage du MRBA de Bruxelles vers le Musée provincial d'Art moderne (PMMK) d'Ostende[235]. Pour quelle raison ? Parce que Luc Peire se montrait extrêmement critique à l'encontre de Willy Van den Bussche, alors conservateur du PMMK[236].
L'artiste a tout fait pour faire transférer, par l'entremise de Jan Hoet, l'œuvre à Gand, dans le Musée d'Art contemporain de l'époque (hébergé au Musée des Beaux-Arts).[237] C'est ainsi qu'*Environnement I* s'est retrouvé en prêt de longue durée dans la collection de ce musée (devenu le S.M.A.K. en 1999).
En 2007, le S.M.A.K. (conservateur Philippe Van Cauteren) l'a sous-prêté à la Fondation Jenny & Luc Peire de Knokke. En 2011, la pièce-miroir y a acquis une place fixe dans une « pièce en rez-de-jardin » conçue spécialement à cet effet par le duo d'architectes De Bruycker-De Brock. L'année suivante, *Environnement I* (Numéro d'inventaire BK 1701) a été officiellement mis en dépôt à la Fondation Jenny & Luc Peire par le Département Patrimoine artistique et Patrimoine des Autorités flamandes (acte de dépôt du 02.02.2012)[238].

Considérations finales

- Que la proposition de Peire de créer un espace d'exposition et un « Centre d'art abstrait constructiviste » ait été rejetée reste une affaire regrettable. Ce projet aurait incontestablement permis à la commune côtière de Knokke-Heist d'acquérir une place spécifique sur la carte artistique mondiale.
  Une attention ciblée sur le modernisme belge (en lien avec la Maison Noire (Maison de Beir) de Huib Hoste) et le constructivisme abstrait aurait de surcroît pu renforcer notre patrimoine dans le contexte international, sur le plan tant muséal qu'archivistique.
- Si Luc Peire avait malgré tout accepté la proposition de l'échevin Maxim Willems de faire du Noordzeehotel un musée, le bâtiment moderniste de Huib Hoste aurait été sauvé et on aurait aussi pu envisager de restaurer la fresque *De Cinemawereld/Le Monde du cinéma* que Luc Peire y avait réalisée en 1951 pour le Cinéma Monty, dans l'ancienne conciergerie à l'arrière[239]. La commune de Knokke-Heist aurait ainsi (enfin) eu son musée d'art.

---

[235] Depuis 1975, *Environnement I* était installé au MRBA de Bruxelles. À partir de 1990 (depuis 1989, Eliane De Wilde était conservatrice en chef du MRBA), l'œuvre n'y fut plus exposée en raison d'un réagencement du musée et à cause de l'état d'endommagement de l'œuvre et des problèmes de conservation et de restauration et besoins de contrôle qu'elle nécessitait.

[236] Peire émet des critiques à l'encontre de Van den Bussche et de son musée ostendais notamment dans une lettre [Paris, 09.11.1989] à Eliane De Wilde, conservatrice en chef du MRBA Bruxelles. « J'ai aussitôt visité ce musée [PMMK]. À l'issue de cette visite, il était clair pour moi que jamais une exposition Luc Peire ne pourrait avoir lieu dans ce musée avec M. Van den Bussche. […] M. Van de Bussche n'a jamais mis un pied dans mon atelier ni en Belgique, ni à Paris. Je ne l'ai jamais vu à mes expositions. Il ne connaît pas mon œuvre, si ce n'est à travers des publications. M. Van den Bussche a pris deux fois rendez-vous, mais au moment où il devait se présenter, sa secrétaire me téléphonait pour l'excuser. Sans me consulter, M. Van den Bussche a chargé deux personnes de monter mon exposition. C'était comme si je n'existais pas et qu'il s'agissait d'une exposition « post mortem ». Les deux personnes en question savaient que je ne voulais pas de cette exposition. »

[237] Voir lettre [Paris, 17.11.1992] de Luc Peire en réponse à un courrier [Bruxelles, 28.09.1992] de W. Juwet, Directeur général de l'Administration Art du Ministère de la Communauté flamande, contenant la demande de Willy Van den Bussche de mise en dépôt de l'*Environnement* au PMMK d'Ostende. Voir aussi la correspondance y faisant suite du Musée d'Art contemporain de Gand (Rom. Bohez, assistant, pour Jan Hoet, conservateur) à W. Juwet et à Luc Peire (documents conservés dans le Dossier *Environnement I* dans les archives de l'Atelier Luc Peire – Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke).

[238] Sources: entretiens de Marc Peire avec Luc Peire et avec Roland De Brock ; lettre de W. Juwet (Inspecteur général au Ministère de la Communauté flamande, Administration de l'Art) [Bruxelles, 26.06.1990] à Eliane De Wilde ; lettre d'Eliane De Wilde [Bruxelles, 14.08.1990] à Robert Pannier (président de l'ASBL Les Amis de Luc Peire). Des lettres et des documents sont conservés dans le Dossier *Environnement I* (correspondance ; documentation ; plans ; description ; documentation en images) dans les archives de l'Atelier Luc Peire – Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke.

[239] Voir Peire Marc 2016b, Annexe 7. La fresque en deux parties (partie gauche *Filmtypen/Types de films* ; partie droite *Cinemabezoekers/Visiteurs du cinéma*) de 2,5 m sur 20 (?) m a été exécutée sur le mur nord dans le couloir de l'ancienne conciergerie du Noordzeehotel. (Maître de l'ouvrage du Noordzeehotel : Katholiek Vlaams Verbond (KVV). Architecte : Huib Hoste. Construction : projet à partir de 1922. Inauguration : dimanche 2 mars 1924. Parties de la construction : hôtel, salle de spectacle, conciergerie).
En 1946, la salle de spectacle a été transformée en salle de cinéma (le cinéma « Monty »). La conciergerie est devenue l'accès au couloir menant à la salle de cinéma pour les séances de l'après-midi. Exploitants et commanditaires de la fresque de Luc Peire en 1951 : Lucien Loris (1910-1968) et son épouse Charlotte D'Haens (1914-2009).
Adresse : Noordzeehotel : Lippenslaan 12 B-8300 Knokke / Conciergerie : Piers de Raveschootlaan 13 B-8300 Knokke.

Bibliographie

AVERMAETE, Tom (Réd.), PROVO, Bregje (Réd.) & VERDONCK, Ann (2005), *Huib Hoste 1881-1957*, Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa) / Vlaams Architectuurinstituut (VAi) (Focus Architectuurarchieven), Anvers, 2005, 272 pp.

DEMEESTER, Beatrijs (1991), *Verslag van de vergadering op het atelier van Luc Peire te Knokke op 12 december 1991 om 15 u. Aanwezig: Heer en mevrouw Luc en Jenny Peire, de heren Dirk De Vos (conservator Groeningemuseum), Hugo Stevens (Schepen van Cultuur [Stad Brugge]), Willy Le Loup (conservator Prentenkabinet), mevrouw Beatrijs Demeester (verslag)*, tapuscrit, 13.12.1991, 2 pp. (Ce compte rendu conservé dans les Archives FJLP est accompagné de notes manuscrites de Luc Peire à propos des thèmes évoqués pendant la réunion) (Archives FJLP/TLP91-2)

DIENST CULTUUR KNOKKE-HEIST (1989), *Document Gemeentebestuur Knokke-Heist, dienst 14 cultuur*, ref.: KS/DVR – PEIRE-01.DVR; Betreft: schenking kunstwerken in eigendom LUC PEIRE. Dienst cultuur 17.02.89 (compte rendu d'une discussion informelle à Paris le 16.02.1989), 3 pp. (Archives FJLP/ dossier *Museum Luc Peire Project Knokke*)

FONTIER, Jaak (1984), *Luc Peire*, (Introduction Pierre R. CHAIGNEAU), Lannoo, Tielt-Weesp, 1984, 200 pp.

PEIRE, Luc & PEIRE, Jenny (1991), *Schenking JENNY en LUC PEIRE/Donation JENNY et LUC PEIRE*, conditions établies en 20 articles par Jenny et Luc Peire (N : 2 pp. [s.p.] / (Projet de) version française (22 articles): 7 pp.) + *Werken van LUC PEIRE – voorlopige lijst* (1 p.), 14.01.1991 (Archives FJLP/ dossier *Museum Luc Peire Project Knokke*)

PEIRE, Marc (2007), « Luc Peire's three Environments », in : *Luc Peire's Environment* [(photos : Jean Mil) / Livre (s.p. [40 pp.]) + dvd + cahier séparé (s.p. [24 pp.]) avec traduction en néerlandais et en français], Atelier Luc Peire - Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke-Dorp, 06.2007, pp. [10-13, 14] (anglais) / pp. [2-5] (néerlandais) / pp. [2-5] (français)

PEIRE, Marc (2016), « Luc Peire omringd » / « Autour de Luc Peire », in : *Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire. Bulletin 14*, 14e année, Knokke-Dorp, 07.2016, pp. 3-20

PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire*. Thèse présentée pour l'obtention du titre de Docteur en Histoire de l'Art, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Promoteur Prof. Steven Jacobs. University Press (Zelzate), Gand, 12.2016, 753 pp.

PEIRE-VERBRUGGEN, Jenny & PEIRE, Marc (introduction et annotations) (2001), *Les ateliers de Luc Peire*, Ludion, Gand-Amsterdam, 2001, 112 pp.

PEIRE, Marc & SOETAERT, Els (2005), *Luc Peire. Catalogue Raisonné of the Oil Paintings*, Lannoo, Tielt, 2005, 432 pp.

VANDENBREEDEN, Jos (Réd.) (2006), *Een Casino voor de toekomst. Nieuwe stedelijkheid in Knokke-Heist*, Gemeentebestuur Knokke-Heist / Verdographics, Knokke-Heist, 12.2006, 194 pp.

Correspondance[240]

Copie de la lettre du Dienst Cultuur Knokke-Heist [s.l. (Knokke-Heist), s.d. (17.02.1989)] à Roland De Brock, avec en annexe le compte rendu d'un « informeel gesprek met Luc Peire en zijn echtgenote met schepen Maxim Willems in het bijzijn van Frans Tieleman en Dirk Van Riet op donderdag 16.02.89 in de woning van Luc Peire te Parijs ».

Lettre du Collège des Bourgmestre et Échevins (Gemeentebestuur 8300 Knokke-Heist) [Knokke-Heist, 12.03.1991] à Luc Peire (Afdeling: 14 Cultuur; Betreft: Praatovereenkomst; Ref.: KS/DVR/HC)

Copie de la lettre de Maxim Willems (Échevin de la commune de Knokke-Heist) [Knokke-Heist, 14.10.1991] à Eugène Mattelaer

Carte de visite d'Eugène Mattelaer [Knokke-Heist, 21.10.1991] à Luc Peire

E-mail de Hans Christian Demyttenaere à Marc Peire, lundi 3 novembre 2014 à 10h07, Objet : Re : *informatie over Architectenbureau HCDemyttenaere*

E-mail de Danny Lannoy *à* Marc Peire, mardi 12 novembre 2019 *à* 20h32, Objet : Re *: Museum Luc Peire 1991*

E-mail de Marc Peire à Leopold Lippens, mercredi 13 novembre 2019 à 21h32, Objet : *project Museum Luc Peire, eind jaren '80 – begin jaren '90* (rappel le 8 décembre 2019 à 8h53)

E-mail d'Annie Vandenbussche *à* Marc Peire, samedi 28 décembre 2019 *à* 10h34, Objet : *Uw vraag aan Burgemeester Lippens/Project Museum Luc Peire*

E-mail de Marc Peire *à* Annie Vandenbussche, samedi 28 décembre 2019 *à* 16h13, Objet : RE *: Uw vraag aan Burgemeester Lippens/Project Museum Luc Peire*

E-mail de Hans Christian Demyttenaere à Marc Peire, lundi 9 mars 2020 *à* 11h28, Objet : RE *: Museum voor Luc Peire 1990*

[240] Conservée dans le dossier *Museum Luc Peire Project Knokke* (Archives FJLP)).

Sources orales

Conversations de Marc Peire avec Luc Peire
Conversations de Marc Peire avec Roland De Brock entre 1994 et 2012
Conversation de Marc Peire avec Maxim Willems le 18.11.2012
Conversation de Marc Peire avec Hans Christian Demyttenaere le 23.06.2015

Dossiers

Dossier *Museum Luc Peire Project Knokke* (correspondance ; liste des œuvres de la donation Jenny et Luc Peire ; conditions de la donation Jenny et Luc Peire ; plans du bâtiment et d'implantation) dans les archives de l'Atelier Luc Peire – Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke
Dossier *Environnement I* (correspondance ; documents ; plans ; description ; documentation en images) dans les archives de l'Atelier Luc Peire – Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Knokke

LUC PEIRE. CATALOGUE RAISONNÉ OF THE OIL PAINTINGS
(Lannoo, Tielt, 2005)

Addenda & Errata

CR 129 Sneeuwlandschap

ILP 135 – 1942
Oil on canvas, 70 x 80 cm
Signed bottom left: Peire 42

In de catalogus wordt dit doek niet afgebeeld. Het beeldarchief van Luc Peire bevatte geen foto van het werk. De bezitter kon niet worden getraceerd.
Het werk is in kleur afgebeeld in veilingcatalogi 2019 - 2021:
15.10.2019, Bernaerts Veilinghuis, Antwerpen, 'Maîtres Modernes', lotnr. 259 [repro kleur] (Winterlandschap 1942)
16.03.2020, Bernaerts Veilinghuis, Antwerpen, Online-Auction, lotnr. 5060 [repro kleur] (Winterlandschap 1942)
14.09.2020, Bernaerts Veilinghuis, Antwerpen, Online-Auction, lotnr. 180 [repro kleur] (Paysage hivernal 1942)
15.03.2021, Bernaerts Veilinghuis, Antwerpen, Online-Auction, lotnr. 40 [repro kleur] (Paysage hivernal 1942)

CR 254 [? Bright beach, Sicily]

IMP 1821 - 1948
Oil on **paper, 38,50 x 50 cm**
Signed bottom left: Peire

Het werk, niet opgenomen in het identificatieregister van Luc Peire, is in 2020 ontdekt in een privécollectie te Brugge. Het is in de catalogus in een vage zwart-witreproductie afgebeeld. Het behoort tot de reeks werken die Luc Peire in 1948 op Sicilië realiseerde en tentoonstelde in Agrigento (expo 48/1). De bezitter leverde een kleurenfoto en de ontbrekende details over het werk. Een preciserering van de geschilderde locatie ontbreekt alsnog.

CR 536 Kasaï

IMP 1697 – 1952
Oil on canvas, 60 x 81 cm
[Formerly Collection Ministère des Colonies (Belgium)]
Signed bottom left: Peire

In de catalogus wordt dit doek, gesigneerd door Luc Peire, niet afgebeeld. Luc Peire gaf het geen identificatienummer mee (zoals ook zijn werk Lukula van 1953, CR 584). Het beeldarchief van Luc Peire bevatte geen foto van het werk en de bezitter kon niet worden getraceerd. Het doek behoorde oorspronkelijk tot de collectie van het Ministerie van Koloniën (België). Dit is ons bekend via een brief van 22.10.1954 aan Luc Peire vanwege het Ministerie van Koloniën te Brussel, ondertekend door André Gascht, Secrétaire d'Administration au Département. In de brief staat: "Ces deux toiles [Kasaï (10.000 frs) / Lukula (12.000 frs] ont été cédées par l'artiste précité en exécution du contrat du 29 février 1952, en complément des oeuvres choisies à Léopoldville par Monsieur le Gouverneur Général pour une valeur de 30.000 frs."
Bij de titels Kasaï en Lukula noteerde Jenny Peire in potlood: "pas de n°s d'identification".
Zeer waarschijnlijk na de opheffing van het Ministerie van Koloniën in 1960 kwam het werk terecht in de privécollectie van een functionaris van het Ministerie voor Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. De kinderen van de functionaris, die in 2020 op 86-jarige leeftijd overleed, brachten de Stichting Jenny & Luc Peire op de hoogte van dit werk in hun familiebezit en stuurden foto's en de technische gegevens door. Zo was het mogelijk het werk te traceren en te identificeren. Het doek is verso niet voorzien van een etiket van de kunstenaar.

CR 538 Hoog Katanga (Opper-Katanga / Haut Katanga)

ILP 452 – 1952
Oil on paper (laid down), 28 x 42 cm
Signed bottom left: Peire

In de catalogus wordt dit werk niet afgebeeld. Het beeldarchief van Luc Peire bevatte geen foto van het werk. De bezitter kon niet worden getraceerd. Veilinghuis Campo & Campo (Berchem – Antwerpen) stuurde op 27.01.2021 beeldmateriaal en gegevens door naar Marc Peire. Het werk behoorde oorspronkelijk tot de privékunstcollectie van schrijver en essayist Ivo Michiels.

CR 699 Enna

ILP 626 – 1958 / **1960**
Oil on canvas, 60 x 81 cm

CR 699 Enna

CR 782 Etude.1612

In de catalogus wordt dit doek in zwart-wit afgebeeld. Het beeldarchief van Luc Peire bevatte geen kleurenfoto van het werk.
Het werk behoorde sinds 1968 tot de verzameling van Galleria Lorenzelli (Bergamo) en kwam vervolgens in een privécollectie te Bergamo terecht.
Het werk is in kleur afgebeeld in volgende veilingcatalogus:
08.04.2020, Art-Rite S.r.l., Milaan, lotnr. 8 cat. [repro kleur] [1960 gedateerd]
Over het werk bestaat dateringsverwarring.
In het identificatieregister van Luc Peire en op het identificatie-etiket (versozijde van het werk) werd over de jaardatum 1960 (?) het jaartal 1958 aangebracht door Luc Peire. Een archieffiche van het werk vermeldt 1960.
De kleurenreproductie van het werk doet met zekerheid besluiten dat het doek de uitvergrote versie is van Etude. 1612 (CR 782) door Luc Peire 1960 gedateerd. Kleur en lijnvoering zijn identiek.

Aanvullende bibliografie: Peire Marc, 'Luc Peire en de klassieke wereld / Luc Peire et la culture classique', in: Stichting / Fondation Jenny & Luc Peire, Bulletin 16, Knokke-Dorp, 07.07.2018, pp. 17, 42

Colofon

Uitgever
Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke
www.lucpeire.com

Teksten
Jaak Fontier, Marc Peire, Renaat Ramon

Redactie en correctie
Marc Peire & Els Soetaert

Vertaling NL → FR
Catherine Warnant

Drukker
Verdographics, Knokke-Heist

Oplage
500

Reeks
Nr. 18 van de reeks Bulletins van de Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke

Publicatie
Juli 2021

Beeldmateriaal
Foto- en bibliografiearchief Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke (SJLP/FJLP); beeldarchief Marc Peire (uit: PEIRE, Marc (2016), *Van wand naar ruimte. Onderzoek naar de invloed van het 'al fresco' op het werk van Luc Peire.* Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van Doctor in de Kunstwetenschappen, Universiteit Gent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Promotor Prof. dr. Steven Jacobs. University Press (Zelzate), Gent, 12.2016, 753 pp.)

Fotoverantwoording: Art-Rite S.r.l (Milaan); Bernaerts Veilinghuis (Antwerpen); Bollaert & Moortgat; Campo & Campo (Berchem – Antwerpen); Luc Devriendt; DVC Antwerpen; Patrick Holderbeke; Jeniper; MUCA; Rosario Ochoa; Jenny Peire; Luc Peire; Marc Peire (MP); Renaat Ramon; Els Soetaert; Arne Surmont; Kim Zwarts.
Bibliografische bronvermelding.

Met dank aan Pierre Adler, Stefanie Arts, Brecht Callewaert, Filips en Ingrid De Ferm, Robrecht Delbaere, Hans Christian Demyttenaere, Tom Gerits, Lut Knockaert, Danny Lannoy, Lut Maris, Renaat Ramon, Roland Schils, Els Soetaert, Hein Soetaert, Ivo Valgaeren, Annie Vandenbussche, Dries Vanlandschoote, Yoeri Vanlangendonck, Koen Van Sumere, Catherine Warnant.
Delen Private Bank
Gemeente Knokke-Heist
Dienst Toerisme Knokke-Heist

© 2021, Atelier Luc Peire – Stichting Jenny & Luc Peire, Knokke

All rights reserved. No part of the contents of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any other information storage and retrieval system, without the prior written permission of the copyright holders.

Errata:

Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Bulletin 15 – 2017, p. 44:

- M 49 (ILP S 03) St Etienne, 1974. 'il a été tiré du même motif: **[30]** ex. Numéroté de I à **[XXX]** […]'. (= correctie op de notitie van Jenny en Luc Peire in het archief betreffende deze lithografie).

- M 72 (ILP S 57) LIEGE (in album), 1987: afmetingen: 60 x **50 cm** (beeld / papier); 60 x 50 cm (album)

Stichting/Fondation Jenny & Luc Peire, Bulletin 17 – 2019, p. 3:

La fonction de Patrick-Gilles Persin dans le cadre de l'exposition *Luc Peire, 50 peintures de 1951 à 1988 / l'œuvre gravé* (07.11 – 03.12.1989, Musée du Luxembourg, Paris) est décrite dans le catalogue d'exposition comme : « Mise en place de l'exposition ». C'est Gabrielle Boyon, épouse de Jacques Boyon, qui était « commissaire de l'exposition ».

De functie van Patrick-Gilles Persin voor de tentoonstelling *Luc Peire, 50 peintures de 1951 à 1988 / l'œuvre gravé* (07.11 – 03.12.1989, Musée du Luxembourg, Paris) wordt in de tentoonstellingscatalogus omschreven als: 'Mise en place de l'exposition'. 'Commissaire de l'exposition' was Gabrielle Boyon, echtgenote van Jacques Boyon.

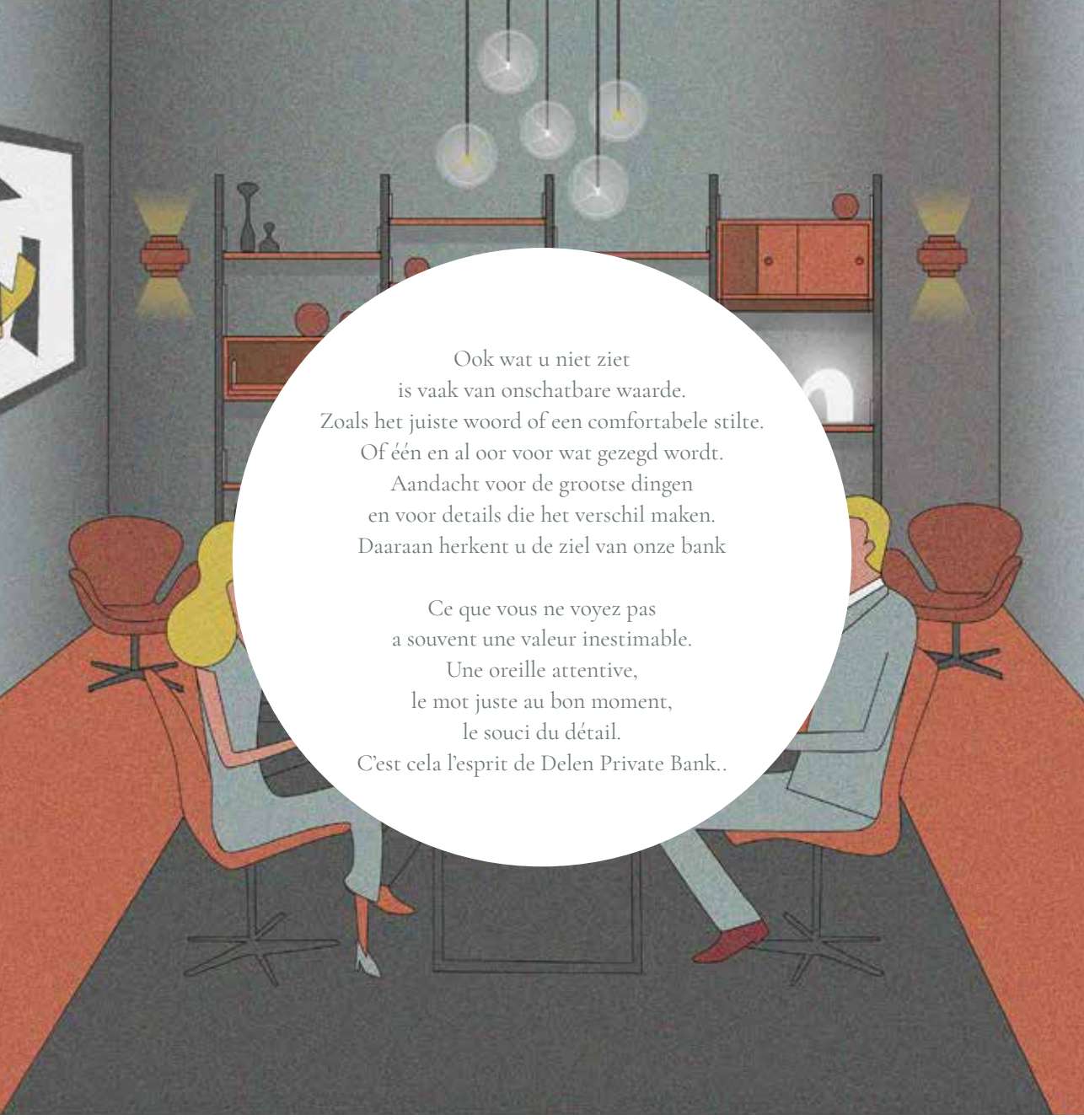

Ook wat u niet ziet
is vaak van onschatbare waarde.
Zoals het juiste woord of een comfortabele stilte.
Of één en al oor voor wat gezegd wordt.
Aandacht voor de grootse dingen
en voor details die het verschil maken.
Daaraan herkent u de ziel van onze bank

Ce que vous ne voyez pas
a souvent une valeur inestimable.
Une oreille attentive,
le mot juste au bon moment,
le souci du détail.
C'est cela l'esprit de Delen Private Bank..

DELEN

PRIVATE BANK

Onze kantoren - Nos bureaux

Antwerpen
Jan Van Rijswijcklaan 162/11
2020 Antwerpen
+32 (0)3 244 55 66

Antwerpen - Noord
Augustijnslei 52
2930 Brasschaat
+32 (0)3 244 57 50

Brussel - Bruxelles
Tervurenlaan 72 - Avenue de Tervueren 72
1040 Brussel - Bruxelles
+32 (0)2 511 84 10

Gent
Coupure Rechts 102
9000 Gent
+32 (0)9 210 47 60

Hasselt
Thonissenlaan 11
3500 Hasselt
+32 (0)11 71 10 10

Kempen
Nijverheidsstraat 13
2260 Westerlo
+32 (0)14 27 90 00

Knokke
Elizabetlaan 92
8300 Knokke
+32 (0)50 23 05 85

Liège
Boulevard d'Avroy 4
4000 Liège
+32 (0)4 232 28 11

Leuven
Bondgenotenlaan 140
3000 Leuven
+32 (0)16 29 89 89

Namur
Chaussée de Liège 654C
5100 Jambes
+32 (0)81 32 62 62

Roeselare
Kwadestraat 151b/51
8800 Roeselare
+32 (0)51 24 16 16

Waregem
Vredestraat 53/11
8790 Waregem
+32 (0)56 24 20 50

Waterloo
Drève Richelle 167
1410 Waterloo
+32 (0)2 741 28 00

DELEN

PRIVATE BANK

Kantoor Lut
&
Partners BV

Kunstgalerij De Mijlpaal organiseert tentoonstellingen in Heusden-Zolder en Knokke-Zoute

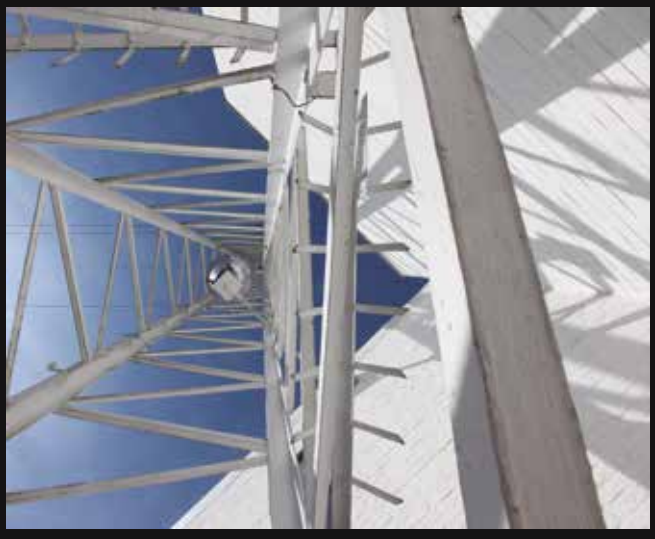

De Mijlpaal is een link naar de hoogspanningspyloon waarrond de ruimte in Heusden-Zolder ontworpen werd door architect Bart Lens.
In Knokke brengt de locatie aan de Zeedijk, met zicht op strand en zee, raakvlakken van diverse kunstdisciplines. Steeds brengt een uitgewerkt concept gevestigde én jonge kunstenaars samen.
Ook als curator van Extra Muros tentoonstellingen in historische gebouwen is de Mijlpaal vaak aan zet.

Heusden-Zolder
Brugstraat 45
3550 Heusden-Zolder

Knokke-Zoute
Zeedijk 816
8300 Knokke-Zoute

demijlpaal@skynet.be • www.demijlpaal.com • www.facebook.com/kunstgalerijdemijlpaal
011 435201 - 0471 645 937 • open vr-za-zo tussen 14u en 18u, en na afspraak

AP'ART
BELGISCHE KUNST NA '45

DE KUNSTENAARS

André Beullens | Jan Burssens | Amédée Cortier | Felix De Boeck | Gilbert Decock | Jo Delahaut | Gaston De Mey | Yves De Smet | Ignace De Vos | Francis Dusépulchre | Luc Hoenraet | Alex Kindt | Antonia Lambelé | Dieter Lannoo | Walter Leblanc | Eugène Leroy | Kurt Lewy | Wim Maes | Pol Mara | Marcel Mariën | Antoine Mortier | Luc Peire | Léopold Plomteux | Arne Quinze | Albert Rubens | Michel Seuphor | David Speybrouck | Piet Stockmans | Gilbert Swimberghe | Englebert Van Anderlecht | Jan van den Abbeel | Guy Vandenbranden | Raf Vandewalle | Etienne Van Doorslaer | Paul Van Hoeydonck | Dan Van Severen | Hilde Van Sumere |

Adres: Maïsstraat 4, 9000 Gent | **gsm:** 0475 65 68 74 | **E-mail:** koen@weareapart.be | **Web:** **www.weareapart.be**

◀ Elégie VI, 1967 - Luc Peire

Openingsuren AP'ART-galerij: zie website

PierreAdler

DIAMONDS - ANTWERPEN

Antwerpen +32 476 34 10 10
pierre.adler@skynet.be

Uit sympathie

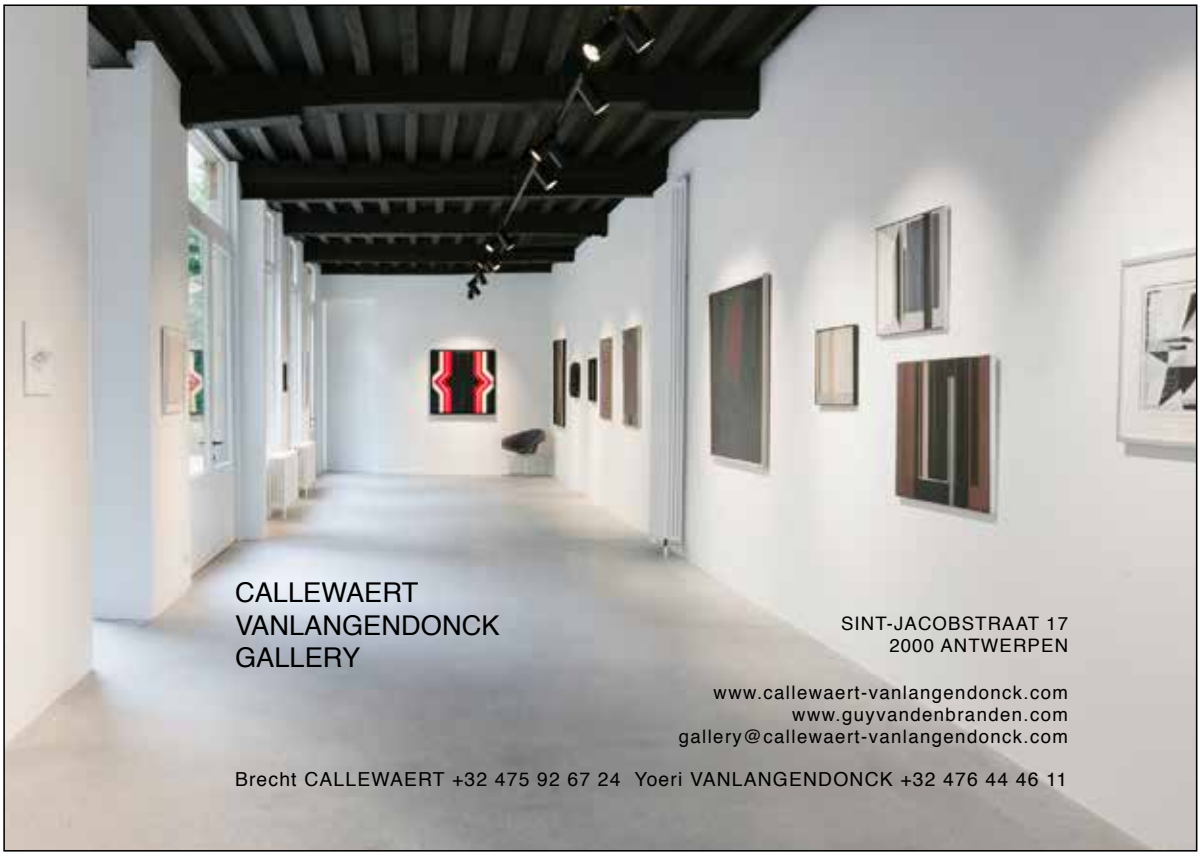
CALLEWAERT
VANLANGENDONCK
GALLERY
SINT-JACOBSTRAAT 17
2000 ANTWERPEN
www.callewaert-vanlangendonck.com
www.guyvandenbranden.com
gallery@callewaert-vanlangendonck.com
Brecht CALLEWAERT +32 475 92 67 24 Yoeri VANLANGENDONCK +32 476 44 46 11

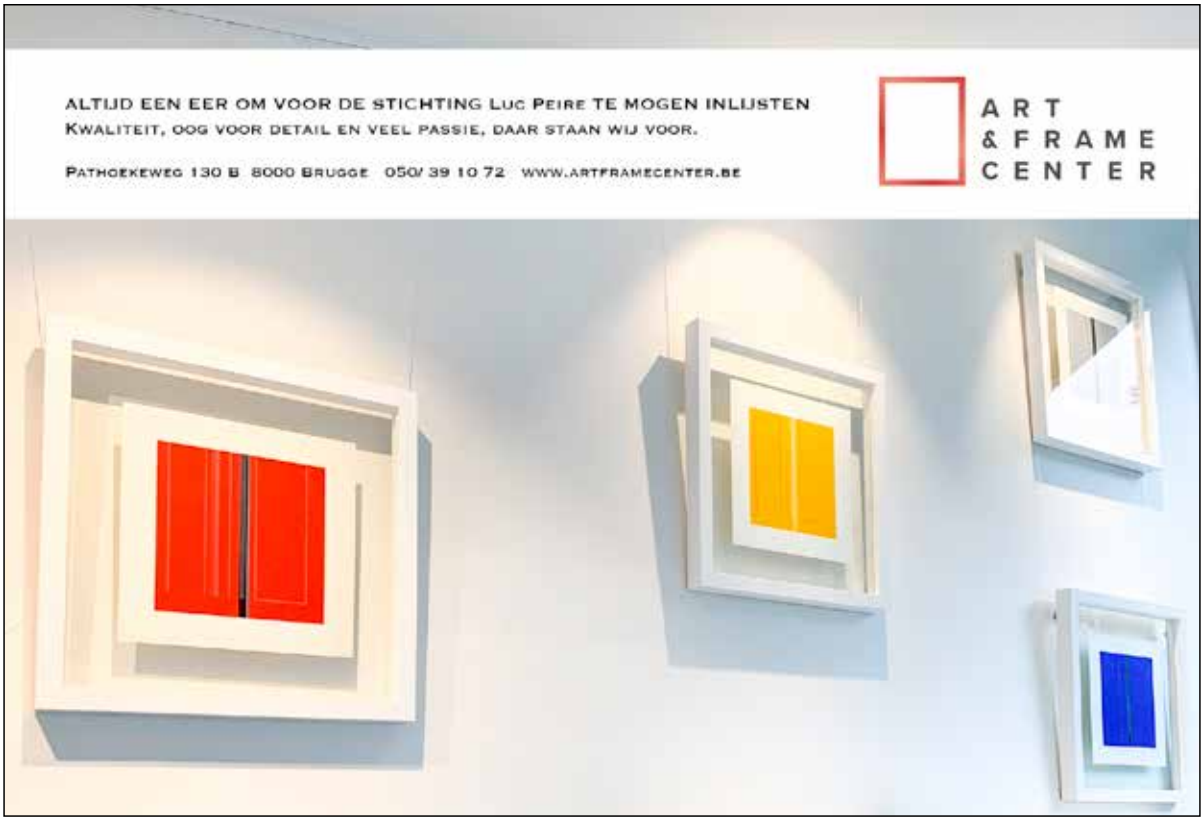
ALTIJD EEN EER OM VOOR DE STICHTING Luc Peire TE MOGEN INLIJSTEN
Kwaliteit, oog voor detail en veel passie, daar staan wij voor.
Pathoekeweg 130 B 8000 Brugge 050/ 39 10 72 www.artframecenter.be
ART
& FRAME
CENTER

ART
TOUR
Ontdek de artistieke
en culinaire kant
van Knokke-Heist
Boek via
mykh.be/arttour
KNOKKE-HEIST

TAPTA
Chien de garde (study)

1988
Neoprene
47,50 x 68,00 cm
& 25,00 x 57,50 cm

Maurice Verbaet Gallery
Zeedijk-Het Zoute 738
8300 Knokke

www.verbaet.com
sibylle@verbaet.com
+32 479 88 10 31

VERDOGRAPHICS

Luxury Printing

FOR THAT FINISHING TOUCH

In deze moderne tijd zijn de ambachtelijke druktechnieken aan een echte opmars bezig!
Niet verwonderlijk, want ze geven drukwerk net dat tikkeltje meer.
Met onze authentieke Heidelberg-pers kunnen we ook uw drukwerk
een **unieke** en **luxe uitstraling** geven!

LETTERPRESS

We maken een cliché en drukken die met veel kracht, met of zonder inkt, diep in het zachte papier. Het ontwerp ligt voelbaar verdiept in het papier, hetgeen het drukwerk net iets extra's en tastbaarders geeft.

BLINDDRUK

Door een reliëf in het papier te drukken ontstaat er een diepteverschil. Hiervoor gebruiken we geen inkt.
Door de schaduwwerking is de afbeelding te zien.
We kunnen zowel opwaarts als inwaarts reliëf creëren.

FOLIEDRUK

Ook foliedruk doen we op onze pers.
We vervangen de inkt door een folie in een kleur volledig naar uw keuze.
Door druk en warmte hecht de folie op het papier.

FOLIEPREEG

We kunnen ook folie verhoogd in het papier drukken. Een combinatie van foliedruk en blinddruk dus. Een echte blikvanger voor elk kaartje of uitnodiging.

EXTRA EYE-CATCHERS

KLEUR OP SNEE

Geef uw kaartje extra dynamiek met kleur op snee. Deze techniek passen we toe op dik papier waarvan de zijkanten gekleurd worden. Uw uitnodiging of visitekaartje valt meteen op!

RONDE HOEKJES

Op een rondhoekmachine maken we ronde hoekjes aan uw kaartjes.
Resultaat: een zachtere en speelsere uitstraling.

ONTWERP
DRUKWERK
BELETTERING
WEBSITES

VERDO GRAPHICS

UW PARTNER IN GRAFISCHE COMMUNICATIE

SMEDENSTRAAT 49 • 8300 KNOKKE-HEIST
TEL. 050 62 43 85 • INFO@VERDOGRAPHICS.BE
WWW.VERDOGRAPHICS.BE

FIBAC

BELGIAN ART COLLECTION

Groepsbezoeken 15 – 25 personen

Contact: fibac@delen.be

ATELIER LUC PEIRE STICHTING JENNY EN LUC PEIRE
FONDATION JENNY ET LUC PEIRE

L'artiste plasticien **Luc Peire** (°Bruges 1916 – †Paris 1994) est parti de l'expressionnisme (dans le sillage de son maître Gustave Van de Woestyne et de Constant Permeke) pour évoluer vers une formalisation linéaire logique dans les années 50, puis vers une représentation de l'homme en tant qu'être spirituel symbolisé par le mouvement vertical et situé dans un espace équilibré. Peire s'est ainsi fait connaître à l'échelle internationale comme le maître du verticalisme abstrait. Dans cette évolution, le dialogue artistique avec des personnalités comme Eduardo Westerdahl, Alberto Sartoris, Josep María Subirachs, Michel Seuphor, Leo Breuer, Henri Chopin et Mathias Goeritz a joué un rôle crucial.
Avec la « graphie » en blanc et noir comme forme d'expression artistique personnelle, Luc Peire atteint l'essence de son verticalisme poussé. Il applique ce modèle d' « optical art » rythmé dans ses trois *Environnements*-miroirs (1967, 1968, 1973) où, poussant sa logique jusqu'à l'extrême, il atteint le climax de sa recherche artistique : l'infini et l'espace. La volonté de Peire de collaborer avec d'autres artistes, architectes et urbanistes débouche sur de nombreux projets d'intégration en Belgique et en France.

La carrière artistique de Luc Peire suit une trajectoire internationale, comme en témoigne l'épouse de l'artiste, Jenny Peire-Verbruggen, dans ses notes de journal *Les ateliers de Luc Peire*, publiées en 2001 à titre posthume par Ludion (Gand-Amsterdam) et annotées par Marc Peire.

En juillet 2003, *L'Atelier Luc Peire - Fondation Jenny & Luc Peire* a ouvert au public l'atelier de l'artiste situé à Knokke (Belgique).

L'Atelier Luc Peire – Fondation Jenny & Luc Peire, créé par testament par l'artiste lui-même, a pour but de faire connaître l'œuvre de Luc Peire à un public aussi large que possible et de préserver le milieu dans lequel il a vécu et travaillé.

La Fondation est située au 64 De Judestraat à B-8300 Knokke-Dorp, où elle dispose de l'atelier, du bungalow et du jardin de Jenny et Luc Peire. Elle y a aussi fait construire un nouveau bâtiment fonctionnel qui sert d'abri aux œuvres de Luc Peire, avec un petit espace d'exposition, le tout conçu par les architectes De Bruycker-De Brock. Afin d'accueillir l'œuvre clé de Peire *Environnement I* – qui fait partie de la Collection de la Communauté flamande – , le jardin a été agrandi et une « pièce en rez-de-jardin » a été conçue par le même duo d'architectes. Les archives de la Fondation rassemblent, en vue de leur conservation, toutes les données et toute la documentation concernant Luc Peire, son œuvre, son environnement artistique et familial.

Le conseil d'administration de la Fondation se compose de : Anne ADRIAENS-PANNIER (docteur en histoire de l'art), Serge CAMMAERT (directeur de banque), Peter DE BRUYCKER (architecte), Filips DE FERM (Private Banker), Beatrijs DEMEESTER (historienne de l'art), Marc DUBOIS (architecte, professeur honoraire), Peter J.H. PAUWELS (notaire honoraire, historien de l'art, conservateur du FIBAC), Marc PEIRE (docteur en histoire de l'art), Romain Nicolas SCHUMANN (consultant en art), Patrick VAN HOESTENBERGHE (notaire honoraire).

De Judestraat 64
B-8300 Knokke-Dorp
www.lucpeire.com

Couverture: Luc Peire, *De tafel/La Table* (1953, huile sur toile, 70 x 60 cm, CR 582, collection (initialement) Jaak Fontier (†)). Photo : Archives FJLP

Luc Peire, 1967

Jaak Fontier (Brugge 1927 – Blankenberge 2017) blijft één van de belangrijkste kunstessayisten in Vlaanderen die de carrière van Luc Peire op de voet heeft gevolgd. Zijn *Herinneringen aan Jenny en Luc Peire* voltooide hij in 2013. Als postuum eerbetoon aan Fontier wordt de tekst hier voor het eerst gepubliceerd.

Op basis van de uitgebreide correspondentie Luc Peire – Jaak Fontier onderzoekt Marc Peire in een flankerend essay de houding van Peire tegenover de kunstkritiek van Fontier. We ontdekken hoe Peires reacties en bevindingen nauw aansluiten bij zijn persoonlijkheid en zijn eigen esthetica, waarin hij binnen een overkoepelende synthese evenwicht door tegenwicht nastreeft.

Het doek *Kasaï* uit 1952 neemt binnen de stijlontwikkeling van Luc Peire zowel een schakel- als een synthesepositie in; anekdotische details verbinden zich harmonisch met gestileerde abstractie en metafysica. De evenwichtige scenische opstelling en het toepassen van *formacolore* effenen het pad naar een gepersonaliseerde abstractie. Een analyse.

Op het einde van zijn leven koesterde Luc Peire het verlangen om via een schenking aan de gemeente Knokke-Heist zijn artistieke erfenis en archief te laten onderbrengen in een 'ideaal museum'. Dit project haalde het niet. Marc Peire spit dit dossier ten gronde uit.

***

Jaak Fontier (Bruges 1927 – Blankenberge 2017) reste l'un des principaux critiques d'art de Flandre à avoir suivi de près la carrière de Luc Peire. En 2013, il a consigné ses souvenirs dans *Herinneringen aan Jenny en Luc Peire*. En guise d'hommage posthume à Jaak Fontier, le texte est publié ici pour la première fois.

Au départ de l'abondante correspondance entre Luc Peire et Jaak Fontier, Marc Peire étudie complémentairement l'attitude de Luc Peire par rapport à la critique d'art de Jaak Fontier. Nous découvrons combien les réactions et constatations de Peire épousent sa personnalité et son esthétique, dans laquelle il recherche l'équilibre par le contrepoids au sein d'une synthèse globale.

La toile *Kasaï* de 1952 occupe une position charnière et constitue une sorte de synthèse au sein de l'évolution stylistique de Luc Peire : les détails anecdotiques s'y combinent harmonieusement avec l'abstraction stylisée et la métaphysique. La disposition scénique équilibrée et l'application de la *formacolore* préparent le terrain à une abstraction personnalisée. Une analyse.

À la fin de sa vie, Luc Peire a éprouvé le désir de rassembler, via une donation à la commune de Knokke-Heist, son héritage artistique et ses archives dans un « musée idéal ». Ce projet n'a pas abouti. Marc Peire détaille ce dossier.